

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Projekt Evropského hospodářského prostoru:
analýza pozice Norska

Magisterská práce

Bc. Jindřich Weiss

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Sychra, Ph.D.
UČO: 102308
Obor: Evropská studia
Imatrikulační ročník: 2003

Brno, 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Projekt Evropského hospodářského prostoru: analýza pozice Norska* vypracoval sám, s pomocí uvedené literatury.

V Brně, dne 22. dubna 2008

.....

Chtěl bych poděkovat panu doktoru Zdeňkovi Sychrovi za podnětné připomínky a komentáře. Velký dík patří rovněž Fakultě sociálních studií, která mi pomohla realizovat studijní pobyty, během nichž jsem získal cenné poznatky a relevantní literaturu pro sepsání této práce. Za trpělivost a podporu děkuji také mým blízkým.

Úvod	6
I. Projekt Evropského hospodářského prostoru	8
Východiska	8
1. Historie EHP a vztahy EHS s EFTA.....	9
1.1 Padesátá a šedesátá léta: střet koncepcí a oslabování EFTA	9
1.2 Snahy o vytvoření společného hospodářského prostoru, jednání o EHP a jeho problémy.....	11
1.3 Finální fáze negociací a postoje států EFTA	14
1.3.1 EFTA po roce 1995	18
1.4 Očekávání a výsledky jednání o EHP	19
1.5 Obsah Smlouvy o EHP	23
2. Institucionální struktura EHP	26
2.1 Rozhodovací mechanismy	26
2.1.1 Společný výbor EHP	26
2.1.2 Rada EHP	27
2.1.3 Poradní orgány	27
2.1.4 Stálý výbor EFTA	28
2.1.5 Procedura rozhodování	28
Přípravná fáze	28
Fáze utváření rozhodnutí (decision-shaping)	30
Fáze přijímání rozhodnutí (decision-taking)	31
Shrnutí procedury rozhodování	35
2.2 Dozorčí a vynucovací mechanismy	38
2.2.1 Kontrolní úřad EFTA	38
2.2.2 Soud EFTA	40
3. Další aspekty EHP	42
3.1 Finanční mechanismy	42
3.2 Horizontální politiky	43
3.3 Související politiky, kterých se státy EFTA účastní	43
4. Bilancování projektu EHP	45
4.1 Pozitiva	45
4.2 Negativa	46
Dílčí závěr	47
II. Norsko, EHP a evropská integrace	48
Východiska	48
1. Historie vztahu Norsko a EU: příčiny nečlenství a motivy pro volbu EHP.....	49
1.1 Cesta k první žádosti o vstup do ES.....	49
1.2 1972: První norské „NE“	51
1.3 Mezi roky 1972 a 1994: pozvolné sblížování.....	53
1.4 Vznik EHP a jeho význam pro výsledek druhého referenda	54

2. Evropeizace norského politického systému a jeho vztah k EHP	57
2.1 Exekutiva.....	57
2.2 Problém prosazování zájmů v Komisi oficiální cestou.....	58
2.3 Schvalovací procedura a omezená role parlamentu.....	59
2.4 Evropeizace dalších aktérů	60
2.5 Výsledky evropeizace polity	60
3. Příklady problémové implementace jednotného vnitřního trhu: neefektivní prosazování norských zájmů	62
3.1 Příklad č. 1: Alcopops	62
3.2 Příklad č. 2: Nařízení o zemním plynu	63
3.3 Příklad č. 3: Rybářství.....	64
3.4 Příklad č. 4: Regionální pomoc	66
3.5 Shrnutí příkladů.....	67
4. Spolupráce mimo Smlouvu o EHP	68
4.1 Společná zahraniční a bezpečnostní politika	68
4.2 Spolupráce v třetím pilíři EU	69
4.2.1 Norsko a Schengenský systém.....	70
4.3 Další politiky EU	71
5. Dvojitý demokratický deficit	73
6. Současný vývoj a bilance alternativ k EHP	75
6.1 Zachování EHP	76
6.2 Bilaterální smlouva.....	78
6.3 Vstup do EU.....	79
6.3.1 Veřejné mínění	79
6.3.2 Změna postoje zájmových skupin	79
6.3.3 Politické strany	81
Dílčí závěr	83
Závěr práce	86
Prameny a literatura.....	88
Dokumenty.....	88
Odborné publikace a články	89
Internetové odkazy	93
Seznam tabulek	94
Seznam schémat	95
Seznam grafů	96
Seznam zkratk	97

Úvod

Jako téma mé diplomové práce jsem si vybral projekt Evropského hospodářského prostoru (EHP), k čemuž mě vedlo hned několik důvodů.

(1) EHP představuje bezesporu svébytný fenomén evropské integrace, který vznikl jako produkt mimořádných okolností. Přesto se zdá, že se Norsku, Islandu a Lichtenštejnsku daří naplňovat závazky stanovené na začátku 90. let, a to i navzdory faktu, že Evropská unie od té doby prodělala významné změny ve smyslu rozšiřování a prohlubování integrace. Je proto zajímavé zkoumat, jakou cenu za udržování takovéto formy asociace s EU musí země EFTA platit.

Diplomová práce by měla přispět do diskuze o tom, zda se vůbec v současné době nabízí evropským státům nějaká kvalitní alternativa k plnému členství v EU. Analýza postavení Norska v rámci EHP by nám mohla pomoci odpovědět na otázku, zda takovou alternativou EHP je či není.

(2) Dalším motivem byla téměř úplná absence výzkumu této problematiky v česky psané odborné literatuře. Na první pohled by se mohlo zdát, že EHP má pro českého občana spíše marginální význam. Minimálně ze dvou důvodů se však domnívám o opaku. Za prvé, zejména Norsko představuje pro Evropskou unii významného obchodního partnera. Za druhé, Česká republika může čerpat nemalé finanční prostředky z kohezních fondů dotovaných státy EFTA.

Diplomová práce by proto měla nabídnout studentům evropské integrace kvalitní přehled dané problematiky v českém jazyce.

(3) Rozhodnutí zvolit analýzu tohoto problému dále podpořila možnost získat kvalitní zdroje při studijním pobytu v Norsku a při účasti na semináři věnovaném problematice EHP, který pořádal Sekretariát EFTA v Bruselu.

Práce bude rozdělena na dvě části, z nichž každá bude mít svou vlastní hypotézu. Vzájemně by se však měly doplňovat a tvořit jednotnou empiricko-analytickou studii, která by měla osvětlit vztah států Evropského sdružení volného obchodu (dále také EFTA) a Evropské unie (dále také EU) v rámci projektu Evropského hospodářského prostoru (dále také EHP). Důraz přitom

bude kladen na implikace tohoto vztahu zejména pro národní suverenitu zemí EFTA.

První část se bude věnovat představení projektu EHP, jeho historii a především institucionální struktuře. Klíčovým bude mechanismus přejímání práva jednotného trhu státy EFTA, jenž vymezuje míru jejich participace na legislativním procesu EU. Hypotézou první části bude teze: *„Institucionální struktura a mechanismy EHP fungují efektivně a členským státům se vyplatí setrvávat v této organizaci, přestože je do značné míry paralelní a zároveň závislá na Evropské unii.“*

V druhé části práce bude provedena případová studie postavení Norska jako nejvýznamnějšího člena EFTA ve vztahu k EU. Spíše než otázkou norského nečlenství v EU se bude zabývat norskou participací na EHP. Poznatky o institucionální struktuře a mechanismech této organizace, získané v první části, poslouží jako základ pro analýzu konkrétních projevů vztahu Norsko – Evropská unie determinovaného Smlouvou o EHP. Druhá část proto ověří platnost hypotézy: *„Setrvání v rámci EHP za současných podmínek je pro Norsko přijatelným kompromisem, avšak z dlouhodobého hlediska konstitucionálním rizikem.“*

Obě části práce by měly pomoci vytvořit komplexní obraz o Evropském hospodářském prostoru jako alternativě plného členství v Evropské unii. Cílem práce by tedy mělo být zjištění, zda tato forma asociace představuje vhodný způsob řešení vztahů s EU pro země, které z nějakého důvodu nemohou do Unie vstoupit.

I. Projekt Evropského hospodářského prostoru

Východiska

První část práce se bude věnovat analýze projektu Evropského hospodářského prostoru a bude rozdělena na dva oddíly. První z nich detailně přiblíží historii vztahů ES a EFTA, kterou je nezbytné znát pro to, abychom mohli pochopit okolnosti vzniku EHP, jeho konečnou podobu a důsledky, které přinesla pro státy EFTA¹. Tato část bude rovněž obsahovat shrnutí obsahu samotné Smlouvy o EHP.

Druhý oddíl představí institucionální strukturu EHP a jednotlivé orgány. Zaměří se podrobně na mechanismy rozhodovací, dozorčí a vynucovací, přičemž důraz bude kladen zejména na zjištění efektivity celé struktury. Bude provedena analýza možností států EFTA ovlivnit legislativní proces EU.

Navazující oddíly vymezí další politiky mimo oblast jednotného trhu, na kterých mohou země EFTA participovat. Pozornost bude věnována rovněž problematice finančních příspěvků, které tyto státy odvádějí do rozpočtu Evropské unie.

V závěru první části práce bude provedeno zhodnocení projektu EHP jako takového z hlediska jeho skutečné funkčnosti. Shrnutím výhod a nedostatků, které přinesl státům EFTA, se na závěr pokusím verifikovat, respektive falzifikovat první hypotézu diplomové práce:

„Institucionální struktura a mechanismy EHP fungují efektivně a členskými státům se vyplatí setrvávat v této organizaci, přestože je do značné míry paralelní a zároveň závislá na Evropské unii.“

¹ Pojem státy (případně země) EFTA budu v práci používat pro označení Norska, Islandu a Lichtenštejnska (tedy států EFTA participujících na EHP), přestože členem Sdružení volného obchodu je i Švýcarsko. Výraz EHP státy EFTA, který je přesnější a v jeho anglické verzi ho používají někteří autoři, se mi zdál příliš krkolomný.

1. Historie EHP a vztahy EHS s EFTA

1.1 Padesátá a šedesátá léta: střet koncepcí a oslabování EFTA

Vytvoření Evropského hospodářského prostoru završilo tři desetiletí trvající existenci dvou paralelních organizací, z nichž každá vycházela z jiného názoru na to, jakým způsobem by měly evropské státy spolupracovat. Evropské hospodářské společenství (EHS), založené v roce 1957, kromě hospodářské a obchodní spolupráce prezentovalo širokou paletu oblastí, v nichž by se jeho členové mohli potenciálně integrovat, a kromě přibírání nových zemí během této doby svou integrační dimenzi skutečně podstatně prohloubilo.

Naproti tomu Evropské sdružení volného obchodu (EFTA), iniciované jako projev britské opozice vůči nadnárodnímu EHS, bylo ve svých cílech striktně omezené. Mezivládní spolupráce byla pro uskupení takto politicky, ekonomicky i geograficky nesourodých zemí jedinou přijatelnou možností.² EFTA nabízelo zúčastněným zemím zahájení ekonomické spolupráce bez současného požadavku akceptace pro ně nepřijatelných závazků, čímž se významně odlišovalo od EHS. Stockholmská smlouva ze 4.1.1960 plně zachovávala dosavadní hospodářskou a exportní politiku jednotlivých členských zemí. Založení EFTA znamenalo toliko vytvoření zóny volného obchodu s průmyslovými výrobky³ v osmi krocích plánovaných v rozmezí let 1960 a 1970.⁴ To se podařilo již ke konci roku 1966⁵, nicméně obchod mezi zeměmi EFTA se rozvíjel daleko méně dynamicky než mezi zeměmi EHS.⁶

Institucionálnímu rámci dominovala Rada zajišťující základní agendu na úrovni ministrů nebo velvyslanců. Jejím hlavním úkolem byla koordinace zóny volného obchodu a plnění úkolu arbitra sporů mezi členskými státy, pokud by jednostranně přistupovaly k opětovnému zavádění cel a kvantitativních omezení. Vznikajícím sporům šlo však jen těžko zabránit vzhledem k důsledně mezivládní povaze EFTA. Proto byl založen Ekonomický výbor, který prostřednictvím konzultací pomáhal předejít potenciálnímu zablokování celé

² Zakládajícími členy tohoto svazku byly Dánsko, Norsko, Švédsko, Rakousko, Švýcarsko a Portugalsko.

³ Odstraňování celních omezení se netýkalo zemědělských surovin a rybolovu, protože tyto oblasti byly členskými zeměmi EFTA považovány za strategické. Zemědělské suroviny byly předmětem bilaterálních smluv a volný trh s rybami a mořskými výrobky byl nakonec dosažen v roce 1989.

⁴ Kromě toho si vymezovalo EFTA další cíle spíše obecného charakteru jako dosažení růstu a prosperity členských zemí nebo zvyšování světového obchodu.

⁵ Výjimkou bylo Portugalsko, které mělo dlouhé přechodné období.

⁶ Fiala, P. – Pitrová, M.: *Evropská Unie*, s. 75.

organizace. Dalšími orgány byly Shromáždění zástupců a administrativní Sekretariát.⁷

EFTA sloužilo svým členům zároveň jako platforma, na které mohly sjednocovat postoje vůči EHS a iniciovat případná společná jednání o uzavření smlouvy. Ta však pro EHS nebyla dlouhou dobu přijatelná. Přestože se vztahy obou organizací během šedesátých a sedmdesátých let postupně lepšily, definitivně byly vyřešeny až Smlouvou o Evropském hospodářském prostoru. Toto dlouhotrvající rozdělení západní Evropy na dva ekonomické útvary bylo pochopitelné. Zatímco EHS jako tzv. „vnitřní šestku“ charakterizovaly přívlasky homogenní, nadnárodní a komplexní, EFTA jako tzv. „vnější sedmička“ bylo spíše heterogenní, jednoznačně mezivládní a s limitovanými cíli.

Další vývoj vztahu EHS a EFTA ovlivnil fakt, že se velká část původních členů EFTA postupně stala členy EHS.⁸ Paradoxně to byla Velká Británie, strůjce EFTA, která téměř ihned po jeho založení požádala o vstup do EHS.⁹ Nutno říci, že ji k tomu vedly spíše negativní než pozitivní pohnutky. Ministerský předseda Harold Macmillan si uvědomil, že Británie jako člen EFTA nemá zdaleka takovou šanci prosadit se v globálním měřítku a členstvím ve Společenství jí chtěl navrátit zejména hospodářskou prosperitu. Další člen EFTA, Dánsko následovalo Británii, na které bylo značně závislé a posléze s ní vstoupilo do EHS v roce 1973.¹⁰

Na popud Velké Británie byly vyjasněny vztahy Společenství se zbylými státy EFTA, a to sérií bilaterálních smluv mezi ES a jednotlivými státy EFTA 22.7.1972.¹¹ Tyto úmluvy umožnily vznik zóny volného obchodu s průmyslovými výrobky, již se podařilo realizovat mezi zúčastněnými šestnácti státy k 1.7.1977.¹²

⁷ Fiala, P. – Pitrová, M.: *Evropská Unie*, s. 76.

⁸ Tabulka č. 1.

⁹ První přihlášku podala Velká Británie v roce 1961, druhou 1967. Obě byly zamítnuty francouzským prezidentem De Gaullem. Uspěla až se třetí žádostí a do Společenství vstoupila k 1.1.1973.

¹⁰ Dinan, D.: *Encyclopedia of the European Union*, s. 201.

¹¹ Tradiční preference samostatného vyjednávání s ES byla později uplatněna i při negociacích o EHP. Nutno dodat, že zejména díky roztržkám se státům EFTA na začátku devadesátých let nepodařilo prosadit vlastní představy o EHP.

¹² Laursen, F.: *EFTA Countries as Actors in European Integration: The Emergence of the European Economic Area (EEA)*, s. 544.

1.2 Snahy o vytvoření společného hospodářského prostoru, jednání o EHP a jeho problémy

Na konci sedmdesátých let nepředstavovalo prohlubování vztahů s EFTA pro Společenství prioritní otázku. Muselo čelit jiným vnějším a vnitřním výzvám jako bylo rozšíření o Řecko, normalizace vzájemných obchodních vztahů s bývalými francouzským koloniemi a v neposlední řadě domácí hospodářské potíže v důsledku ropné krize.

V průběhu osmdesátých let se pak kromě této spolupráce zintenzívnila formální rovina kontaktů mezi oběma organizacemi zahájením tzv. lucemburského procesu, který je pojmenován po Lucemburské deklaraci států EHS a EFTA z 9.4.1984.¹³

Ta především zdůraznila zájem obou stran o rozvoj užších vztahů.¹⁴ Evropské země se tou dobou snažily nalézt způsob, jakým by se staly více konkurenceschopnými ve vztahu zejména ke Spojeným státům a Japonsku.

Vícestranné setkání ministrů (tzv. Jumbo) EFTA a ES v Lucemburku se tedy snažilo řešit primárně problémy spojené s odstraňováním netarifních překážek volného obchodu.¹⁵ Lucemburská deklarace usilovala o vytvoření „*dynamického hospodářského prostoru v Západní Evropě*“. Státy EFTA chtěly budovat nový rámec vztahů na původních bilaterálních dohodách o volném obchodu při současném zohlednění plánovaného rozvoje ES. Přesto zastávají někteří autoři k lucemburskému procesu spíše skeptický postoj s poukazem na to, že ve vztahu obou organizací došlo pouze ke „kosmetickým změnám se symbolickou hodnotou“¹⁶.

Pravdou však zůstává, že se mezi roky 1984 a 1989 podařilo dosáhnout devíti dohod o partikulárních problémech, omezujících se převážně na administrativní procedury.¹⁷ K 1.1.1988 byl mj. vytvořen společný celní systém.¹⁸ Kromě

¹³ Ta navázala na Vídeňskou deklaraci z 13.5.1977, která však v důsledku druhé ropné krize v na konci 70. let nepřinesla kýžený efekt.

¹⁴ (1) Harmonizace standardů, odstranění netarifních překážek obchodu, zjednodušení celních procedur a eliminace nespravedlivých praktik; (2) výzkum a vývoj; (3) koordinace politik zaměstnanosti; (4) výměna informací o hospodářských a obchodních problémech.

¹⁵ Jednalo se zejména o harmonizaci různých standardů, eliminaci technických překážek, zjednodušení celních hraničních procedur, odstranění nekalých obchodních praktik, zrušení protismělných státní pomoci.

¹⁶ Dupont, C.: *The Failure of the Next-Best Solution: EC-EFTA Institutional Relationships and the European Economic Area*, s. 9.

¹⁷ Na konci roku dosáhl počet těchto dílčích projektů počtu 20. I proto bylo nutné zvolit nový, více komplexní způsob spolupráce.

odstraňování necelních bariér volného trhu projevily obě organizace vůli spolupracovat i v dalších oblastech.¹⁹

Podepsání Jednotného evropského aktu a následné nesporné úspěchy projektu jednotného trhu pouze zvýšily zájem EFTA o spolupráci se Společenstvím. Obávalo se totiž, že se ocitne v rámci Evropy obchodně na vedlejší koleji.²⁰ K tomuto přesvědčení přispíval i fakt, že do roku 1993 představoval obchod států EFTA s ES průměrně 60 % celkového objemu, zatímco v rámci Sdružení volného obchodu cirkulovalo pouze 13 % zboží.²¹ Tento stav měl navíc zhoršující se tendenci v neprospěch EFTA, což bylo dáno otevřením trhu s průmyslovými výrobky, avšak současným vytvářením překážek pro vstup na ostatní trhy. Proto byla motivace ke společnému postupu ES-EFTA jednoznačně větší na straně Sdružení volného obchodu. A právě díky tomu získalo Společenství tak silnou výchozí pozici pro jednání o budoucím EHP.

Na zasedání ES a EFTA v Interlakenu 20.5.1987 navrhl zástupce Evropské komise, Willy de Clercq, tři principy, které by měly podpírat vztahy těchto dvou uskupení²²:

1. prioritní vnitřní integrace Společenství;
2. zachování nezávislých rozhodovacích pravomocí Společenství;
3. dosažení vyvážených výsledků (tzn. rovnováhy mezi zisky a povinnostmi).

Dlouhodobě problematickým zůstalo zejména naplnění třetího principu. Ona rovnováha se zdála nedosažitelná kvůli asymetričnosti integrace obou organizací.

Zvýšená frekvence společných setkání od roku 1988 dokládá význam, který obě zúčastněné strany přikládaly vzájemným vztahům, jež se staly postupně prioritou i pro ES.²³ Požadavek jejich konečné institucionalizace vznikl především jako reakce na vývoj ve střední a východní Evropě, ke kterému Společenství nemohlo zůstat lhostejné. Dalším, neméně podstatným motivem byla nutnost vzájemné vztahy ES-EFTA regulovat komplexním způsobem. Pro

¹⁸ Laursen, F.: *EFTA Countries as Actors in European Integration: The Emergence of the European Economic Area (EEA)*, s. 547.

¹⁹ Např. výzkum, rozvoj, telekomunikace, informační technologie.

²⁰ Brandtner, B.: *The 'Drama' of the EEA Comments on Opinions 1/91 and 1/92*, s. 302.

²¹ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 333.

²² Později se pro tyto principy vžil přívlastek Interlakenské.

²³ Laursen, F.: *EFTA Countries as Actors in European Integration: The Emergence of the European Economic Area (EEA)*, s. 547.

obě strany bylo složité fungovat za situace, kdy některé oblasti byly vybrány pro spolupráci a jiné ne.

Předseda Evropské komise, Jacques Delors, 17.1.1989 navrhl ve svém projevu před Evropským parlamentem nové, více strukturované partnerství se státy EFTA, jež by se vyznačovalo společným rozhodovacím procesem a administrativními institucemi.²⁴ Za tímto návrhem stála zcela racionální myšlenka, a to zefektivnit spolupráci obou organizací. Vyjádřil však pochybnosti ohledně Lucemburského procesu, jež shrnul do série otázek:

„Jednotný trh je především celní unií. Jsou naši partneři (z EFTA) připraveni strpět fakt, že se jakákoliv celní unie musí uplatňovat vůči třetím zemím? Sdílí naše základní koncepce? Jednotný trh rovněž vyžaduje harmonizaci. Jsou naši partneři ochotni převzít společná pravidla pro volný obchod se zbožím do svých právních rádu a v důsledku toho akceptovat dohled Evropského soudního dvora? Společenství je mnohem více než velký trh. Je to ekonomický a sociální prostor bez vnitřních hranic, jenž postupně přechází v politickou unii spolupracující v zahraničně-politických a bezpečnostních otázkách. V této všezahrnující unii je extrémně obtížné nabídnout možnost výběru z různých menu.“²⁵

Navrhované partnerství mělo umožnit fungování dvoupilířové struktury takového hospodářského prostoru. V nové mezinárodně-politické situaci se Společenství obávalo o ohrožení intenzity integrace při současném přijetí několika nových členů²⁶, nedokončeném jednotném trhu a stále rozjednané Smlouvě o Evropské unii.²⁷ Delorsův návrh Evropského hospodářského prostoru ES-EFTA²⁸ z roku 1989 tak vyjadřoval spíše snahu odložit vstup států EFTA, alespoň o několik let, avšak zároveň jim poskytnout přístup na jednotný trh, a to při zavedení všech čtyř svobod pohybu – zboží, osob, služeb a kapitálu.

²⁴ Brandtner, B.: *The 'Drama' of the EEA Comments on Opinions 1/91 and 1/92*, s. 303.

²⁵ Laursen, F.: *EFTA Countries as Actors in European Integration: The Emergence of the European Economic Area (EEA)*, s. 548.

²⁶ Během jednání o EHP došlo k rozpadu bipolárního rozdělení světa a neutrálním státům se otevřela možnost požádat o vstup do Společenství, jíž také využily. Od roku 1989 podaly přihlášku postupně Rakousko, Švédsko, Finsko a Švýcarsko.

²⁷ Zejména jihoevropské členové a Evropský parlament tlačili na Komisi, aby vůči EFTA zaujala co nejtvrďší vyjednávací pozici. Jak však ukáží později, tato taktika měla přesně opačný efekt, když většina států EFTA raději požádala o plné členství v ES.

²⁸ Původní anglický název zněl European Economic Space. Později byl tento projekt přejmenován na European Economic Area.

Hlavy vlád EFTA států reagovaly v březnu 1989 na schůzce v Holmenkollenu nedaleko Osla prohlášením, že jsou připraveny na jednání s ES o co možná nejvíce integrovaném Evropském hospodářském prostoru²⁹ a institucionálním propojení EFTA a ES. Žádné alternativy přitom nebyly a priori vyloučeny a v úvahu připadala jednání o všech čtyřech svobodách, včetně svobody pohybu osob. EFTA slíbilo rovněž posílit vlastní schopnost společně jednat a přijímat rozhodnutí. Tím začal tzv. proces „Delors-Oslo“, jenž nahradil Lucemburský proces z poloviny osmdesátých let.³⁰

1.3 Finální fáze negociací a postoje států EFTA

V období zahájení negociací³¹ neměla žádná ze stran jasno o budoucí podobě EHP. Představy oscilovaly od asociační dohody, přes celní unii až po reorganizaci EFTA jako druhého pilíře analogicky k ES. Již od počátku však bylo zřejmé, že největším problémem bude legislativně-institucionální oblast, tzn. na jedné straně právo ES tvořit a měnit svou legislativu a na straně druhé suverenita států EFTA. Komise obhajovala nadřazenost práva budoucího EHP nad národními legislativami, ale státy EFTA se toto zdráhaly akceptovat. Byly to zejména Finsko a Švýcarsko, které odmítaly přijmout supranacionalitu. Podmínku Společenství ohledně *acquis communautaire* jako právního základu EHP připustily tyto země zřejmě v přesvědčení, že bude možné docílit změnu postoje ES.³² Jak však uvidíme později, zejména pro Švýcarsko měl mít tento omyl fatální následky.

Nejednota vyjednávací pozice EFTA států samozřejmě nepůsobila dobře na Společenství, které tak odůvodněně pochybovalo o jejich budoucí schopnosti dodržovat pravidla EHP.³³ Neshodly na tom, zda dohoda má být dlouhodobá či krátkodobá a zejména pak, jestli v rámci EFTA institucionálně posílit svou pozici či nikoliv. Zatímco skandinávské státy preferovaly multilaterální postup,

²⁹ V původní verzi zvaném *European Economic Space*, v roce 1990 přejmenovaném na *European Economic Area*. Pro český překlad, tedy Evropský hospodářský prostor, tato změna samozřejmě význam nemá.

³⁰ Dinan, D.: *Encyclopedia of the European Union*, s. 197.

³¹ Průzkumné negociace proběhly během roku 1989 a na začátku 1990. Formální jednání o projektu EHP pak byla zahájena v červnu 1990. Jednalo se v pěti tématicky oddělených pracovních skupinách, jež zastřešovala High Level Negotiating Group.

³² Dupont, C.: *The Failure of the Next-Best Solution: EC-EFTA Institutional Relationships and the European Economic Area*, s. 34.

³³ Měly být vytvořeny společné instituce obou organizací pro oblast EHP, zejména Rada EHP, pracovní skupiny EHP, dozorčí orgán EHP a Soud EHP.

Švýcarsko tíhlo spíše k bilaterálním jednáním a Rakousko si přálo možnost jednostranně vstoupit do ES.³⁴

EFTA státy však byly jednotné v tom, že chtějí co největší míru spolurozhodovacích kompetencí. Usilovaly o vytvoření společné rámcové organizace EHP se společnými pravidly. Nechtěly zdvojit strukturu ES a dát tak vznik jakémusi „Mini-Společenství“.³⁵ Své oficiální požadavky adresovalo EFTA Vysoké vyjednávací skupině 24. června 1990. Jednalo se o trvalé výjimky z *acquis*, participaci ve výborech ES implementujících právo EHP a společný dozorčí orgán.³⁶ Reakce Komise byla ostrá, když kritizovala zejména požadavek na výjimky z primárního práva. Ty podle ní směly být omezeny pouze na fundamentální, nikoliv politické zájmy státu a neměly odkládat platnost žádné ze čtyř svobod. Jejich případné udělení mělo být pouze přechodné.³⁷

Hluboký názorový rozpor panoval v otázce legislativní. Zatímco EFTA považovalo náplň budoucí Smlouvy o EHP za mezinárodní právo veřejné, a tedy multilaterální dohodu suverénních států, Společenství ji chápalo jako pouhé rozšíření komunitárního *acquis*.³⁸ Ve smyslu Interlakenských principů nezbylo státům EFTA mnoho manévrovacího prostoru ani pro institucionálně ani pro legislativně výhodný výsledek jednání, zvláště když posléze Komise označila bezvýhradné přijetí relevantní *acquis* ze strany států EFTA jako *conditio sine qua non*. Po několik následujících měsíců tak jednání uvízla na mrtvém bodě.

K částečnému odblokování procesu došlo 8.-9.11.1990 v Muri ve Švýcarsku. Zde se v tzv. Murijských principech EFTA vzdalo nároku na trvalé výjimky za předpokladu poskytnutí přechodných období na implementaci legislativy, adekvátních ochranných klauzulí a uspokojujícího legislativně-institucionálního uspořádání.³⁹ Ochranné klauzule (ustanovení Smlouvy) se měly vztahovat na případy ohrožení vitálních zájmů států EFTA. Každá země přitom měla mít vlastní klauzuli, šitou na míru jejím národním zájmům.⁴⁰ Dále souhlasily státy

³⁴ Dupont, C.: *The Failure of the Next-Best Solution: EC-EFTA Institutional Relationships and the European Economic Area*, s. 14.

³⁵ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 339.

³⁶ Dupont, C.: *The Failure of the Next-Best Solution: EC-EFTA Institutional Relationships and the European Economic Area*, s. 34.

³⁷ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 342.

³⁸ Článek 310 (bývalý 238) Smlouvy o ES dává Společenství možnost uzavírat jménem svých členů mezinárodní dohody.

³⁹ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 343.

⁴⁰ Oproti tomu ES nabízelo pouze jeden obecný mechanismus a nakonec i v tomto bodě nakonec prosadilo svou koncepci.

Sdružení volného obchodu s dvoupilířovým dozorčím systémem, zároveň však trvaly na vytvoření společného orgánu, který by oba pilíře propojoval.

Následná jednání byla poznamenána několika problémy. Jednalo se zejména o nutnost dojednat úpravu vztahů ve specifických oblastech bilaterálně. Dvoustranné smlouvy byly uzavřeny o zemědělských produktech mezi ES a Rakouskem, Finskem, Islandem, Norskem, Švédskem a Švýcarskem; o rybnářství s Islandem, Norskem a Švédskem; o silniční přepravě s Rakouskem a Švýcarskem.

Do dubna 1991 všechny již země EFTA kromě Islandu a Lichtenštejnska otevřeně deklarovaly preferenci plného členství v ES, i když by mělo nastat až za několik let. Zároveň zdůrazňovaly, že přípravy na budoucí členství jsou slučitelné s dojednáváním Smlouvy o EHP. Proto byly zřejmě ochotny slevit ze svých institucionálních požadavků. Později se však tyto ústupky nevyplatily zejména Norsku, kterému se nepodařilo do ES vstoupit. Přestože původně požadovaly státy EFTA dalekosáhlé trvalé výjimky, nakonec dosáhly pouze dvou.⁴¹ Státy EFTA měly mít pouze omezený prostor iniciovat změnu pravidel EHP v rámci možnosti využít droit d'evocation. Udělení výjimky z nových pravidel je možné pouze kolektivně a v závažných případech.⁴²

Další komplikací se ukázal být Evropský soudní dvůr, jenž 14. prosince 1991 odmítnul Smlouvu o EHP z důvodu, že navrhovaný tribunál ES-EFTA⁴³, který měl rozhodovat o případných sporech týkajících se EHP, byl v rozporu se Smlouvou o ES.⁴⁴ Tento nesoulad spočíval zejména v různosti cílů a obsahu Smlouvy o EHP a Smlouvy o ES. Zatímco první byla shledána čistě mezivládní úmluvou podléhající Vídeňské konvenci o mezinárodním smluvním právu, druhá zakládá nový právní řád, v rámci něhož jsou státy zbaveny části své suverenity. Proto nebylo možné splnit cíl právní homogenity.⁴⁵

Po urychlených renegociacích mezi oběma stranami na začátku roku 1992, kdy byl původní Soud EHP nahrazen Soudem EFTA⁴⁶ (více v části věnované institucím), přehodnotil ESD své stanovisko a Smlouva byla Smlouva o EHP

⁴¹ Možnost, aby státy EFTA zakázaly uvnitř svých hranic televizní reklamu na alkohol a možnost Islandu a Norska zachovat si vlastní legislativu ohledně přímých investic do rybnářského sektoru.

⁴² Další institucionální a procedurální disbalance struktury EHP blíže popíšu v následujících kapitolách.

⁴³ Soudní orgán EHP se měl skládat z pěti soudců ESD a tří soudců z EFTA.

⁴⁴ Posudek ESD 1/91.

⁴⁵ Brandtner, B.: *The 'Drama' of the EEA Comments on Opinions 1/91 and 1/92*, s. 305.

⁴⁶ ESD judikoval v Posudku 1/92 ve smyslu možnosti ustavení jakéhokoliv soudu, pokud nezasahuje do primárního a sekundárního komunitárního práva.

podepsána⁴⁷ a připuštěna k ratifikacím v jednotlivých státech tak, aby mohla nabýt účinnosti k 1.1.1993.⁴⁸ Podle mnohých však nutnost znovu vyjednat podmínky EHP pouze dokazovala podřadné postavení zemí EFTA a „*frustrující dichotomii mezi významným hráčem a bezmocným divákem odsouzeným k pasivitě.*“⁴⁹

Dalším nečekaným zvratem bylo těsné odmítnutí EHP ve Švýcarském referendu konaném v 6.12.1992⁵⁰. Švýcarská veřejnost se postavila rozhodně proti zejména kvůli nutnosti přijmout jednorázově velkou část komunitárního *acquis* (1500 předpisů) do národního právního rámce bez možnosti ho jakýmkoliv způsobem pozměnit. Švýcarské odmítnutí zapříčinilo opětovné otevření jednání a změnu některých částí Smlouvy.⁵¹ Upravující protokol⁵² byl podepsán v Bruselu 17.3.1993. I když datum účinnosti v něm bylo stanoveno na 1.7.1993, díky pomalé ratifikaci v některých státech se projekt EHP dočkal realizace až na počátku roku 1994. Byla tak založena největší zóna volného obchodu na světě.⁵³ Realizace původního plánu vytvořit společný trh pro dříve si konkurující organizace však byla poznamenána tím, že tři státy EFTA⁵⁴ rok po zřízení EHP vstoupily do mnohem integrovanější Evropské unie a Švýcarsko od vstupu do EHP upustilo. Vznikla tedy jasná nerovnováha mezi smluvními stranami (patnáctkou a trojkou), jež měla zejména politický význam. EHP byl zachován na žádost Norska, Islandu a Lichtenštejnska. Jejich motivem byla účast na jednotném vnitřním trhu EU bez současného plného členství, které pro tyto země znamenalo politicky nepřijatelnou alternativu.

Na straně Společenství nepřinesl EHP kýžený efekt v podobě magnetu pro státy střední a východní Evropy, jímž usilovalo ES o částečné zmírnění jejich tlaku na brzký vstup či jiný způsob integrace. Postkomunistické státy ztratily o členství v EHP, respektive v EFTA zájem, jakmile země EFTA deklarovaly preferenci plnému členství před účastí v projektu EHP. Mezi politiky států SVE

⁴⁷ Finální verze Smlouvy o EHP byla podepsána dne 2.5.1992 v portugalském Portu.

⁴⁸ Dinan, D.: *Encyclopedia of the European Union*, s. 202.

⁴⁹ Brandtner, B.: *The 'Drama' of the EEA. Comments on Opinions 1/91 and 1/92*, s. 329.

⁵⁰ Švýcaři odmítli EHP 50,3 % odevzdaných hlasů, ačkoliv předvolební průzkumy ukazovaly na 60 % podporu projektu.

⁵¹ Nejednalo se pouze o technická institucionální opatření. Společenství využilo vzniklé situace - pozměnilo strukturu Kohezního fondu ve svůj prospěch a uspíšilo účinnost bilaterálních zemědělských smluv.

⁵² Obsahuje ustanovení o budoucí možnosti vstupu Švýcarska.

⁵³ V roce 2005 obstarávalo 25 zemí rozšířená EU a 3 státy EFTA více než 20 % světového obchodu.

⁵⁴ K 1.1.1995 vstoupily do EU Finsko, Rakousko a Švédsko.

totiž zavládlo opodstatněné přesvědčení, že EFTA dříve nebo později zanikne a s ním i projekt jednotného hospodářského prostoru.⁵⁵

1.3.1 EFTA po roce 1995

Po vstupu Rakouska, Švédska a Finska do EU v roce 1995 zůstala z původního relativně silného EFTA jen spolek čtyř spíše méně významných evropských států. Tzv. nové EFTA tedy sdružuje Norsko, Švýcarsko, Island a Lichtenštejnsko (viz Tabulka č. 1).

V současnosti EFTA obstarává realizaci a dodržování Smlouvy o EFTA, Smlouvy o EHP a v posledních letech ve zvýšené míře uzavírání smluv o volném obchodu (tzv. smluv třetí generace) s méně rozvinutým a nejen evropskými zeměmi.⁵⁶ Smlouva EFTA jako taková má přitom význam pouze ve vztahu Švýcarska s ostatními třemi zeměmi, neboť Norsko, Island a Lichtenštejnsko (státy EFTA) mají vzájemné obchodní vztahy plně pokryty Smlouvou o EHP.

V roce 2001 musela být Smlouva o EFTA renegotiována a obsahově prohloubena, neboť Švýcarsko (se svými bilaterálními dohodami s EU) a zbylé tři státy (v rámci EHP) prohloubily vazby s Evropskou unií daleko za rámec původní Smlouvy o EFTA.⁵⁷

⁵⁵ Dupont, C.: *The Failure of the Next-Best Solution: EC-EFTA Institutional Relationships and the European Economic Area*, s. 47.

⁵⁶ Bruselské sídlo Sekretariátu EFTA má na starosti Smlouvu o EHP, zbylou agendou se zabývá Ženevská pobočka.

⁵⁷ Dalším důvodem reformy Smlouvy o EFTA byla touha rozšířit ji o další oblasti jako např. duševní vlastnictví. Novelizovaná verze této smlouvy vstoupila v platnost 1. června 2002.

Tabulka č. 1: Evropská integrace států EFTA

Stát	Vstup do EFTA	Bilaterální dohoda s EHS	Vstup do EHP	Vstup do ES (EU)
Rakousko	1960	→ 1972	→ 1994	1995
Dánsko*	1960	→		1973
Norsko	1960	→ 1973	→ 1994	-----
Portugalsko*	1960	→		1986
Švédsko	1960	→ 1972	→ 1994	1995
Švýcarsko	1960	1972	-----	-----
Velká Británie*	1960	→		1973
Finsko	1961**	→ 1973	1994	1995
Island	1970	→ 1972	1994	-----
Lichtenštejnsko	1991***	→ 1972	1995	-----

* Země, které byly členy EU již před rokem 1994, vstoupily do EHP v roce 1994 v rámci EU, jež byla smluvní stranou Smlouvy jako celek.

** Ze zahraničně-politických důvodů vstoupilo Finsko v roce 1961 pouze jako asociovaný, nikoliv plnohodnotný člen. Tím se stalo až v roce 1986.

*** Do roku 1991 byly zájmy Lichtenštejnska reprezentovány v EFTA Švýcarskem.

Zdroj: autor

1.4 Očekávání a výsledky jednání o EHP

O jednáních o EHP se předpokládalo, že budou snadná a účelná díky tomu, že je povedou státy, jež dlouhou dobu spolupracují a sdílejí podobné společenské, ekonomické a politické hodnoty. Měly vyřešit problémy obou stran – „satelizaci“ a ekonomickou marginalizaci států EFTA na jedné straně a ohrožení intenzity integrace Společenství na straně druhé. Místo toho se ukázalo, že jednání o EHP budou spíše pokusem o nalezení kvadratury kruhu.⁵⁸

Stěžejním problémem byl rozpor představ o institucionálním nastavení budoucího EHP. Zatímco Společenství nebylo ochotno měnit komunitární právo,

⁵⁸ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 355.

nepřipouštělo rozsáhlé výjimky a úlevy z povinností v rámci jednotného trhu a bránilo se garanci podstatného vlivu EFTA na rozhodování ES; požadavky EFTA zahrnovaly přizpůsobení projektu individuálním potřebám jednotlivých zemí a garanci plné účasti na rozhodování o záležitostech EHP. Na jedné straně si ES chtělo zachovat autonomii rozhodování a výlučnou roli ESD, na straně druhé usilovaly státy EFTA o co největší míru vlivu. To vše při dodržení principu právní homogenity.

Je zřejmé, že tyto dva postoje nebyly slučitelné. Buď si obě strany ponechají svou rozhodovací nezávislost a pak není možné vytvořit společný právní řád. Nebo vznikne právní homogenita a potom se musí alespoň jedna strana vzdát své autonomie. Tento problém představuje stěžejní dilema celé mé diplomové práce. Je totiž zřejmé, že právní homogenita v rámci EHP nakonec vznikla – avšak na úkor států EFTA.

Nevyváženost výsledku vyjednané Smlouvy byla do značné míry determinována asymetrií vyjednávacích pozic obou stran. Společenství ji mělo jednoznačně silnější než EFTA, které dohodu sice nutně potřebovalo, ale vystupovalo nejednotně. Některé státy považovaly EHP pouze jako přípravnou fázi před vstupem do ES, jiné jako optimální a dlouhodobé řešení. Proto nebyly všechny země ochotny vyjednávat s patřičnou razancí. Několik zemí navíc jednalo o partikulárních záležitostech s ES na bilaterální úrovni.

Nelze zapomenout ani na časové a obsahové komplikace pro EFTA spojené (1) s odmítnutím prvního návrhu Smlouvy o EHP ze strany ESD, (2) s výsledkem Švýcarského referenda a zejména pak (3) s tlakem kvůli plánovanému sjednocení data dokončení jednotného trhu a nabytí účinnosti Smlouvy o EHP.

Výše uvedené skutečnosti zapříčinily, že se výsledek jednání významně minul s očekáváními států EFTA. Na rozdíl od očekávání z roku 1989 konečná institucionální podoba EHP nepřipomínala prostor pro jednání dvou rovnocenných partnerů. Stala se jakousi převodovou pákou, kterou EU využívá pro předávání své nové legislativy státům EFTA, které ji pak bez většího manévrovacího prostoru musí transponovat a implementovat do svých právních rámců. Původní představy o EHP a skutečný výstup negociací je shrnut v Tabulce č. 2:

Tabulka č. 2: Problémy negociací o projektu EHP

Původní očekávání EFTA	Výsledná podoba EHP
Úzký obsah: ▪ Oblast 4 svobod a souvisejících politik ▪ Vzájemné uznávání legislativy ▪ Trvalé výjimky z acquis ▪ Specifické ochranné klauzule	Komplexní obsah: ▪ Oblast 4 svobod a souvisejících politik, kohezní politika ▪ Acquis communautaire jako právní základ ▪ Přejícná období ▪ Obecná ochranná klauzule
Společné rozhodování ES a EFTA: ▪ Právo iniciativy ▪ Přímá účast ve výborech ES nebo ekvivalentní struktura výborů EHP ▪ Aplikace existujících pravidel EHP v případě (individuálního) opt-outu z nových pravidel	Asociace s rozhodovacím procesem ES: ▪ ES má právo iniciativy, EFTA má droit d'evocation ▪ Konzultace zástupců EFTA v přípravné fázi ▪ Prozatímní odložení existujících pravidel EHP dotčených (kolektivním) opt-outem
Jednopilířová struktura: ▪ Společný dozorcí orgán EHP ▪ Společný soud EHP	Dvoupilířová struktura: ▪ Kontrolní úřad EFTA ▪ Soudní dvůr EFTA

Zdroj: Gstöhl, S.: EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration, p. 357.

Sieglinde Gstöhllová se zabývá otázkou, která je pro mou práci krucální. Snaží se nalézt odpověď na otázku, proč většina tradičních tzv. „reluctant Europeans“⁵⁹, tzn. států EFTA požádala o vstup do Společenství právě v okamžiku, kdy jim ES nabízelo účast v EHP, tzn. participaci na svém vnitřním trhu bez nutnosti politicky se zatěžovat závazky Smlouvy o EU.

⁵⁹ Pojem zavedla Gstöhllová logicky kvůli tradiční zdrženlivosti států EFTA vstoupit do ES či integrovat nadnárodním směrem.

Dospívá k závěru, že projekt EHP znamenal pro státy EFTA podstatnou ztrátu jejich autonomie bez současné kompenzace možností prosadit jejich zájmy v rámci kolektivního rozhodování. Právě tento moment považuje za hlavní příčinu změny postoje dříve zdrženlivých států ve prospěch vstupu do ES.⁶⁰

Rozdíl mezi tím, co si členové EFTA slibovali od Lucemburského procesu a vyjednanou realitou přispěl podle mnohých k upřednostnění plného členství v EU u jejich vlád. Ať už by zvolily EHP nebo vstup do ES/EU, jejich země by na tom ekonomicky vydělaly, a to přibližně stejnou měrou. Rozhodovaly se proto podle toho, jaká varianta jim poskytne výhodnější poměr ztráty suverenity vůči nárůstu participace na rozhodování. Volba pro EU by bývala přinesla sice úbytek suverenity, avšak daleko větší nárůst spolurozhodovací pravomoci. Navíc při vzrůstající míře vzájemné závislosti evropských států se zdálo významnější posílit svůj hlas ve Společenství než zůstat stranou relativně nezávislý.⁶¹ Slovo relativně je na tomto místě více než důležité, neboť po roce 1994 zaznamenala evropská integrace nebývalé prohloubení, které mělo významný konstitucionální dopad zvláště na EHP členy EFTA, malé státy obklopené obrovským jednotným trhem ES/EU.

Liberální institucionalisté tvrdí, že zatímco hospodářsko-politické náklady a zisky formují rozhodování státu, relativní vyjednávací moc (ve smyslu schopnosti změnit výstupy) hraje rozhodující roli v negociacích mezi vládami. Jedno ze zdůvodnění integrační politiky státu pak vidí v hledání kompromisu mezi autonomií a bohatstvím, tzn. mezi svobodou jednání a snahou vylepšit hospodářskou situaci.

Gstöhlová z tohoto přístupu vychází a svobodu jednání definuje jako tzv. *operační suverenitu*. Svobodu účastnit se kolektivního rozhodování mezinárodních institucí jako *hlasovací příležitosti*. Tyto dva prvky tvoří dohromady státní autonomii.⁶² Vstup do Evropské unie tedy znamená na jedné straně ztrátu operační suverenity, na straně druhé však zisk hlasovacích příležitostí.

Gstöhlová argumentuje, že EHP se co do obsahu velmi blíží členství v ES, ale odlišuje se od něho co do hlasovacích příležitostí. Na jedné straně má EHP

⁶⁰ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 333.

⁶¹ Tamtéž, s. 360.

⁶² Tamtéž, s. 335.

kvazi-nadnárodní strukturu a participativní deficit, když založila nové kompetence pro celkem 10 orgánů ES, EFTA a EHP. Na straně druhé byly učiněny tyto změny s jediným hlavním cílem – ulehčit přijímání zrcadlové legislativy EHP, paralelní k normám ES. To znamenalo pro EFTA významnou ztrátu operační suverenity, přičemž zisk hlasovacích příležitostí zůstal minimální.

Pro státy EFTA, které vstoupily do jednání o EHP a posléze požádaly o plné členství v EU, bylo rozhodující, že původní očekávání ohledně Smlouvy o EHP nebyla naplněna. Přes počáteční snahy EFTA vyjednat legislativní systém bez supranacionální povahy, založený spíše na vzájemném uznávání, se finální produkt blížil spíše Delorově představě o systému založeném na komunitárním právu. Poměr obou složek státní autonomie spolu s hospodářským ziskem tak nakonec přiměl Rakousko, Švédsko, Finsko a Norsko, aby podaly přihlášku do ES (EU). Přesto pro tyto státy představoval EHP nejlepší možnou cestu k budoucímu plnému členství v EU. Ať už proto, že minimálně do roku 1993 byla tato alternativa kvůli nedokončené Smlouvě o EU vyloučena, nebo proto, že vládám umožnila postupně přesvědčit veřejné mínění o správnosti vstupu do EU.

Zkušenost s tvorbou projektu EHP, zejména sladění jeho obsahové a institucionální složky, ukázala ještě na jednu významnou skutečnost, a totiž na to, jak je nesmírně obtížné oddělit ekonomickou a politickou integraci. Rakousko, Švédsko a Finsko raději zvolily členství v EU, Švýcarsko od multilaterální spolupráce ustoupilo úplně a zbylé státy se pokusily uvést těžce vyjednané kompromisní řešení do praxe. Druhá část práce, případová studie týkající se norského postavení v rámci EHP, by měla přinést důkazy o tom, zda se původně zamýšlená ekonomická integrace „bez politických závazků“ osvědčila.

1.5 Obsah Smlouvy o EHP

Smlouva zakládající Evropský hospodářský prostor rozšiřuje vnitřní trh EU na státy EFTA. Obsahuje 129 článků (primární právo), 22 příloh (odkazy na *acquis communautaire* příslušné pro EHP) a 49 protokolů (úprava speciálních otázek). Cílem Smlouvy o EHP je podle jejího prvního článku „*zajistit trvalé a vyvážené posilování obchodních a hospodářských vztahů mezi smluvními stranami.*“ Těmi

jsou v současnosti Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Evropská unie jako celek. Kromě Smlouvy o EHP byly v Portu 2. května 1992 podepsány ještě Dohoda o založení Kontrolního úřadu EFTA a Soudního dvora EFTA a Dohoda o Stálém výboru EFTA států.

Aby bylo zajištěno, že normy jednotného trhu budou identické co do interpretace a obsahu (tzv. princip homogenity), vyžaduje Smlouva, aby EFTA státy EHP přijímaly do svých právních rámců průběžně nové relevantní *acquis* a související precedenční právo ESD. To znamenalo inkorporování části Smlouvy o ES týkající se jednotného trhu přímo do Smlouvy o EHP.⁶³ Dále musely země EFTA během vstupu do EHP přijmout zhruba 1400 komunitárních norem, kvůli čemu byly nuceny přepsat vlastní ústavní předpisy.⁶⁴

Smlouva začleňuje do EHP (1) *oblast čtyř svobod* (vyjma zemědělství a rybolovu, které Smlouva upravuje pouze v omezené míře); (2) *horizontální politiky* související s oblastí čtyř svobod (hospodářská soutěž, sociální politika, ochrana spotřebitele, životní prostředí, statistika, firemní právo)⁶⁵; (3) *spolupráci v dalších oblastech* (výzkum a vývoj, životní prostředí, vzdělání, sociální politika, turismus, audio-vizuální sektor, civilní ochrana ad.); (4) *příspěvek zemí EFTA k vyrovnávání sociálních a ekonomických rozdílů* (dříve Kohezní fond, v současnosti tzv. Finanční mechanismy). Dále vymezuje institucionální zázemí EHP, jež podrobně rozebere následující kapitola.

Pod působnost Smlouvy o EHP však nespadá celá agenda jednotného trhu EU. Mimo zůstala zejména společná zemědělská politika. EHP nepokrývá ani obchod se všemi zemědělskými komoditami. To stejné platí i pro oblast rybolovu a obchodu s rybími produkty. Další významnou oblastí bez harmonizace je vnější obchodní politika, neboť EHP nekonstituuje celní unii, ale pouze společný vnitřní trh. Podobně nejsou státy EFTA integrovány ani do projektu Hospodářské a měnové unie nebo společného prostoru EU v oblasti justice a vnitra. Smlouva neobsahuje ani závazek ke Společné zahraniční a bezpečnostní politice, do níž se však zapojily samostatně Norsko a Island. Jednostranně se pak státy zapojily i do dalších projektů EU (např. Schengenský prostor ad.).

⁶³ Části II.-V. Smlouvy o EHP.

⁶⁴ Dinan, D.: *Encyclopedia of the European Union*, s. 198.

⁶⁵ Tyto oblasti vytvářejí spolu se čtyřmi svobodami tzv. rozšířený vnitřní trh.

Jak z povahy Smlouvy vyplývá, byla uzavřena za účelem právního a institucionálního napojení nečlenských států EU na stále se prohlubující prostor jednotného trhu. Dvoupilířová institucionální struktura EHP, někdy nazývána dvou a půl pilířová struktura⁶⁶, byla primárně vytvořena jako mechanismus převodu práva. Díky překotnému vývoji oblasti čtyř svobod musel být smluvní rámec EHP doposud aktualizován, doplňován a měněn více než 5000 krát⁶⁷. Právě dynamická povaha odlišuje Smlouvu o EHP od většiny ostatních dohod mezinárodního práva veřejného.

Smlouva obsahuje rovněž bezpečnostní klauzuli (safeguard clause), díky které může některá země odložit účinnost některé povinnosti vyplývající ze Smlouvy na omezenou dobu. To je však dovoleno pouze v případě nutnosti zmírnit hospodářský, sociální či environmentální problém.⁶⁸

Při rozšiřování EU je samozřejmě nutné zajistit časovou shodu s rozšířením EHP tak, aby nedošlo k narušení dobře fungujícího trhu. Proto byla mezi EU, státy EFTA a přístupujícími zeměmi SVE dojednána Smlouva o rozšíření EHP s účinností od 1. května 2004. Většina ustanovení této smlouvy pouze rozšiřuje působnost původní Smlouvy o EHP na nové státy, podstatnou změnu však přineslo desetinásobné zvýšení objemu peněz poskytovaných státy EFTA na sociální a ekonomickou soudržnost.⁶⁹ Jako kompenzaci poskytla EU těmto třem státům dodatečné kvóty na námořní a zemědělské produkty, které smí vyvézt do EHP. Podobné renegociace Smlouvy proběhly v letech 2006 a 2007 před vstupem Bulharska a Rumunska.⁷⁰

⁶⁶ Díky společným orgánům, které stojí mezi pomyslnými pilíři ES a EFTA.

⁶⁷ Pro srovnání, při uzavírání Smlouvy o EHP muselo být do jejího rámce inkorporováno 1500 tehdy platných předpisů jednotného trhu. V roce 2006 přijal Společný výbor EHP 159 rozhodnutí, které inkorporovaly 340 právní aktů.

⁶⁸ Články 112-114 Smlouvy o EHP.

⁶⁹ Jedná se o 1167 miliard euro. Z toho 600 miliard od všech tří společně a dalších 567 miliard jako bilaterální norský příspěvek.

⁷⁰ Pro Bulharsko bylo v rámci současného rozpočtového období Finančních mechanismů vyčleněno 40,5 miliard euro a pro Rumunsko 98,5 miliard.

2. Institucionální struktura EHP

Rozhodnutí přijmout *acquis communautaire* jako právní základ pro Smlouvu dalo vznik dvoupilířové struktury EHP s institucemi států EFTA paralelně kopírujícími instituce ES. Někteří proto označují EHP za malé ES(EU).⁷¹

S výjimkou Soudního dvora EFTA, který se nachází v Lucemburku, sídlí všechny orgány EHP v Bruselu.

2.1 Rozhodovací mechanismy

2.1.1 Společný výbor EHP

Veškerá nová legislativa EU v oblastech pokrytých Smlouvou o EHP je integrována do Smlouvy o EHP a následně se stává součástí národních právních řádů států EFTA. To se děje na základě rozhodnutí Společného výboru EHP. Jeho hlavní funkcí je právě přijímat taková rozhodnutí, jež rozšiřují působnost nařízení a směrnic ES(EU) na státy EFTA. EU je v tomto orgánu reprezentována zástupci Evropské komise a rovněž strana EFTA zde musí vystupovat jednotně. O výjimku z přijímané legislativy mohou žádat pouze kolektivně. V rámci práva *droit d'évocation* pak mohou kdykoliv na úrovni EHP vznést námitku významné skutečnosti (*matter of concern*), na základě níž musí být příslušný předpis znovu konzultován.

Rozhodnutí Společného výboru jsou přijímána dohodou obou stran. Jednání výboru připravují podvýbory, kterých je v současnosti pět.⁷² Nejobtížnější úkol pro práci Společného výboru představuje oddělení právních aktů, které se týkají EHP, od těch, které jsou čistě záležitostí EU. Problémem je, že politiky EU jsou komplexní a zasahují do oblasti EHP často jen částečně. Sami zástupci států EFTA hledají optimální způsob, jak s nimi zacházet.⁷³

Dále je nutné zabezpečit jednotný výklad norem EHP, kterému se říká princip právní homogenity. Společný výbor by měl proto sledovat vývoj judikatury ESD s Soudního dvora EFTA a v případě nesouladu by měl rozhodnout⁷⁴. Pokud tak

⁷¹ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 359.

⁷² Podvýbory pro 1) volný pohyb zboží; 2) volný pohyb kapitálu a služeb; 3) volný pohyb osob; 4) horizontální a další politiky; 5) právní a institucionální záležitosti.

⁷³ Hafsteinsdóttir, H.: *EFTA, the EEA Agreement, and the role of the EFTA Secretariat*, s. 10.

⁷⁴ Článek 105 Smlouvy o EHP.

neučiní, může kterákoliv strana požádat ESD o vydání závazné interpretace, případně potom přistoupit k ochranným opatřením.⁷⁵

Úkolem Společného výboru je i urovnávání menších sporů mezi smluvními stranami. Pokud však spor trvá více než tři měsíce a týká se ochranných nebo rebalančních opatření, může se kterákoliv smluvní strana v případě nečinnosti Společného výboru odvolat k mezinárodní arbitráži.⁷⁶

Společný výbor EHP se schází nejméně jednou měsíčně a kromě přijímání formálních rozhodnutí týkajících se implementace a fungování Smlouvy představuje i platformu pro výměnu názorů a informací.

2.1.2 Rada EHP

Dalším orgánem rozhodovací struktury je Rada EHP, která se schází dvakrát do roka. Zasedají v ní členové Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy EU a po jednom zástupci vlády každého státu EFTA. Předsednictví se pravidelně střídá mezi oběma organizacemi (první polovina roku EU, druhá polovina EFTA). Rada dává politické podněty ohledně implementace a případných změn Smlouvy a stanovuje obecné směrnice pro Společný výbor EHP. Rozhodnutí jsou přijímána společně, tzn., že EU i EFTA disponují právem veta.

Přes nespornou politickou autoritu tohoto orgánu není Rada EHP pro EU prioritou. To dokazuje i fakt, že do roku 2003 se nepodařilo uskutečnit zasedání, jehož by se účastnili všichni ministři zahraničí EU a ani na nižších úrovních není jednoduché udržet plnou pozornost zástupců Unie vůči záležitostem EHP.⁷⁷ Tento údaj reflektuje situaci ještě před východním rozšířením a není důvod se domnívat, že se situace pro státy EFTA po květnu 2004 zlepšila.⁷⁸

2.1.3 Poradní orgány

Dále v rámci struktury EHP existují dva společné poradní orgány, v nichž zasedá stejný počet zástupců EU a států EFTA. Jedná se o Společný parlamentní výbor EHP, složený z členů Evropského parlamentu na straně jedné a členů parlamentů států EFTA na straně druhé, a o Společný

⁷⁵ Článek 111 Smlouvy o EHP.

⁷⁶ Článek 111 bod 4. Smlouvy o EHP.

⁷⁷ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 139.

⁷⁸ Reprezentanti norské administrativy se účastnili dokonce summitů EU jako akreditovaní novináři.

konzultativní výbor EHP pro ekonomické a sociální partnery, kde zasedají zástupci sociálních partnerů z Konzultativního výboru EFTA a Ekonomického a sociálního výboru EU.⁷⁹ Tyto orgány však v rozhodovacích procedurách EHP nehrají formální roli.⁸⁰ Obecně mají přispět k lepšímu porozumění Unie a států EFTA prostřednictvím dialogu a konzultací.

EFTA vytvořilo vlastní paralelní orgány – Parlamentní výbor EFTA a Konzultativní výbor EFTA. Díky „osmózní proceduře“ je umožněno Konzultativnímu výboru participovat na jednáních Hospodářského a sociálního výboru EU.

2.1.4 Stálý výbor EFTA

Dalším specifickým orgánem je Stálý výbor EFTA států. Ten umožňuje koordinaci pozic EFTA pro jednání Společného výboru EHP, kde státy EFTA musí mluvit jedním hlasem. Stálý výbor se skládá z pěti tématických podvýborů. Ty se pak dále dělí na pracovní skupiny.

2.1.5 Procedura rozhodování

Komisi se podařilo v rámci jednání designovat EHP tak, že decision-taking a decision-shaping procesy jsou odděleny. Během fáze decision-shaping fungují konzultační a informativní kanály mezi oběma pilíři EHP, tzn. pilířem ES a pilířem EFTA. Tento mechanismus označil Delors jako tzv. osmózu, tzn. propustnost struktury, která umožňuje participaci EFTA na policy-shaping fázi ES. Ve fázi rozhodování však obě organizace zůstávají nezávislé.⁸¹

Přípravná fáze

V přípravné fázi jsou konzultováni experti z EFTA dvěma způsoby, na podobné bázi jako experti ze států EU. (1) Účastní se práce expertních výborů (relevantních pro oblast EHP), které pro Komisi připravují návrhy nové legislativy.⁸² (2) Mají přístup k výborům komitologie, jež asistují Komisi ve

⁷⁹ Své pozorovatele vysílá na jednání Konzultativního výboru EHP Konfederace evropských odborových svazů a Unie průmyslových a zaměstnaneckých konfederací.

⁸⁰ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 351.

⁸¹ Tamtéž, s. 340.

⁸² Článek 99 Smlouvy o EHP.

výkonu jejích exekutivních pravomocí.⁸³ Experti EFTA se však neúčastní přímo mítinků, pouze participují na přípravných pracích.

Na správě agendy ostatních výborů se zástupci EFTA podílejí v případě, že je potřeba zajistit správné fungování Smlouvy o EHP. V oblasti souvisejících politik jsou experti EFTA zapojeni plně do práce výborů, jež se zabývají zpracováním statistických dat a rovněž výborů, do jejichž rozpočtu přispívají EFTA státy finančně. Stále však platí, že zástupci států EFTA v žádném z výborů nedisponují hlasovacím právem.

Zkušenosti ukazují, že realizace vlivu států EFTA prostřednictvím zapojení do přípravné fáze v Komisi je v praxi minimální. Už proto, že nemohou v rámci struktur Komise hájit národní zájmy.⁸⁴

Receptem států EFTA na prosazení svých koncepcí je „zasáhnout nejdříve, kdy to je možné“. Snaží se nahradit absenci hlasovacího práva včasnou intervencí a mottem: „*Není důležité, zda jste členem, ale jestli máte co nabídnout.*“ Důraz na intenzivní a včasné lobování při utváření legislativy EU vyjádřily vlády Norska a Islandu v různých významných dokumentech. Někdy spolupracují se členskými zeměmi jako v případě prosazení regionální pomoci řídce osídleným oblastem, kdy Norsko a Island utvořily nátlakovou skupinu spolu se Švédskem a Finskem.⁸⁵

Je zajímavé podívat se na problematiku očima států EFTA. Tak například ředitel Oddělení zboží na Sekretariátu EFTA, Gunnar Selvik, sestavil návod, jak správně ovlivnit vznikající legislativu EU/EHP:

1. Identifikovat co nejdříve iniciativy pro novou legislativu.
2. Včas identifikovat následky pro státy EFTA.
3. Stanovit strategii – Jaký výstup je požadován. Co je pro to možné udělat.
4. Dobrá znalost Smlouvy o EHP a legislativních procesů EU – možnosti a omezení.
5. Zaslat komentáře Komisi/Radě/Parlamentu EU.

⁸³ Článek 100 Smlouvy o EHP.

⁸⁴ Bull, E. M.: *Norway and the EU: Being close to the EU – the Case of Norway*, s. 8.

⁸⁵ Magnúsdóttir, A. – Selvik, G.: *Policy-shaping and EEA EFTA influence*, s. 13.

Bývalý prezident Kontrolního úřadu EFTA zdůrazňuje navíc lobování u členských států EU, a to nejen u jejich zástupců v Bruselu, ale spíše na jednotlivých národních ministerstvech v hlavních městech EU.⁸⁶

Na straně jedné tak státy EFTA svou aktivní a včasnou angažovaností nezřídka dokáží ovlivnit nové *acquis*, na straně druhé však nelze souhlasit s názorem Selvika, který tvrdí, že v praxi není rozdíl mezi státem EFTA a členem EU, co se týče práce v Komisi.⁸⁷

Vliv v Radě EU a Evropském parlamentu, kde státy EFTA nezasedají, se snaží získat jinými způsoby. Jedná se o nepřímé nástroje jako komentáře k přijímaným rozhodnutím, zastoupení EFTA při EU, Sekretariát EFTA, kontakty s jednotlivými členskými státy a předsedající zemí nebo regionální vazby (např. Nordic network).⁸⁸ Na druhou stranu je zřejmé, že tak malé státy jako Norsko, Island a Lichtenštejnsko nemají kapacity aktivně přispívat ke všem přijímaným předpisům. Intervenují zejména ve věcech, které se dotýkají jejich státních zájmů.⁸⁹

Participace norských expertů na přípravě legislativy EU se ukazuje jako problematická ve více ohledech. Jejich účast je nedostatečná nejen z hlediska kapacitního, ale některé studie dokonce uvádějí, že jsou norští odborníci v jistém smyslu neochotní či „stydliví“ zapojovat se do tohoto procesu.⁹⁰ Einar Bull navíc zmiňuje, že ne všechna generální ředitelství Komise zohledňují povinnosti vyplývající pro ně ze Smlouvy o EHP a zástupci nečlenských států nedostávají adekvátní prostor. Problémem udržení stabilních vazeb odborníků států EFTA s Komisí je i rotace bruselských úředníků.⁹¹

Fáze utváření rozhodnutí (decision-shaping)

V této fázi předá Komise své legislativní návrhy kromě Rady EU i státům EFTA. Na základě žádosti jedné ze stran je možné zavést informační a konzultační proceduru, která probíhá v rámci Společného výboru EHP paralelně

⁸⁶ Bull, E. M.: *Norway and the EU: Being close to the EU – the Case of Norway*, s. 9.

⁸⁷ Magnúsdóttir, A. – Selvik, G.: *Policy-shaping and EEA EFTA influence*, s. 12.

⁸⁸ Magnúsdóttir, A. – Selvik, G.: *Policy-shaping and EEA EFTA influence*, s. 17.

⁸⁹ Úspěšně se jim podařilo ovlivnit například nařízení REACH týkající se chemikálií, integrovanou námořní politiku EU, směrnici „Televize bez hranic“, iniciativu Farmaceutického fóra, nebo pravidla balení zboží.

⁹⁰ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the ‘Norwegian Method’ of European Integration*, s. 139.

⁹¹ Bull, E. M.: *Norway and the EU: Being close to the EU – the Case of Norway*, s. 9.

k rozhodovací proceduře EU (viz Schéma č. 1).⁹² Formálně sice tento mechanismus posiluje pozici států EFTA, avšak ochota ze strany Unie přizpůsobovat se jejich požadavkům není vysoká.

Stěžejním nedostatkem systému je absence formálního přístupu států EFTA k institucím Rady EU a Evropského parlamentu. Norští ministři se nesetkávají v Radě EU se svými unijními protějšky. Proto je obtížné včas zaujmout k přijímané legislativě jasný postoj. Situaci se snaží zachraňovat svými kontakty bruselský Sekretariát EFTA.

Evropský parlament, jehož pravomoci jsou dlouhodobě posilovány, může v rámci procedury spolurozhodování modifikovat většinu předpisů týkajících se EHP. Vliv států EFTA, které k němu nemají přístup, je tak dále oslabován.

Na druhou stranu, v některých případech Rada a EP delegují na Komisi pravomoci rozhodnout o dílčích aktech sekundárního práva samostatně, za dohledu výborů komitologie, jejichž jednání se státy EFTA účastnit mohou.

Fáze přijímání rozhodnutí (decision-taking)

Společný výbor EHP se snaží přijímat novou legislativu EHP tak, aby co nejvíce korespondovala s unijními předpisy, a posílá ji k implementaci národním legislativním orgánům (viz Schéma č. 2). V případě nutnosti musí ještě příslušný akt projít ratifikací národního parlamentu.

Pokud však není z jakéhokoliv důvodu dosaženo shody ohledně nové legislativy, má Společný výbor za úkol dohlédnout na správné fungování smluvního rámce v následujících šesti měsících nebo do nabytí účinnosti neschváleného předpisu. Pokud však dojde k nesplnění povinností vyplývajících z pravidel EHP, může být po dalších šesti měsících dočasně pozastavena platnost dotčené části Smlouvy.

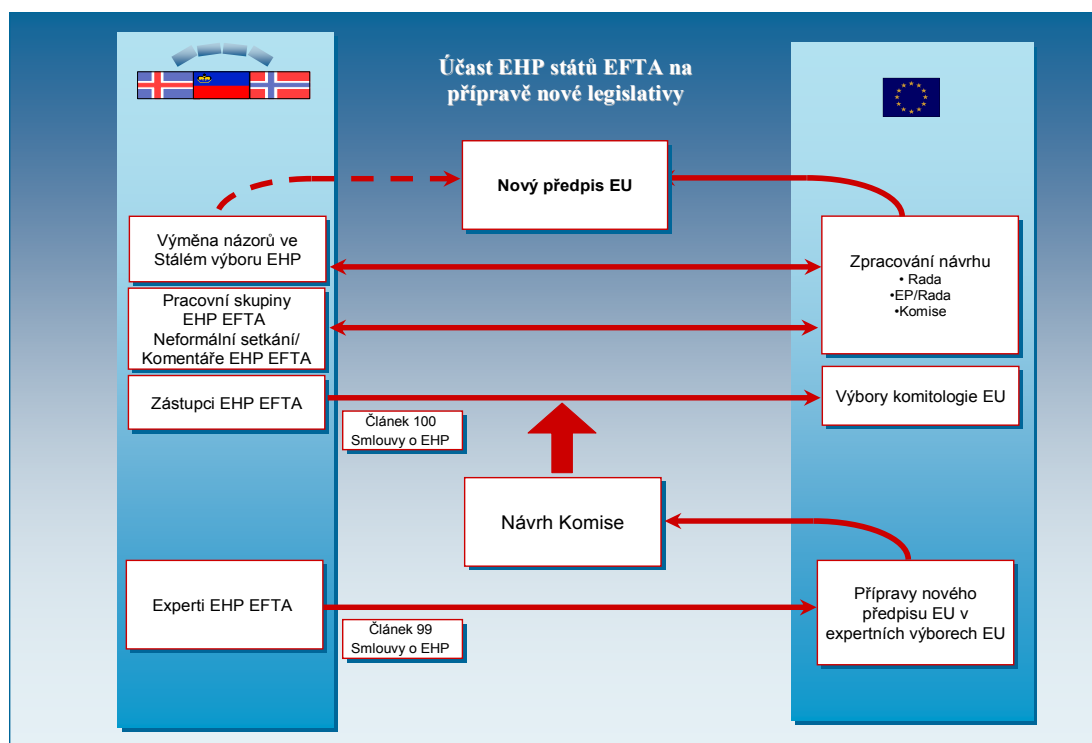
Vitální zájmy jednotlivých států EFTA jsou chráněny kombinací přechodných období a generální ochrannou klauzulí⁹³. Ta může být použita jednostranně, pokud vzniknou vážné hospodářské, sociální nebo environmentální problémy v rámci sektoru nebo regionu. Ostatní smluvní strany však mohou podniknout kroky k tomu, aby odstranily vzniklou nerovnováhu.⁹⁴

⁹² Článek 99/3 Smlouvy o EHP.

⁹³ Článek 112 a 113 Smlouvy o EHP.

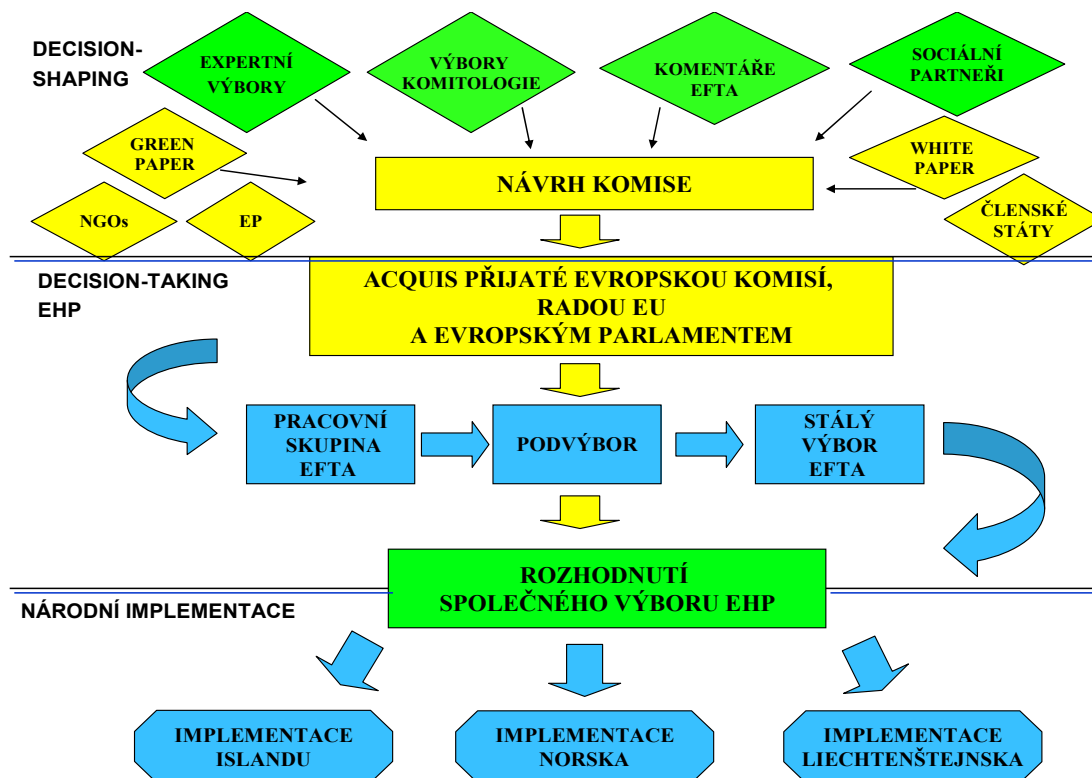
⁹⁴ Článek 114 Smlouvy o EHP.

Schéma č. 1: Účast států EFTA na přípravě nové legislativy

Zdroj: Magnúsdóttir, A. – Selvik, G.: Policy-shaping and EEA EFTA influence, s. 4.

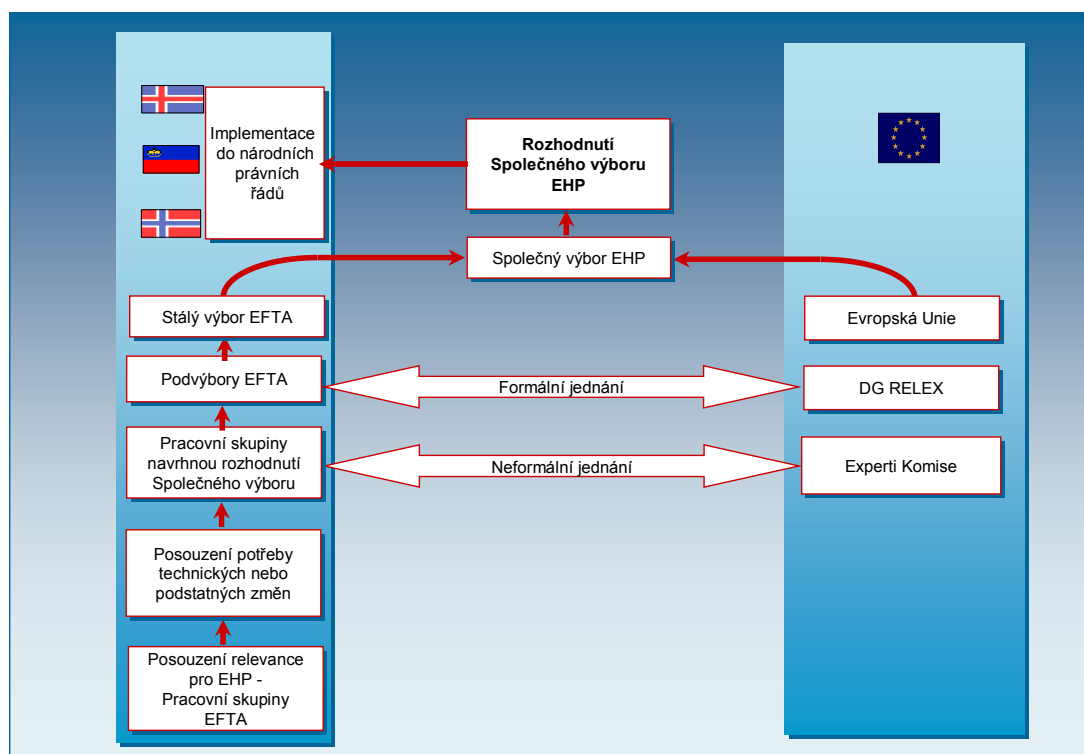
Schéma č. 2: Rozhodovací procedura EHP

Zdroj: Hafsteinsdóttir, H.: EFTA, the EEA Agreement, and the role of the EFTA Secretariat, s.

6.

Schéma č. 3: Rozhodování o přijetí nové legislativy v rámci EHP

Zdroj: Magnúsdóttir, A. – Selvik, G.: *Policy-shaping and EEA EFTA influence*, s. 5.

Tabulka č. 3: Institucionální struktura Evropského hospodářského prostoru

FUNKCE	STÁTY EFTA I. pilíř	EHP	EU II. pilíř
<i>Obecné pokyny</i>	Vlády	Rada EHP	Rada EU
<i>Fungování EHP (Kordinace pozic, Výměna informací, Konzultace)</i>	Stálý výbor EFTA	Společný výbor EHP	Evropská komise, Rada EU
<i>Rozhodování o nových pravidlech EHP</i>	Stálý výbor EFTA, vlády, zákonodárci	Společný výbor EHP	Evropská komise, Rada EU
<i>Právní kontrola</i>	Právní úřady států EFTA, Kontrolní úřad EFTA	---	Evropská komise
<i>Soudní kontrola</i>	Jurisdikce států EFTA, Soudní dvůr EFTA	---	Evropský soudní dvůr
<i>Politická kontrola</i>	Stálý výbor EFTA	Společný výbor EHP, Rada EHP	Evropská komise, Rada EU
<i>Urovnávání sporů - Právní</i>	Soud EFTA	Arbitráž některých sporů o ochranných opatřeních	Evropský soudní dvůr
<i>- Politické</i>	Stálý výbor EFTA	Společný výbor EHP	
<i>Parlamentní spolupráce</i>	Parlamentní výbor EFTA	Společný parlamentní výbor EHP	Evropský parlament
<i>Spolupráce ekonomických a sociálních partnerů</i>	Konzultativní výbor EFTA	Společný konzultativní výbor EHP	Ekonomický a sociální výbor

Zdroj: Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, p. 352.

Shrnutí procedury rozhodování

Když shrneme participaci států EFTA na rozhodovacích procedurách institucí EU, bude vypadat výsledek takto:

- Participace na práci Komise
- Žádná participace v Radě
- Žádná participace v EP, ale Společný parlamentní výbor EHP
- Žádná participace v ECOSOC, ale Konzultativní výbor EHP
- Žádná participace ve Výboru regionů

Nově přijatou legislativu EHP tak mohou Island, Lichtenštejnsko a Norsko formálně ovlivnit třemi způsoby:

(1) V přípravné fázi přispívají odborníci z EFTA států k formulování legislativy v Evropské komisi. Děje se to formou komentářů, jež jsou vypracovány v EFTA postupně na úrovni pracovních skupin, podvýborů, Stálého výboru EFTA a prostřednictvím Společného výboru EHP zaslány na příslušná místa do Komise. (viz Schéma č. 3)

(2) Státy EFTA mají přístup k jednání výborů komitologie, programových výborů⁹⁵ a dalších výborů ve specifických oblastech podle Protokolu 37 Smlouvy o EHP.

(3) Potom, co je návrh Komise oficiálně předán Radě EU, jsou státy EFTA konzultovány ve Společném výboru EHP. Následuje formální jednomyslné rozhodnutí.

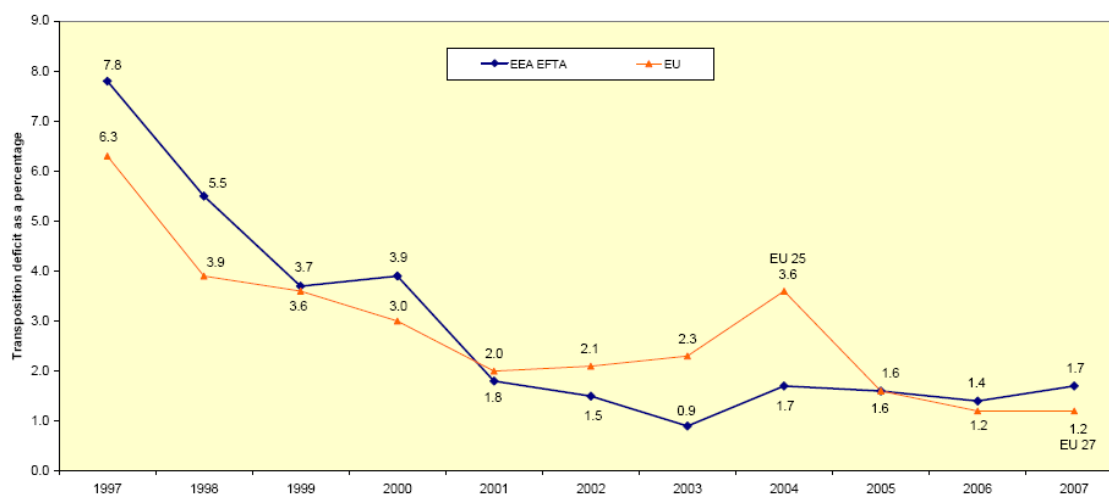
Fakt, že země EFTA nemohou žádným způsobem spolurozhodovat, znamená, že hlavní vyjednávací strategie se omezuje na rozsáhlý lobbying u institucí EU a vlád jednotlivých členských států. Své limitace v oblasti rozhodování skrývají státy EFTA za zdůrazňování faktu, že přijímaná legislativa na ně nedopadá automaticky, nýbrž po jejich schválení v rámci orgánů EHP. Zakládají si zejména na tom, že nepřevodily žádné rozhodovací pravomoci na orgány EHP, a proto musí být ohledně přejímané legislativy dosažena jednomyslnost. Skutečnost je však taková, že ochranné prostředky, kterými tyto země disponují, téměř nepoužívají a právo EHP je v drtivé většině případů přejímáno bez větších

⁹⁵ Jedná se o výbory spravující programy EU, které leží mimo čtyři svobody.

korekcí. I proto lze zaznamenat názory, že Norsko je více integrováno do EU než Velká Británie, přestože na rozdíl od ní není členem.⁹⁶

Od roku 1997 vydává Evropská komise a ESA tzv. Žebříček vnitřního trhu, který ukazuje, jak která země EHP implementovala nové předpisy EHP v souladu s časovým plánem.⁹⁷ Údaje za rok 2007 ukazují, že průměr tohoto indexu u států EFTA se již dva roky relativně zvyšuje v porovnání s průměrem celé EU (viz graf č. 1). Norsko je s 1,3 % na 22. příčce v rámci EHP, Lichtenštejnsko s 1,6 % na 24. místě a Island zaujímá s 2,2 % 27. příčku (viz graf č. 2). Dva menší státy přitom nesplňují střednědobý cíl – 1,5 %, přičemž do roku 2009 chce EU podle závěrů Evropské rady z března 2007 snížit průměrný implementační deficit pod jedno procento.⁹⁸ Otázkou zůstává, jaký postup EU zvolí, pokud by státy EFTA tomuto kritériu včas nevyhověly.

Graf č. 1: Vývoj implementačního deficitu – porovnání EU se státy EFTA (1997-2007)

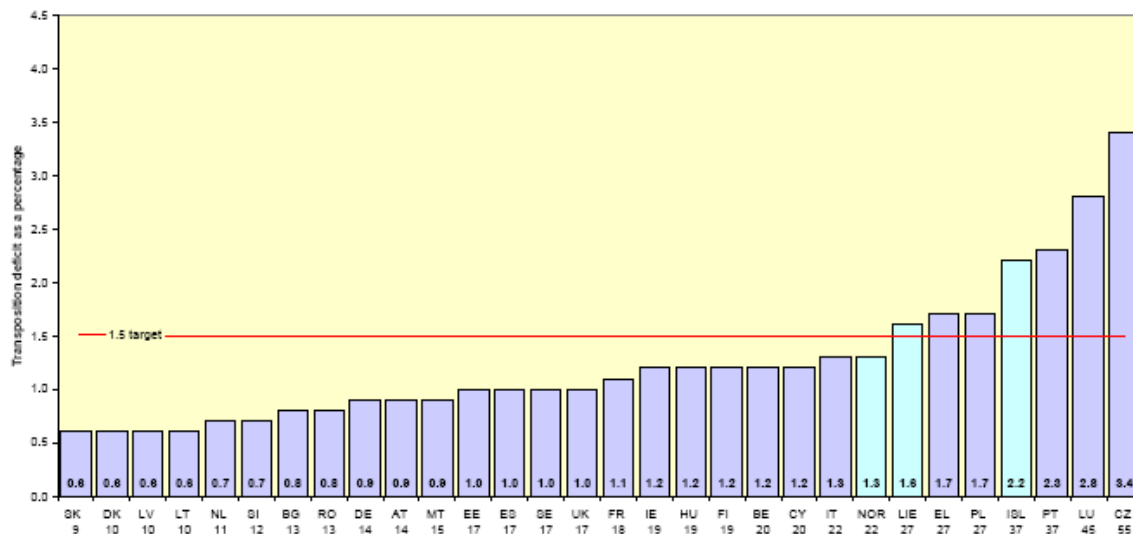
Zdroj: Internal Market Scoreboard EEA EFTA States, s. 5.

⁹⁶ Např.: Egeberg, M. – Trondal, J.: *Differentiated Integration in Europe: The Case of EEA Country, Norway*.

⁹⁷ Nehodnotí se zde kvalita implementované legislativy. Takový přezkum provádí ESA později.

⁹⁸ Internal Market Scoreboard EEA EFTA States, s. 5.

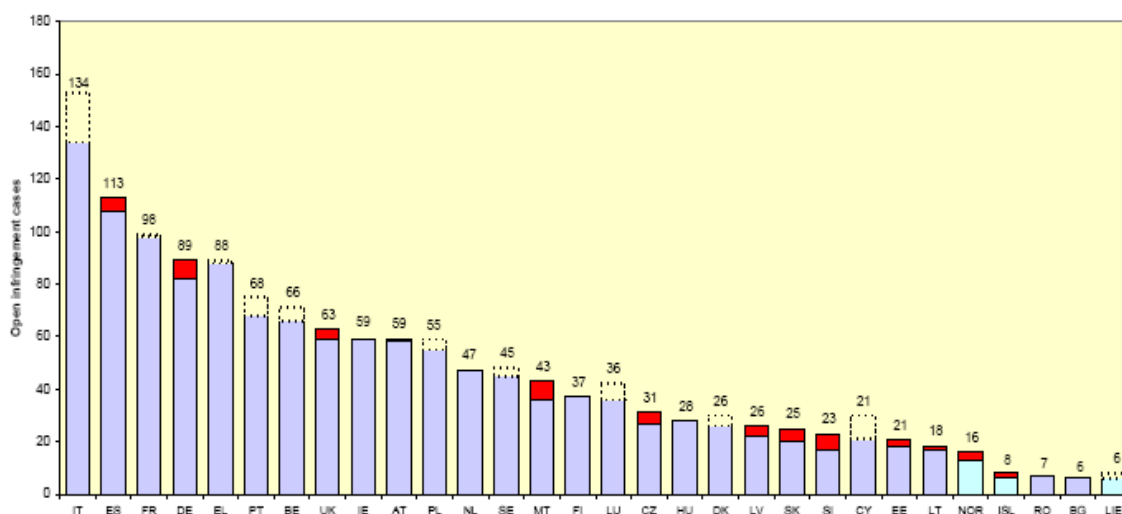
Graf č. 2: Žebříček států EHP podle implementačního deficitu (tzv. žebříček vnitřního trhu)

Zdroj: Internal Market Scoreboard EEA EFTA States, s. 6.

Nicméně, přestože si z dlouhodobého hlediska státy EFTA mírně pohoršily, počet přestupkových řízení, zahájených proti nim kvůli pozdní či nesprávné transpozici legislativy, zůstává na stejné úrovni. V roce 2007 sice jejich počet vzrostl na 152, tedy o 58 případů, v porovnání se sedmadvacítkou je však tento počet stále nízký (viz graf č. 3).

Graf č. 3: Počet přestupkových řízení kvůli nesprávně přijatým nebo aplikovaným předpisům – státy EHP

* čárkované obrysy = snížení od výsledku z července 2007; červená výplň = nárůst od výsledku z července 2007.

Zdroj: *Internal Market Scoreboard EEA EFTA States*, s. 12.

2.2 Dozorčí a vynucovací mechanismy

Kontrolní a vynucovací mechanismy pro státy EFTA zabezpečují fakticky nadnárodní struktury v podobě Kontrolního úřadu EFTA (ESA)⁹⁹ a Soudního dvoru EFTA¹⁰⁰. Tato nezávislá tělesa musí spolupracovat úzce s Evropskou komisí a Evropským soudním dvorem, což podle mnohých produkuje ztrátu suverenity států EFTA.¹⁰¹

2.2.1 Kontrolní úřad EFTA

ESA je paralelní institucí k Evropské komisi. Stejně jako ona je i ESA hlídacím psem základní smlouvy a není politicky vázán. V případě ESA je pravidlo nezávislosti na národních státech dodržováno striktněji než v EU, neboť ESA v podstatě plní pouze funkci dozorce bez možnosti cokoliv iniciovat. Náplní práce je tedy monitoring států EFTA, jak dodržují povinnosti vyplývající pro ně ze

⁹⁹ Angl. EFTA Surveillance Authority.

¹⁰⁰ Tyto instituce nesou sice jméno Evropského sdružení volného obchodu, regulují však aktivity pouze těch členů EFTA, kteří podepsali Smlouvu o EHP. Nelze je proto považovat stoprocentně za instituce EFTA. Švýcarsko má pouze status pozorovatele, a to v těchto orgánech: Stálý výbor států EFTA, Parlamentní výbor EFTA, Společný parlamentní výbor EHP, Konzultativní výbor EHP.

¹⁰¹ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 355.

Smlouvy o EHP. Musí být zachována přímá použitelnost a účinek pravidel EHP tak, aby měli jednotlivci a ekonomičtí aktéři právní jistotu a byla garantována jejich práva.

Kontrolní úřad je veden tříčlenným kolegiem, kterému asistuje asi padesát zaměstnanců. Zároveň ESA využívá dvě databáze, Databázi implementace acquis (AIDA) a Databázi projednávaných případů (GENDA). První z nich informuje o implementaci pravidel státy EFTA, druhá pak monitoruje jednotlivé případy.

Jak už bylo mnohokrát zmiňováno, Smlouva o EHP není statickým dokumentem, z čehož vyplývá narůstající počet úkolů, jež musí ESA zvládat. Dynamika právního rámce EHP spočívá zejména ve dvou faktorech: 1) Je přijímáno stále více právních aktů a 2) Mění se jejich interpretace. Obojí vyžaduje pružnou reakci Kontrolního úřadu.

Navíc kontroluje ESA dodržování principu homogenity, uplatňovaného i přes odlišné právní tradice států EFTA. Kontrolnímu úřadu byly svěřeny administrativní úkoly jako schvalování ochranných opatření nebo autorizace výjimek z pravidel EHP.

Svou pracovní agendu ESA rozděluje na tzv. obecnou a zvláštní kontrolu. V rámci obecné se dohlíží nad implementací předpisů EHP, kterou musí státy ESA oznamovat; posuzuje se míra souladu mezi směrnici a národními opatřeními; a řeší se případy vznesené ze strany Kontrolního úřadu nebo stížnosti třetí strany. ESA rozhodne o faktu porušení předpisů, zároveň však nedisponuje pravomocí provinilé státy jakýmkoliv způsobem instruovat k napravení situace.

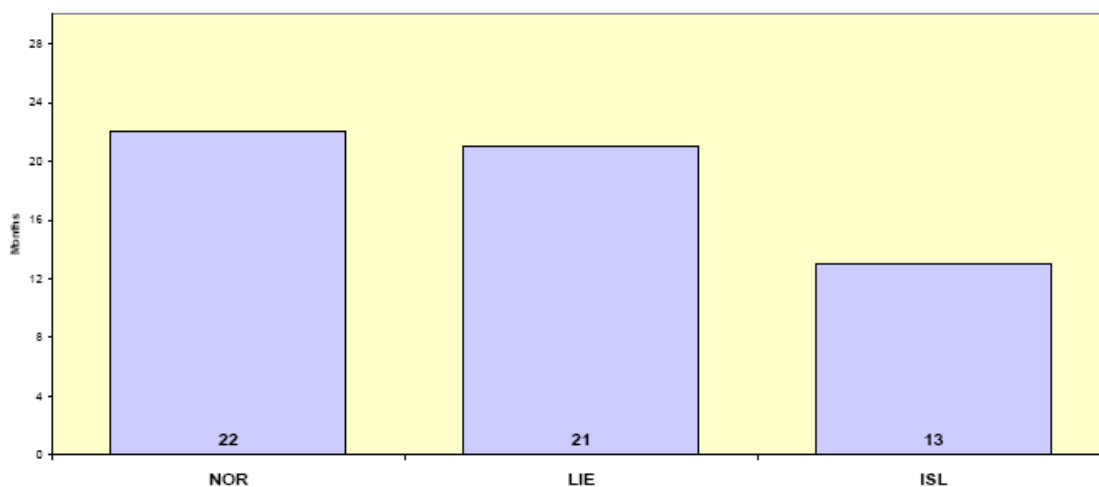
Stejně jako v případě Evropské komise, ani ESA se neuchyluje často k přestupkovým řízením a žalobám. Než otevře případ u Soudního dvora EFTA, musí s provinilým subjektem nejprve projít složitou proceduru, složenou z neformální a formální části.¹⁰²

V rámci zvláštní kontroly dohlíží ESA zejména na protizákonnou státní pomoc. Každý pokus o zavedení takové podpory musí nejprve příslušný stát předložit

¹⁰² Neformální část probíhá před použitím oficiálních nástrojů ESA podle článku 31 Smlouvy o ESA a Soudu EFTA. Jedná se o vyžádání si informací, případně výměnu dopisů. Formální procedura při porušení Smlouvy probíhá postupně formou oficiálních dopisů a výzev národnímu úřadu, poté vyjádřením odůvodněného stanoviska, po němž již následuje žaloba k Soudu EFTA. K té se však ESA uchyluje jen zřídka, asi pětkrát až sedmkrát za rok. Formální procedura se pak může natáhnout až na 18 měsíců.

ESA k posouzení a schválení. V neposlední řadě pak ESA sleduje čistotu hospodářské soutěže, kde se ESA zabývá pouze případy, kdy je obchod uzavírán čistě v rámci území EFTA nebo mezi EFTA a jedním státem EU, přičemž více než jedna třetina obrátu v EHP zúčastněných firem se uskutečňuje na území EFTA.¹⁰³ V případě porušení pravidel hospodářské soutěže může daný podnik pokutovat.

Graf č. 4: Rychlost řešení přestupkových řízení Kontrolním úřadem EFTA podle států (v měsících)

Zdroj: *Internal Market Scoreboard EEA EFTA States*, s. 16.

2.2.2 Soud EFTA

Původně plánovaný Soudní dvůr EHP byl nahrazen Soudním dvorem EFTA, který je chápán jako kompenzace za částečnou ztrátu suverenity států EFTA. Má 3 stálé¹⁰⁴ a 6 ad hoc soudců, kteří pracují na základě kabinetního systému. Rozhodování je tajné a připouští se znovuzvolení soudců. Stejně jako ESD sídlí i Soud EFTA v Lucemburku.

Disponuje jurisdikcí nad státy EFTA. V jeho kompetenci je: (1) rozhodovat spory zejména mezi Kontrolním úřadem EFTA a jedním státem týkající se implementace, aplikace nebo interpretace pravidel EHP; (2) rozhodovat spory mezi dvěma a více státy; (3) řešit odvolání proti rozhodnutí ESA; (4) poskytovat poradenské činnosti národním soudům ohledně EHP. Tím pádem do značné míry kopíruje jurisdikci Evropského soudního dvora nad členskými státy EU.

¹⁰³ Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, s. 354.

¹⁰⁴ V současnosti Carl Baudenbacher, Thorgerir Örlygsson a Henrik Bull.

Jedním z hlavních úkolů je dohlížet nad dodržováním principu právní homogenity¹⁰⁵, který je zakotven v článku 6 Smlouvy. Podle něho by měla být ustanovení primárního práva EU dotýkající se Smlouvy o EHP interpretována a aplikována v souladu s case law Evropského soudního dvora judikovaného před podepsáním Smlouvy o EHP. Na homogenitu nově vznikajících předpisů mají dohlížet ESA a právě Soudní dvůr EFTA. Princip přednosti práva EHP před domácími předpisy je deklarován v Protokolu 35 Smlouvy o EHP, zatímco princip přímého účinku a použitelnosti nebyl díky odlišným právním zvykostem států EFTA nikdy explicitně vyjádřen.¹⁰⁶

Vlastní case law vytváří i Soudní dvůr EFTA, samozřejmě bez kolize s judikaturou ESD. V praxi většinou výroky Soudu EFTA přicházejí po vzorových rozhodnutích ESD. Například princip rozšíření vnitřního trhu ES na státy EFTA je zakotven v článku 1 Smlouvy. Svým výrokem ho v kauze Ospelt z roku 2003 potvrdil ESD a v tomtéž roce i Soud EFTA v případě ESA vs. Island, odkazujícím na případ Ospelt. Nezřídka se však stává, že i ESD odkazuje na výroky Soudu EFTA.¹⁰⁷

Podle názoru Carla Baudenbachera, stálého soudce EFTA, funguje Smlouva o EHP na soudní úrovni bez problémů. Dále zdůrazňuje, že homogenita je variabilním principem a má dynamický vývoj. Zároveň však shledává problematičtější vzdalování se obsahu Smlouvy o EHP od Smlouvy o EU.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Někdy se princip homogenity označuje též jako Fratelliho formule podle judikátu ESD v případě Bellio Fratelli z roku 2004.

¹⁰⁶ V severských státech panuje tzv. právní dualismus – právo EHP musí být do domácího řádu inkorporováno zvláštním domácím předpisem. Oproti tomu Lichtenštejnsko je právně monistická země, kde se ratifikované mezinárodní normy stávají součástí domácí legislativy automaticky.

¹⁰⁷ Např. případy Pfizer Animal Health, Allpharma, Monsanto, Komise vs. Dánsko, Komise vs. Nizozemí, které odkazovaly na rozhodnutí Soudu EFTA v případě Kellog's.

¹⁰⁸ Baudenbacher, C.: *The contribution of the EFTA Court to the establishment of a homogeneous and dynamic European Economic Area*, s. 10.

3. Další aspekty EHP

3.1 Finanční mechanismy

Přestože společná zemědělská politika měla zůstat mimo EHP, státy Středomoří trvaly na možnosti vyvážet své ovoce a zeleninu na trhy EFTA. Tento nátlak inicioval vznik myšlenky speciálního kohezního mechanismu, kterým by státy EFTA podporovaly zaostalé regiony Společenství.¹⁰⁹ Záměr zapojit tyto prostředky do strukturálních fondů EU přímo neuspěl, neboť by znamenal přístup států EFTA do rozhodování o financích EU. Proto byly vytvořeny speciální nástroje, tzv. Finanční mechanismy¹¹⁰, jimiž státy EFTA de facto platí EU za možnost využívat výhody jednotného trhu. Státy EFTA pochopily svůj nerovný vztah s EU po prvních pěti letech, když byly donuceny prodloužit své finanční příspěvky do Finančních mechanismů, aniž by pro to byl dán právní základ. Dokonce i právní služba Komise původně deklarovala, že příspěvky budou po uplynutí prvních pěti let zastaveny.¹¹¹

Granty z jejich rozpočtů, které čítají pro roky 2004 až 2009 dohromady zhruba 1,2 miliardy euro¹¹², jsou poskytovány jako kohezní pomoc novým členským zemím EU a Řecku. Přednostně podporovány jsou projekty žadatelů, kteří nedosáhnou na podporu ze strukturálních fondů EU.

O výši příspěvku v současném rozpočtovém období svedla Evropská komise se státy EFTA tvrdý boj. Problémem bylo plánované rozšíření EU, které s sebou přineslo několikanásobné zvýšení prostředků pro strukturální fondy EU. Komise požadovala po Norsku, Islandu a Lichtenštejnsku dvacet až třicetkrátové zvýšení jejich dřívějšího příspěvku, když ho posuzovala podle stejných kritérií jako v případě členských států EU. Tento přístup však státy EFTA nepřijaly s odkazem na to, že se neúčastní nákladných politik EU jako je například společná zemědělská či rybářská politika. Komise kontrovala tvrzením, že se jim bezprecedentně rozšíří trh. „Kompromis“ byl nakonec nalezen, když Norsko

¹⁰⁹ Laursen, F.: *EFTA Countries as Actors in European Integration: The Emergence of the European Economic Area (EEA)*, s. 552.

¹¹⁰ Pro období 2004 až 2009 nazývané Finanční mechanismy EHP a Finanční mechanismus Norska. V letech 1994 až 1998 se jednalo o jediný Finanční mechanismus EHP s rozpočtem 500 miliónů euro na granty a 1,5 miliardy euro na půjčky ECB. V období 1999-2003 tuto úlohu plnil Finanční nástroj EHP se 120 miliony euro na granty.

¹¹¹ Bull, E. M.: *Norway and the EU: Being close to the EU – the Case of Norway*, s. 7.

¹¹² Objemy obou rozpočtů jsou přibližně stejné, což znamená, že Norsko je zdaleka největším plátcem z států EFTA.

nabídlo vytvoření vlastního fondu (Finanční mechanismus Norska), takže celková suma nakonec přesáhla desetinásobek příspěvku z rozpočtového období 1999 až 2003.

Kromě Finančních mechanismů přispívají státy EFTA do rozpočtů programů, na nichž se podílí, a mají právo participovat v příslušných výborech – avšak bez práva hlasovat v nich. V roce 2005 činil tento příspěvek více než 100 milionů euro, v roce 2006 téměř 130 milionů.¹¹³

3.2 Horizontální politiky

Ve stále větší míře se Evropská unie a jednotný vnitřní trh rozvíjejí komplexními iniciativami, které pokrývají více než jeden sektor nebo politiku. Zřejmé je to například v případě Lisabonské strategie, která aspiruje na ovlivnění prakticky všech politik, jak společných tak těch, kde členové EU zatím spolupracují na mezivládní úrovni. Dalšími příklady mohou být tzv. energetický a klimatický balíček z roku 2007, jenž zasahuje do oblastí životního prostředí, zahraniční politiky, výzkumu a jednotného trhu; nebo Námořní strategie, která pokrývá dopravu, rybolov, životní prostředí a vnější vztahy.

Vzrůstající počet takovýchto komplexních opatření znamená výzvu pro státy EFTA, neboť většinou přinášejí jak legislativu spadající pod Smlouvu o EHP, tak i předpisy přesahující její rámec. Jejich přijímání znamená dobrovolné ukrajování z vlastní suverenity za nutný rámec práva EHP. Na druhou stranu je velice obtížné tyto komplexní politiky rozdělovat a přijímat pouze jejich části.

Stálý výbor EFTA na situaci reagoval vytvořením podvýboru pro Lisabonskou strategii a další horizontální politiky. Ten má za úkol sledovat vývoj Evropské unie v oblasti politik souvisejících s EHP. Stejně pečlivě sledují státy EFTA vývoj nové reformní smlouvy EU. Zvláště intenzivní roli se pak snaží hrát v rámci Evropské politiky sousedství.

3.3 Související politiky, kterých se státy EFTA účastní

Podle Smlouvy o EHP spolupracují smluvní strany i na politikách, jež nespádají přímo pod oblast čtyř svobod, ačkoliv s ní souvisejí. Nazývají se související neboli „*flanking*“ politiky. V současnosti jsou státy EFTA zapojeny do

¹¹³ 46th Annual Report of the European Free Trade Association, s. 34.

následujících politik a programů EU: Výzkum a technologický vývoj, Informační služby, Životní prostředí, Vzdělání, trénink a mládež, Sociální politika, Ochrana spotřebitele, Turismus, Kultura, Energetika, Politika zaměstnanosti, Podnikání, Civilní ochrana, Veřejné zdraví a Statistika. Výčet není konečný, neboť na základě dohody lze rozšířit spolupráci na další oblasti. Každoročně participuje na těchto politikách EU více než 1500 organizací a uskupení ze států EFTA. Populární jsou například vzdělávací programy.

Přístup k programům mimo jednotný trh však není zadarmo. V roce 2007 zaplatily Norsko, Island a Lichtenštejnsko 150 miliónů euro s tím, že do roku 2013 se roční příspěvek zvýší až na 280 miliónů. Kromě těchto politik spolupracují se státy EU v řadě evropských agentur.¹¹⁴

¹¹⁴ Evropská agentura pro životní prostředí, Evropská agentura pro léčiva, Evropská agentura pro leteckou bezpečnost, Evropské středisko pro prevenci a kontrolu nemocí, Evropská agentura pro železnice, Evropská agentura pro bezpečnost sítí a informací.

4. Bilancování projektu EHP

4.1 Pozitiva

Argumentovat ve prospěch projektu Evropského hospodářského prostoru lze v zásadě trojím způsobem:

(1) Asi nejmarkantnějším přínosem je pro státy EFTA možnost participovat na jednotném trhu Evropské unie. Ekonomické hledisko je hlavní hnací silou, která udržuje EHP přes všechny jeho nedostatky funkční.

Hospodářští aktéři stejně jako obyčejní obyvatelé mají v celém hospodářském prostoru stejné podmínky v oblasti čtyř svobod. Platí pro ně stejná pravidla a čelí stejným sankcím za jejich porušení. Tento stav přirozeně prospívá rozvoji obchodu a hospodářství jako celku.

Komplexnější a hlavně dynamická povaha Smlouvy o EHP nabízí širší možnosti než původní Smlouva o volném obchodu.

(2) Druhým pozitivem EHP je, že se za čtrnáct let jeho fungování podařilo etablovat efektivně fungující institucionální strukturu, v jejímž rámci se daří relativně bezproblémově plnit smluvní závazky států EFTA.

Hlavní úkol spočívá v pravidelném a flexibilním převádění nově vzniklých předpisů Evropské unie, které spadají pod agendu jednotného vnitřního trhu, do národních právních rámců států EFTA. Množství legislativy a rychlost, s jakou je státy EFTA skrze mechanismus EHP přejímána (viz grafy č. 1 a 2), ukazují na vysoký stupeň důvěryhodnosti rozšířeného jednotného trhu. Rovněž Kontrolní úřad a Soud EFTA, zodpovědné za dozor a vynucování pravidel, pracují objektivně a nezávisle na členských státech.¹¹⁵

(3) Třetí přínos EHP je možno spatřovat v relativně úzkém napojení států EFTA na struktury EU. Ačkoliv nedisponují právem spolurozhodovat o přijímané legislativě, nacházejí se pořád v daleko výhodnější pozici oproti jiným nečlenským zemím EU z hlediska přístupu ke komunitárním záležitostem. Vedle toho jim je umožněno jako asociovaným členům participovat na mnohých dalších aktivitách, které nespádají přímo pod agendu jednotného trhu.

¹¹⁵ Podrobné příklady zásahů těchto orgánů jsou popsány v druhé části práce.

4.2 Negativa

(1) Krucální problém celého systému představuje nemožnost podílet se na rozhodování o právu, kterým se pak státy EFTA musí řídit. Toto dilema je nejen neřešitelné, ale s postupující integrací se stává závažnějším.

V kapitole věnované institucionální struktuře EHP jsem popsal možnosti států EFTA ovlivnit vznikající předpisy, mechanismy participace na jejich přípravě, účast na dalších politikách EU nebo příspěvky v podobě Finančních mechanismů. Ani v jednom případě není umožněno státům EFTA o výsledku rozhodovat. Zároveň selhává i praktická použitelnost ochranných prostředků Smlouvy o EHP.

Z těchto skutečností jednoznačně vyplývá ohrožení suverenity těchto zemí v souvislosti se stále více komplexními politikami EU, kdy není jednoznačně možné určit, kde končí agenda jednotného trhu.

(2) Kromě toho se státy EFTA ocitly v obtížné situaci, kdy pokračuje proces rozšiřování EU a veškeré jiné formy asociace než plné členství jsou stavěny Bruselem na vedlejší kolej. Evropská unie nechce za žádnou cenu dopustit precedens, kdy by země z vnějšího prostředí směla spolurozhodovat unijních záležitostech a zároveň ochota evropských institucí konzultovat s Norskem, Islandem a Lichtenštejnskem specifické požadavky poměrně klesá. Tyto tři země se tak musí spolehnout do značné míry na nepřímé formy prosazování zájmů.

(3) Z hlediska původních očekávání jak států EFTA, tak EU projekt rovněž neuspěl. Země EFTA za jeho realizaci draze zaplatily částí své suverenity. Nenaplnil ani původní záměr EU, totiž, aby se stal předstupněm plného členství. Jak je patrné z jednání zemí východního rozšíření a dalších kandidátů, nikdo z nich se nepokoušel začlenit se do EHP před vstupem do EU. V odborné literatuře jsem se setkal pouze s jednou publikací, která se touto možností seriózně zabývala.¹¹⁶

(4) Nezanedbatelnou nevýhodou jsou i omezené kapacity států EFTA. V praxi EFTA pilíř EHP nejedná jako jednotný celek a každá země musí zvažovat, kdy a jakým způsobem se zapojí do komunitárního decision-shaping.

¹¹⁶ Tovias, A.: *Exploring the 'Pros' and 'Cons' of Swiss and Norwegian Models of Relations with the European Union - What Can Israel Learn from the Experiences of These Two Countries?*.

Dílčí závěr

V první části diplomové práce byla detailně popsána historie, obsah a systém fungování projektu Evropského hospodářského prostoru. Cílem bylo objektivně vyhodnotit jeho význam, zejména pak přednosti a nedostatky pro státy EFTA. Přiblíženo bylo postavení smluvních stran Smlouvy o EHP a rozdíl mezi původními očekáváním a skutečnou podobou organizace.

Projekt dokázal překonat situaci z roku 1994, kdy čtyři státy opustily EFTA a EHP pokračoval jen kvůli třem malým evropským státům s necelými pěti milióny obyvatel. Možná právě proto, že se jedná o vysoce vyspělé liberální demokracie s prosperujícími ekonomikami, se daří splňovat náročné podmínky, jež na jejich politické systémy klade Smlouva o EHP. Přes zřejmou nerovnost mezi EU na straně jedné a států EFTA na straně druhé se zdá být institucionální systém EHP konsolidovaný. Asi nejlépe to dokládají údaje o stavu implementačního deficitu a množství přestupkových řízení zahájených proti těmto zemím (viz kapitola 2.2).

Absence podílu na rozhodování a pokračující marginalizace vlivu způsobená rozšiřováním a prohlubováním integrace přináší další oklešťování státní suverenity států EFTA. Zdá se však, že tyto země z daného smluvního rámce vystupovat nechtějí. Ze všech nečlenských států EU jsou s Unií nejúžeji spojeny a jsou ochotny akceptovat i ústavně nevýhodnou pozici, když vstup do EU je díky vnitropolitické situaci v nedohlednu.

Výhody (zejména ekonomické) plynoucí z participace na jednotném trhu EU a relativně efektivně fungující institucionální struktura EHP jsou rozhodujícími faktory, proč Norsko, Island a Lichtenštejnsko zůstávají členy organizace, která způsobuje trvalé oslabování jejich státní svrchovanosti bez možnosti o tomto rozhodovat.

Domnívám se, že se mi podařilo potvrdit stanovenou hypotézu. *Institucionální struktura a mechanismy EHP fungují efektivně a členskými státy se vyplatí setrvávat v této organizaci, přestože je do značné míry paralelní a zároveň závislá na Evropské unii.*

II. Norsko, EHP a evropská integrace

Východiska

V této části práce bude provedena případová studie postavení Norska v rámci Evropského hospodářského prostoru a jeho vztahu s Evropskou unií. Logicky tak bude doplněna první část, věnovaná organizaci EHP jako takové. Volba Norska byla pro tyto účely přirozená, neboť je klíčovou a jedinou významnou zemí v rámci EFTA pilíře EHP. Island ani Lichtenštejnsko nepředstavují, vzhledem ke své velikosti¹¹⁷, relevantní politické hráče.

Nejprve bude stručně popsán historický vývoj vztahu Norska a ES (EU) s akcentem na jeho relevanci pro volbu EHP jako základu relace Norsko – EU po roce 1994. Naváže kapitola, která přiblíží způsob, jakým se norská politika adaptovala na pravidla hry vymezené Smlouvou o EHP. Budou popsány evropeizační procesy v rámci politického systému a zapojení státních institucí do mechanismů EHP. Následovat bude kapitola obsahující několik příkladů praktického fungování EHP. Na transpozici legislativy v problémových oblastech bude demonstrována míra vlivu a moci Norska, jimiž vůči EU fakticky disponuje. Pro dokreslení obrázku budou poté stručně představeny politiky a programy EU, jež stojí mimo Smlouvu o EHP a na nichž Norsko participuje.

Poslední část práce se zaměří na analýzu problému dvojího demokratického deficitu a v závěru bude zhodnocena současná podoba vztahu EU – Norsko, přičemž opomenuty nezůstanou ani jeho potenciální alternativy.

V rámci analýzy pozice Norska v EHP se budu věnovat zejména rizikům, která pro tuto zemi vyplývají z nerovného postavení vůči EU a pravidel hry určených Smlouvou o EHP. Pokusím se potvrdit nebo vyvrátit hypotézu č. 2:

„Setrvání v rámci EHP za současných podmínek je pro Norsko přijatelným kompromisem, avšak z dlouhodobého hlediska konstitucionálním rizikem.“

¹¹⁷ Populace Islandu čítá 316000 obyvatel, populace Lichtenštejnska 35000 obyvatel.

1. Historie vztahu Norsko a EU: příčiny nečlenství a motivy pro volbu EHP

1.1 Cesta k první žádosti o vstup do ES

Podle Andersena se Norsko po celou dobu své samostatné existence potýká s určitou dichotomií, co se mezinárodní spolupráce týče. Označuje ji za *nacionalistický internacionalismus*, který spočívá ve dvou protichůdných tendencích. 1) V principu je Norsko pro jakoukoliv mezinárodní spolupráci. 2) Problémem je však vždy forma spolupráce. Norsko v případných jednáních o institucionalizaci vystupuje spíše zdrženlivě a hledá zvláštní institucionální řešení.¹¹⁸ Tento přístup se projevil, jak ukáží následující kapitoly, i ve vztahu k Evropským společenstvím (resp. Evropské unii).

Do roku 1814 bylo Norsko v područí Dánska, od roku 1814 do 1905 pak součástí personální unie se Švédskem. Z té vystoupilo mírovou cestou zejména kvůli přesvědčení, že samostatnou zahraniční politikou dosáhne nezávislé Norsko lepšího prosazení svých zájmů mimo své území. Z důvodu dobrých obchodních vztahů se norská vláda snažila dodržet neutralitu, během první světové války však úzké obchodní vztahy s Velkou Británií zapříčinily to, že se Norsko stalo neutrálním spojencem této velmoci.

V meziválečném období se Norsko spoléhalo na Společnost národů, která však selhala. V roce 1940 způsobily tři faktory – vzrůstající strategická pozice Norska, touha zůstat neutrální a neschopnost samostatné obrany – dobytí Norska Německem.

Po roce 1945 připadlo Norsko do sféry vlivu západních mocností a mohlo tak navázat na předválečnou politickou linii, nikoliv však již jako neutrální stát, ale jako zakládající člen Severoatlantické aliance.¹¹⁹ Bezpečnostní politika Norska měla několik relevantních styčných bodů s norskou pozicí v budoucí evropské integraci. Jednak poskytla historický kontext, jednak determinovala tradiční pozici Norska na mezinárodním poli – vždy se snažilo jednat na základě mezinárodního práva a v rámci organizací. Dále pak norský zahraniční postoj ukazoval na podobu norské identity – demonstroval fyzické oddělení od

¹¹⁸ Andersen, S. S.: *Norway: Insider and Outsider*, s. 3.

¹¹⁹ Bezprostředně po válce Norsko nechtělo vstupovat do žádného z mocenských bloků, avšak po projevech agrese Sovětského svazu se neutrality vzdalo.

kontinentálních událostí a orientaci na širší mezinárodně-politické problémy se zájmem přispět ke světové bezpečnosti.¹²⁰

Na poli hospodářské spolupráce na evropské úrovni zvolilo Norsko vstoupení do projektu Evropského sdružení volného obchodu, ačkoliv mu vadilo vyčlenění rybářského sektoru ze Smlouvy o EFTA. Na nově vzniklé Evropské hospodářské společenství se norští vládní představitelé dívali spíše skepticky. Propagovali totiž silný sociální a regulující stát, na rozdíl od EHS, které si kladlo za cíl liberalizaci obchodu.¹²¹

Poválečné období do roku 1962 bylo charakterizováno silnou rolí norského státu a vlády, která se za široké podpory obyvatelstva snažila přebudovat norské hospodářství a pozvednout životní úroveň občanů. Stranickému systému dominovala v tomto období Norská strana práce (Det norske Arbeiderparti, dále také sociální demokracie), jež měla většinu ve Stortingu¹²² do voleb v roce 1961.

V roce 1957 došlo ke dvěma klíčovými událostem na mezinárodním poli. První z nich byl pařížský summit NATO, kde se diskutovalo o rozmístění amerických jaderných střel v západní Evropě. Norsko zaujalo vůči možnosti poskytnout svou půdu pro americké zbraně jasně odmítavé stanovisko. V období zvýšeného napětí mezi Západem a Východem v roce 1961 se od sociální demokracie odštěpilo krajně levicové křídlo, které zformovalo Socialistickou levicovou stranu (Sosialistisk Venstreparti). Ta, kromě svých antinukleárních a antialiančních postojů, odmítala i norskou přihlášku do EHS - po podání britské žádosti v červnu 1961. Po zářijových volbách do Stortingu, ve kterých ztratila sociální demokracie o dvě křesla absolutní většinu, se musela spoléhat na podporu právě této, nově vzniklé krajně levicové a krajně antiintegrační formace. Naštěstí pro sociální demokracii, při klíčovém hlasování o EHS našla podporu u Konzervativní strany (Høyre, dále také konzervativci).

Druhou událostí bylo bezesporu podepsání Římských smluv o založení Evropských společenství. Tohoto projektu se Norsko spolu s dalšími státy Organizace pro ekonomickou spolupráci v Evropě (OECE) neúčastnilo. Pro

¹²⁰ Gstöhl, S.: *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*, s. 60.

¹²¹ Frøland, H. O.: *Ambiguous Interests. Norway and the West-European Market Formations 1959-62*, s. 2.

¹²² Název norského parlamentu.

Norsko představovalo EHS příliš „kontinentální“ projekt. V roce 1960 sice v rámci vnější sedmičky spoluzaložilo EFTA, avšak otázce vstupu do EHS se nevyhnulo, neboť o rok později (1961) podaly přihlášku do této organizace lídr Evropského sdružení volného obchodu, Velká Británie (spolu s Irskem), a další skandinávská země, Dánsko. Proces přibližování se k Bruselu však přinesl některé zásadní problémy. Těmi byly zejména vnitropolitická rozpolcenost ohledně správnosti tohoto kroku a případná nutnost změnit ústavu z roku 1814. Zastánci vstupu se nejvíce ozývali z řad průmyslníků, jejichž zájmy hájily jak sociální demokracie tak Konzervativní strana. Odpůrci pocházeli zejména z okrajových oblastí Norska, z řad zemědělců, rybářů a státních zaměstnanců.¹²³ Po téměř roční vnitropolitické debatě rozhodl Storting v dubnu 1962 o podání přihlášky do EHS. Ústava byla v březnu 1962 pozměněna tak, aby umožnila delegaci soudních pravomocí na mezinárodní organizaci a přímý účinek předpisů Společenství v Norsku. Žádost o vstup do EHS byla oficiálně podána v květnu 1962.

Období do roku 1961 ukázalo několik skutečností, které měly svou relevanci pro pozdější vývoj vztahu Norska s ES. Za prvé, Norsko mělo silné sociální a ekonomické cleavages.¹²⁴ Za druhé, přes svou velikost se snažilo Norsko ovlivňovat světové dění ve prospěch míru a demokracie. Za třetí, Norsku se podařilo zachovat si v rámci mezinárodních vztahů značnou míru autonomie.¹²⁵

1.2 1972: První norské „NE“

V lednu 1963 zamítl Charles de Gaulle britskou přihlášku do Společenství. Dánsko, Irsko a Norsko jako země do značné míry závislé na Velké Británii byly nuceny rovněž přerušit svá předvstupní vyjednávání. Norsko si tak, vzhledem k pozdějšímu podání přihlášky, ušetřilo několik měsíců tvrdých jednání v Bruselu. Místo toho pokračovalo spolu s dalšími státy EFTA v odbourávání překážek obchodu s průmyslovými výrobky.

Druhá britská přihláška byla v roce 1967 odmítnuta De Gaullem tak rychle, že ostatním státům nezbylo mnoho času na jakákoliv detailnější jednání. Přesto

¹²³ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 39. nebo Gstöhl, S.: *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*, s. 98.

¹²⁴ Gstöhl, S.: *Scandinavia and Switzerland: small, successful and stubborn towards the EU*, s. 541.

¹²⁵ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 40.

Norsko stihlo podat druhou přihlášku, která byla po De Gaullovu vetu odložena. Třetí kolo žádostí a negociací s ES začalo po odstoupení francouzského prezidenta v roce 1969, kterého nahradil přístupnější Georges Pompidou.

Storting odsouhlasil obnovení žádosti o členství v červnu 1970. S reálným přiblížením zahájení negociací s ES začalo růst politické napětí v rámci norské společnosti. Zformovalo se norské lidové hnutí proti vstupu do ES (Nei til EØ)¹²⁶, sdružující zástupce všech politických stran, a situace vyústila dokonce v pád pravostředové vlády a nástup menšinového kabinetu sociální demokracie. Pro Ne ES byla klíčová otázka autonomie a potenciální ztráty ovlivňovat rozhodnutí v Bruselu.

Kampaň pro vstup byla vedena zejména vládou. Vstupní vyjednávání však byla zkomplikována, když v jejích průběhu iniciovalo Společenství novou společnou rybářskou politiku bez ohledu na nově přistupující státy, což pobouřilo zejména norské rybáře. Ti odmítli dodatečnou dohodu ES s Norskem z ledna 1972 a přivedli na stranu odpůrců vstupu mnoho obyvatel a organizací.

Konzultativní referendum, které však fakticky vládu zavazovalo, spojil premiér Trygve Bratelli s důvěrou vlády. Veřejného hlasování, jež se uskutečnilo 25. září 1972, se zúčastnilo 79,2 % oprávněných voličů, kteří odmítli členství v ES poměrem 53 ku 47 %.¹²⁷ Kabinet rezignoval a nová menšinová vláda se složila ze stran, které zastávaly tvrdou protievropskou linii.

Norský neúspěch v roce 1972 je předmětem mnoha studií a analýz, které se shodují na jeho základních příčinách. Hlavní z nich spočívala pravděpodobně v krátké a nezvládnuté předvolební kampani zastánců integrace. Sociální demokraté a konzervativci nebyli nikdy předtím zvyklí společně politicky vystupovat. Nepomohly jim v tom ani vnější události, když například několik dní před referendem oznámil Ferdinand Spaak záměr vytvořit společnou evropskou energetickou politiku, což by znamenalo potenciální ztrátu národního vlivu nad norskými podmořskými zásobami ropy a zemního plynu. Občané tak nabyli přesvědčení, že ztratí kontrolu jak nad rybolovem tak nad ropou, tedy dvěma klíčovými norskými artikly.

Odmítnutí členství v ES, kdy většina Norů hlasovala proti vlastní vládě, ukázala na existenci latentních, ale hlubokých cleavages v norské společnosti a narušila

¹²⁶ Později přejmenována Nei til EU.

¹²⁷ Např. Sychra, Z.: *První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko*, s. 54.

klidný poválečný vývoj, kdy převládala kultura celospolečenského konsenzu ohledně klíčových politických otázek. Nejvíce vědomi výhod členství si byli zejména zástupci sociální demokracie, vedení odborových svazů, obchodních kruhů. Na druhou stranu proti vstupu ostře vystupovali ti, kteří se báli ztráty národního vlivu – učitelé, intelektuálové, zemědělci a rybáři.¹²⁸

1.3 Mezi roky 1972 a 1994: pozvolné sblížení

Stejně jako další státy EFTA, které zůstaly mimo ES po prvním rozšíření v roce 1973, i Norsko podepsalo se Společenstvím Smlouvu o volném obchodu, která odbourala překážky obchodu s průmyslovým zbožím od roku 1977. Norsko usilovalo touto úmluvou zejména o zachování přístupu na britské a dánské trhy. V sedmdesátých letech spolupracovalo Norsko s ES kromě obchodních záležitostí částečně i na měnové spolupráci.¹²⁹ Od roku 1981 pak byla ustavena pravidelná setkání norských představitelů s Komisí ES a předsedou Rady ministrů v rámci Evropské politické spolupráce.¹³⁰

Během osmdesátých let proběhlo jižní rozšíření ES o Řecko (1981) a Španělsko s Portugalskem (1986). Zároveň Komise vedená Delorsem vytýčila cíl dokončit jednotný vnitřní trh do roku 1992. Obě tyto skutečnosti znamenaly, že se členství ve Společenství stalo hospodářsky atraktivnější a pro země EFTA bylo stále nákladnější zůstat mimo něj.

V parlamentních volbách v roce 1973 sice sociální demokracie opět oslabila, avšak podařilo se jí vytvořit vládu a u moci se udržet až do roku 1981. Téma vztahu s Evropským společenstvím přitom bylo postaveno mimo stranicko-politický souboj, aby bylo možno stabilizovat rozkolísanou politickou scénu, otřesenou konflikty okolo referenda v roce 1972. To mělo za následek zmrazení jakýchkoliv úvah o obnovení norské přihlášky.¹³¹

Ruku v ruce s otevíráním západoevropských ekonomik během osmdesátých let se částečně liberalizovalo a otevíralo i norské hospodářství. Rovněž došlo ke generační výměně politických elit, které již nebyly tolik zatíženy událostmi

¹²⁸ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 49. nebo Gstöhl, S.: *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*, s. 137.

¹²⁹ Participace na „hadovi v tunelu“, avšak bez následného členství v Evropském měnovém systému.

¹³⁰ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 131.

¹³¹ Gstöhl, S.: *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*, s. 153.

z počátku sedmdesátých let. Současně se Norsku začaly od roku 1975 vracet investice vložené do nastartování těžby ropy a zemního plynu v pobřežních vodách Severního moře. Zisky z těžby a prodeje černého zlata pomohly Norsku zvýšit životní úroveň obyvatelstva, posílit sociální stát a v neposlední řadě vyhnout se hospodářským propadům, jež zaznamenávaly jiné země západní Evropy.

1.4 Vznik EHP a jeho význam pro výsledek druhého referenda

Během Lucemburského procesu, který byl nastartován v roce 1984 (viz kapitola 1.2 části I.) podporovalo Norsko snahy o vytvoření společného hospodářského prostoru ES a EFTA. Vnitropoliticky byl tento záměr průchodný, neboť neměl znamenat podrobení se nadnárodním institucím a ohrožení norské suverenity a identity.

Vlastní jednání o podmínkách Smlouvy o EHP však v roce 1990 přinesla spory na norskou politickou scénu. Strana středu (Senterpartiet) odsoudila zamítnutí trvalé výjimky pro upřednostňování norských obchodníků před cizími investicemi, která by podle Komise kolidovala s pravidly jednotného trhu. Strana středu se odvolávala ve svých názorech zejména na to, že by se Norsko nemělo vracet zpět před rok 1905 a nechat si zasahovat do vnitrostátních záležitostí. Své argumenty odpůrci vstupu shrnovali do teze: „*Norsko se nesmí stát už nikdy členem unie*“, čímž dávali do ekvivalentního vztahu personální unii se Švédskem (1814-1905) a Evropskou unií.¹³² Proto Strana středu vystoupila z koaliční vlády a iniciovala její pád. Otěže pak převzala opět sociální demokracie.

Po dokončení negociací o konečné podobě Smlouvy o EHP na počátku roku 1992 přehlasovali sociální demokraté spolu s konzervativci zástupce Strany středu a Socialistické levicové strany v otázce, zda má být vstup do EHP podmíněn referendem. Hlasování tedy proběhlo pouze ve Stortingu, kde se vyslovila nutná dvoutřetinová většina pro účast na projektu společného hospodářského prostoru ES(EU) a EFTA. Nutno podotknout, že v roce 1992 podle průzkumů veřejného mínění podporovalo EHP 44 % Norů, 15 %

¹³² Egeberg, M.: *The Nordic Countries and the EU: How European Integration Integrates and Disintegrates States Domestically*, s. 6.

favorizovalo ES a 16 % nechtělo ani jedno z těchto řešení.¹³³ Součástí EHP se Norsko stalo od 1. ledna 1994.

Hospodářsky znamenal EHP jasné plus, když otevíral Norsku větší evropský trh pro export. Politicky však znamenal ztrátu v řadě klíčových (zejména obchodních) otázek. Vláda zamýšlela využít členství v EHP pro ztlumení pozdějšího nárazu v podobě plného členství v ES. Podle některých doufala sociální demokracie v to, že EHP začne fungovat již od začátku roku 1993, a po několika letech adaptace a socializace v rámci jednotného trhu přijme veřejnost snadněji vstup do ES. Tyto představy však rozptýlily přihlášky Švédska a Finska z roku 1991, kterými vyjádřili skandinávští sousedé jasně své priority. Premiérka Norska, Gro Harlem Brundtlandová, tak byla nucena učinit stejný krok. Žádost o vstup do ES byla oficiálně odhlasována Stortingem na konci roku 1992 poměrem 104 ku 55 poslaneckých hlasů.

V referendu konaném 28. listopadu 1994 však 89 % norských občanů vyjádřilo stejný názor jako v roce 1972, a to poměrem 52,2 % proti ku 47,8 % pro vstup do Evropské unie.¹³⁴ Složení jednotlivých táborů bylo podobné tomu z prvního referenda. Zastánci pocházeli především z jihozápadního Norska a z měst, zatímco odpůrci ze severozápadních zemědělských a rybářských periferií.

Vládní kabinet tentokrát nechtěl riskovat politickou krizí, a proto výsledek veřejného hlasování nespojil s otázkou důvěry. Navíc se sociální demokracie zachovala tolerantně vůči odpůrcům vstupu z vlastních řad. Tím pádem nedošlo k jejímu štěpení jako v letech 1972-73.

Norsko v době referenda již bylo členem EHP, takže nemuselo vyjednávat zvláštní bilaterální smlouvu s EU pro úpravu vzájemných vztahů. Veřejná volba proto demonstrovala spíše názor na to, jak by podle Norů měl vypadat optimální vztah Norska a EU. Výsledek znamenal výběr jakési zlaté střední cesty, která však, jak vysvětlím níže, byla zlatá jen na první pohled.

Nejčastější vysvětlení zamítavého výsledku referenda přikládají rozhodující díl viny vládě, která udělala několik strategických chyb. Za prvé, odstartovala kampaň pro vstup příliš pozdě – na rozdíl od činnosti znovu probuzené

¹³³ Gstöhl, S.: *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*, s. 175.

¹³⁴ Např. Kaniok, P.: *Čtvrté rozšíření: Rakousko, Finsko, Švédsko*, s. 130.

organizace Nei til EØ¹³⁵ (hlasitě kritizovala přibližování k Evropskému společenství již od roku 1989). Vláda však musela počkat, než skončí představní vyjednávání, aby mohla jasně představit občanům přínosy členství. Za druhé, vláda pravděpodobně měla spojit referendum s otázkou vlastní důvěry, čímž by si zajistila několik procent nerozhodných voličů sociální demokracie. Za třetí, kontrola společnosti ze strany sociální demokracie byla daleko slabší než v minulosti a odvrátili se od ní mnozí sociální a hospodářští partneři.

Významnou roli sehrála také klíčová hospodářská odvětví jako rybnářství a zemědělnství, tradičně podporovaná z norské státní pokladny. Na rozdíl od Švédska a Finska nedopadla na Norsko hospodářská krize tak tvrdě a příjmy z těžby ropy a zemního plynu daly možnost zachovat status quo a spokojit se se členstvím v EHP.¹³⁶

Další z mnoha příčin neúspěchu byla otázka národní identity. Nei til EU uspěla v argumentaci, že norská státní a národní identita není kompatibilní s projektem Evropské unie. Stejně jako v roce 1972 i tentokrát se jí podařilo přesvědčit voliče, že Norsko je spojeno s lidmi a národem, zatímco Evropská unie se státem a byrokracií.¹³⁷ Byl navozen strach, že jako malá země bude Norsko pohlceno velkou Unií a zcela ztratí vliv.

Nei til EU se podařilo obyvatele přesvědčit, že EU není nutná ani z ekonomického hlediska (zisky z ropy zmírnily následky evropské hospodářské krize na počátku 90. let.), ani z hlediska bezpečnostního (Norsko bylo členem NATO).

Podobně jako po prvním referendu, i po druhém všelidovém odmítnutí se norské členství v EU stalo na čas tabuizovaným tématem, jehož nastolením by potenciálně vládní i nevládní politické strany riskovaly ztrátu preferencí či místa u moci.

¹³⁵ V té době se jednalo o největší politickou organizaci v Norsku se členskou základnou 130000 občanů a ročním rozpočtem 28 miliónů norských korun.

¹³⁶ Ingebritsen, C.: *The Nordic States and European Unity*, s. 139.

¹³⁷ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 64.

2. Evropeizace norského politického systému a jeho vztah k EHP

V roce 1995 se naplnil scénář, před kterým varovala premiérka Brundtlandová před referendem – významné země EFTA vstoupily do EU a Norsko zůstalo osamocené v rámci EFTA pilíře EHP s malým vyjednávacím potenciálem.

Vztahy s EU bylo nutno přizpůsobit smluvnímu rámci EHP a podle toho odpovídajícím způsobem konsolidovat i vlastní politicko-administrativní struktury. Z formálního i obsahového hlediska bylo Norsko podrobena extrémnímu evropeizačnímu tlaku. Tisíce přejatých předpisů EHP regulují nejrůznější sektory.

Na následujících řádcích se pokusím přiblížit, jakým způsobem se s tímto adaptačním tlakem vypořádala norská polity.

2.1 Exekutiva

Po vstupu Finska, Rakouska a Švédska do EU bylo hlavním úkolem norské vlády vypořádat se s praktickými důsledky zmenšení EFTA. Jednalo se zejména o změnu obchodních vztahů s těmito zeměmi z režimu Smlouvy o volném obchodu na režim EHP. Navíc se sociálnědemokratický kabinet snažil kompenzovat ztrátu relativně silné pozice EFTA vlastní aktivní zahraniční politikou.

V letech 1997 až 2000 byla u moci pravostředová koaliční vláda složená zejména z horlivých odpůrců členství v EU z roku 1994. Přesto se snažila pečlivě přejímat právo EHP a vylepšit vztahy s EU, především v oblasti obchodní a technické spolupráce.¹³⁸ Zároveň však nezapomínala na problémové oblasti, zejména ty, které byly předmětem kritiky před referendem, jako například regionální pomoc či rybolov.

Nezávisle na složení kabinetu se ustálily mechanismy pro nakládání se záležitostmi týkajícími se EHP. Struktura je rozdělena do dvou úrovní. První, politická úroveň, zahrnuje ministry a parlamentní výbor pro EHP. Druhá úroveň, sloužící pro administraci na vysoké úrovni, zapojuje tzv. Koordinační výbor, výbory specialistů a nižší administrativní složky jednotlivých ministerstev.¹³⁹

¹³⁸ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 79.

¹³⁹ Tamtéž, s. 85.

Důležité otázky jsou přirozeně projednávány na vládní rovině s tím, že podklady pro jednání připravují jednotlivá ministerstva podle sektorové příslušnosti. Problematické návrhy filtruje a předává k politickému rozhodnutí Koordinační výbor. V případě, že je u moci koaliční vláda, množství sporných otázek roste. Nejčastější interakce zástupců Norska s EU a EHP probíhá na technické a expertní úrovni na odborech jednotlivých ministerstev. Experti jsou vysíláni na jednání výborů a pracovních skupin Komise ve fázi přípravy legislativy (viz kapitola 2.1.5 části I.). Norsko participuje na práci přibližně 200 výborů, jež se schází dvakrát až dvanáctkrát do roka.¹⁴⁰

Od roku 1994 vyvinulo Norsko systém 22 speciálních výborů pro koordinaci úkolů souvisejících s plněním Smlouvy o EHP na technické úrovni, které svou činností pokrývají všechny součásti Smlouvy a jsou součástí příslušných ministerstev. V souladu se směrnicemi ministerského předsedy pak vytvářejí základ pro norský postoj, který zaujímá vůči jednotlivým sektorovým problémům.

Evropeizace administrativy je však stále omezená. V rámci unijních výborů neintervenují všechna ministerstva se stejnou intenzitou.¹⁴¹

2.2 Problém prosazování zájmů v Komisi oficiální cestou

Určitý problém v prosazování norských zájmů oficiální cestou v Komisi může představovat formální apolitická povaha této instituce. V souladu se zásadou neustrannosti její činnosti by tedy ani experti ze států EFTA neměli prosazovat zájmy své vlády. Navíc bylo zaznamenáno, že v rámci jednání výborů Komise není se zástupci Norska zacházeno stejným způsobem jako s odborníky z členských zemí.¹⁴² Proto je prosazení norských zájmů mnohdy omezeno i v rámci oficiálních mechanismů. Další omezující faktor představuje kultura rozhodování. V rozhodování těchto výborů převažuje konsensuální princip a hledání kompromisních řešení se slabšími státy. Norsko je však v mnoha ohledech nejlépe fungující zemí Evropy a norští zástupci v Komisi tak nemají ve většině případů potřebu hledat kompromisní řešení. Zároveň je poukazováno na

¹⁴⁰ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 86.

¹⁴¹ Ministerstvo obchodu a průmyslu se pochopitelně zapojuje nejvíce, další rezorty v menší míře a některé prakticky vůbec.

¹⁴² Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 90.

slabší schopnost skandinávských států hledat koaliční partnery – na rozdíl například od středomořských národů.

2.3 Schvalovací procedura a omezená role parlamentu

Po schválení legislativy na úrovni EU a rozhodnutí Společného výboru EHP nabývá příslušný předpis účinnosti k prvnímu dni druhého následujícího měsíce. Každá ze zemí však může využít odklad na šest měsíců v případě nutnosti splnit ústavní požadavky pro transpozici takové normy. Pokud je tedy nutný souhlas parlamentu, má Storting půl roku na to, aby tento udělil.

Za normálních okolností probíhá schvalovací procedura předpisů EHP tak, že po schválení podvýborem EHP připraví ministerstvo zahraničí rezoluci ohledně přijetí příslušného aktu Společným výborem EHP asi týden před jeho zasedáním. Příslušné ministerstvo pak vypracuje návrh rozhodnutí pro Storting, jenž v drtivé většině případů toto rozhodnutí podpoří. Ministerstvo zahraničí pak informuje Společný výbor EHP, jakmile se daný předpis stane součástí norského práva.¹⁴³

Z uvedené procedury vyplývá limitovaná role parlamentu. Kromě nedostatku formálních pravomocí a časového prostoru charakterizuje postoj parlamentu vůči záležitostem EHP určitá nedůslednost. Podle norských autorů se Storting svým pasivním přístupem k prosazování norských zájmů dobrovolně vzdal své legislativní autority v oblastech pokrytých EHP.¹⁴⁴ Norská, respektive severská tradice tvorby práva se liší od té evropské. Norská legislativa produkuje spíše stručné zákony, zatímco předpisy Evropské unie a EHP jsou detailní. Přesto pouze pět až deset procent modifikací zákonů, které prochází Stortingem, mění evropské právo.¹⁴⁵ Drtivou většinou přejímaných předpisů se norský parlament vůbec nezabývá.

Alespoň částečně udržovat krok s aktuálním děním Stortingu pomáhá Společný parlamentní výbor EHP, který funguje v omezené míře jako mechanismus zpětné vazby pro legislativce na národní úrovni.

¹⁴³ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 87.

¹⁴⁴ Andersen, S. S.: *Norway: Insider and Outsider*, s. 8.

¹⁴⁵ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 93.

2.4 Evropeizace dalších aktérů

Kromě politických elit zastoupených ve vládě, mají otevřený přístup na úroveň EU i běžní občané. Formálně tak mohou činit jako členové spotřebitelských, zaměstnaneckých či zaměstnavatelských svazů, které se účastní jednání příslušných výborů. Například Konfederace norského obchodu a průmyslu nebo Norská konfederace odborových svazů mají své evropské kanceláře v Bruselu. Často tak mají o dění v EU čerstvější a přesnější informace než norská vláda.

Neformálně pak Norové mohou ovlivňovat práci odborníků, kteří se účastní jednání výborů nebo pracovních skupin Evropské komise. Løken uvádí, že norští nestátní aktéři se dokázali vypořádat s nastavením systému a v případě neschopnosti státních institucí se obrazejí přímo na Kontrolní úřad EFTA nebo Komisi.¹⁴⁶ Specificky jednají zástupci místních samospráv. Naučili se navazovat kontakty přímo na nadnárodní úrovni. Úroveň obcházení národní úrovně nevládními organizacemi je však u norských aktérů nižší v porovnání se situací ve členských státech EU a přínos takového jednání je diskutabilní.¹⁴⁷

2.5 Výsledky evropeizace politiky

Výsledkem evropeizace norské politiky je tedy stále méně zřetelná hranice mezi tvorbou domácí a zahraniční politiky. Značná část národního práva je vytvářena pro Norsko v Bruselu, což reflektovala vláda restrukturalizací administrativních struktur.

Lze konstatovat, že v rámci norského politického systému dochází v záležitostech EHP k posilování nižších administrativních úrovní vůči ministrům a Stortingu a zároveň k posilování jednotlivých ministerstev na úkor ministerstva zahraničních věcí, kterému zůstává klíčová role zejména v mezivládních vztazích s EU a koordinaci.¹⁴⁸

Pravomoci Stortingu přitom v oblastech EHP připomínají kompetence spíše krále než plnohodnotného parlamentu a jsou ještě menší než kompetence

¹⁴⁶ Løken, G. O.: "Taxation without representation?" *Mapping public contention on EU/EEA matters in the Norwegian Public Sphere*, s. 143.

¹⁴⁷ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 92.

¹⁴⁸ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 94.

zastupitelských sborů členských zemí EU.¹⁴⁹ Jeho role byla jednoznačně oslabena a záležitosti EHP jsou ve velké míře spravovány vládou.

Podle Haralda Clease se tak v norském případě nejedná ani o demokracii, ani o diplomacii.¹⁵⁰ Zřejmé však je, že tyto procedury EHP byly přijaty do norského politického systému a po technické stránce fungují. Po stránce obsahové však mohou zanechat hluboké šrámy na norských ústavních základech - politických institucích, kultuře i identitě.

Aby si Norsko udrželo co největší možnou míru vlivu mimo oficiální mechanismy pro participaci na přípravě evropské legislativy (účast na práci výborů v přípravné fázi), musí norská vláda a zájmové skupiny vynakládat nemalé úsilí. Neformálními kanály jsou zejména kontakty s ostatními skandinávskými státy, případně dalšími členy EU, nebo lobbying u Evropského parlamentu.

¹⁴⁹ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 141.

¹⁵⁰ Claes, D. H.: *Demokrati eller diplomati?*, s. 23.

3. Příklady problémové implementace jednotného vnitřního trhu: neefektivní prosazování norských zájmů

V této kapitole přiblížím, jak se Norsko staví k přijímání legislativy EHP a zda využívá svých možností ovlivňovat dění, respektive jednat nezávisle na EU. Zaměřím se na případy, kdy byla implementace na národní úrovni pro Norsko problémem, a pokusím se demonstrovat jeho neschopnost prosadit své zájmy. Budu se snažit prokázat souvislost mezi touto neschopností a nevýhodnými mechanismy EHP.

3.1 Příklad č. 1: Alcopops

V tomto případě se jednalo o střet Norska a Evropské komise ohledně svobody pohybu zboží. Norský stát si nárokoval prodávat importované soft-drinky¹⁵¹ (alcopops) ve speciálních prodejnách státního monopolu na alkohol, v barech pak nesměly být podávány na stejné bázi jako pivo. ESA toto chování norského státu vyhodnotil jako diskriminační jednání a dovedl případ až k Soudu EFTA. Argumentace obžaloby se opírala o článek 16 Smlouvy o EHP a o judikaturu Evropského soudního dvora¹⁵², podle nichž se národní diskriminační opatření nesměla zdůvodňovat veřejným zdravím.

Soud rozhodl proti Norsku.¹⁵³ Pivo a alcopops si v zásadě nekonkurovaly, a tak jejich zařazení do neregulovaného prodeje by trhu jen prospělo. Soud EFTA upřednostnil ekonomické argumenty před společenskými. Norsko si smělo zachovat svou striktně protialkoholní politiku (ta byla primárním motivem omezení na alcopops), avšak za současného dodržení pravidel jednotného trhu.

Z pohledu norské suverenity znamenal rozsudek nepříjemný precedens. Soud EFTA a ESA nebraly v potaz norské argumenty a téměř výhradně se řídily radami Evropské komise, judikaturou ESD a dikcí Smlouvy o EHP.¹⁵⁴ Příklad alcopops představuje pouze jeden z mnoha indikátorů, díky nimž je možno se domnívat, že se Norsko evropeizuje a je nuceno harmonizovat svá politická a kulturní specifika s ostatními státy EHP.

¹⁵¹ Alkoholické nápoje s nižším obsahem alkoholu.

¹⁵² Rozsudky v případech Keck (C-267/91) a Mithouard (C-268/91) ze dne 24.11.1993.

¹⁵³ Rozsudek Soudu EFTA E-9/00 z 15.3.2002.

¹⁵⁴ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 105.

3.2 Příklad č. 2: Nařízení o zemním plynu

Norsko vlastní 45 % evropských zásob zemního plynu a je třetím největším exportérem ropy na světě. Jeho vitální zájmy proto leží zejména v energetice a jakoukoliv novou legislativu EU v této oblasti vnímá norská vláda i veřejnost velice citlivě, o to více, že stát je majoritním vlastníkem těžařského průmyslu.

Prodej zemního plynu Norska vyřizuje Výbor pro jednání o zemním plynu, přičemž až donedávna zvyhodňoval některé kupce, kteří garantovali dlouhodobý odběr. Nařízení EU o trhu se zemním plynem z 22. června 1998 směřovalo k liberalizaci v této oblasti, která by znemožňovala zvyhodňování takovýchto kupců. Reakce Norska jako evropského energetického lídra byla pochopitelná a ani proevropská sociálně demokratická vláda nařízení o zemním plynu nepřivítala, když byla v roce 1998 vyzvána k jeho transpozici. Nakonec však vláda i Storting byly nuceny díky neústupným mechanismům EHP nařízení v první polovině roku 2002 přijmout. Inkorporovaly tak do norského práva nevýhodný předpis, upravující centrální část jeho hospodářství.¹⁵⁵

Podle Ingebritsenové sice umožnily výdělků z exportu ropy a zemního plynu Norsku v roce 1994 počkat, nikoliv chvátat do Evropské unie.¹⁵⁶ O osm let později však na úkor tržních sil a EU jako jejich regulátora ztratilo značnou část své autonomie, když přišlo o svůj způsob prodeje těchto surovin, a tím pádem i o část výnosů. Částečnou útěchou mohl pro Norsko představovat fakt, že si Velká Británie a Dánsko jako členské státy EU s významným těžařským průmyslem vynutily zachování části protekcionistických opatření, takže stoprocentní liberalizace trhu se zemním plynem se nekonala.

Uvolnění trhu v tomto sektoru sice v budoucnu možná pomůže Norsku lépe obstát v mezinárodní konkurenci než lpění na státem regulovaném systému, tato skutečnost však nemění nic na tom, že z konstitucionálního hlediska znamenal případ Nařízení o zemním plynu další norskou porážku.

Do zajímavého kontextu ho staví ve své studii s názvem *Evropeizace: Případ Norska a vnitřního energetického trhu* Harald Claes.¹⁵⁷ Používá Cowlesův

¹⁵⁵ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 140.

¹⁵⁶ Ingebritsen, C.: *The Nordic States and European Unity*, s. 139.

¹⁵⁷ Claes, D. H.: *The process of Europeanization - the case of Norway and the Internal Energy Market*.

koncept „goodness of fit“¹⁵⁸ a aplikuje ho na norský způsob adaptace na evropská pravidla. Zjišťuje pak, do jaké míry vystupovalo Norsko vůči nařízením v této, pro něj klíčové hospodářské oblasti, ve vztahu k EU loajálně, resp. konfliktně.

Poznatky shrnuje do následující tabulky, která napovídá mnohé o částečně nechtěné, avšak nevyhnutelné adaptaci na evropská pravidla. Na pozadí samozřejmě stojí snaha Norska udržet s EU dobré vztahy a zachovat fungování EHP. Adaptace proto nakonec proběhla ve všech zmíněných případech.

Tabulka č. 4: Způsoby norské adaptace v oblasti energetiky

Energetická nařízení EU	Nízká interakce	Podobná politika	Příležitosti k vyjednávání	Arbitráž nebo kapitulace
Tranzit a ceny	Ano	-	-	-
Elektřina	Ne	Ano	-	-
Licence	Ne	Ne	Ano	-
Zemní plyn	Ne	Ne	Ne	Ano
Charakteristika procesu	Ignorace, automatický	Administrativní	Politický kompromis	Konflikt

Zdroj: Claes, D. H.: The process of Europeanization - the case of Norway and the Internal Energy Market, s. 73.

3.3 Příklad č. 3: Rybářství

Rybářství bylo zřejmě nejkonfliktnější oblastí vztahů Norsko-EU a nejvýbušnější na vnitropolitické scéně. Pro vnitrostátní regionální politiku hraje nezastupitelnou roli, když udržuje venkovské obyvatelstvo v pobřežních oblastech v místech původního osídlení. Norsko je zároveň největším světovým exportérem ryb. Rybářská politika sehrála negativní úlohu již před referendem

¹⁵⁸ Cowles, M. G. – Caporaso, J. – Risse, T.: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Podle konceptu goodness of fit je tlak na národní adaptaci a míra změna národní politiky tím větší, čím menší je kompatibilita evropské a národní roviny.

v roce 1972, když se ES domluvilo na Společné rybářské politice předtím, než otevřelo předvstupní jednání se státy prvního rozšíření (viz kapitola 1.2).

Smlouva o EHP řešila cla a přístup na rybářské trhy v Protokolu 9. Důležitá však pro Norsko byla dohoda zvyšující kvóty ES na lov arktické tresky, jež byla kompenzována možností Norska lovit jiné ryby ve vodách ES. Dohoda sice nebyla přímou součástí Smlouvy o EHP, odpůrci členství v EU ji však šikovně spojili s omezováním norské suverenity. Získali tak další důkaz do kampaně před referendem, který podepíral jejich tezi o odevzdávání norských zdrojů do rukou kontinentální Evropy.¹⁵⁹ Taková argumentace však byla zkreslováním reality, neboť Norsko uzavíralo se Společenstvím roční dohody upravující kvóty na rybolov ve vodách druhé smluvní strany již od roku 1980. Jednalo se tedy spíše o upravení podmínek obchodní výměny než jednostranné omezení státní svrchovanosti. Definitivní vyřešení otázky rybářských vztahů ES a Norska bylo odloženo na později a odmítnutí členství v EU znamenalo, že smluvní rámec této oblasti zůstal upraven částečně Smlouvou o EHP a bilaterální dohodou o kvótách.

Předmětem problémů ohledně rybářské politiky byl export lososa, ve kterém Norsko vévodí světovým tabulkám. V rámci EHP mu konkurují Irsko a Skotsko, které si v roce 1996 úspěšně stěžovaly na nezákonné regionální subvencování norských producentů státem.¹⁶⁰ Kvůli tomu muselo Norsko v roce 1997 vyjednat pětiletou smlouvu s EU o vývozu lososa (tzv. Lososí smlouva), která ho značně omezovala. Otázku, zda státní podpora norským rybářům je či není v souladu s pravidly EHP, však Evropská komise nezodpověděla. Neblahé důsledky Lososí smlouvy na sebe nenechaly dlouho čekat, když v roce 2001 silná norská koruna oslabila konkurenceschopnost producentů lososů. Jejich produkty kvůli dohodnuté minimální prodejní ceně nemohly soutěžit v jednotném trhu s ostatními. Během následujících let tak bylo nutné obnovit jednání s Evropskou komisí a změnit podmínky.

Tento případ dokresluje složitost vztahů Norska a Evropské unie a jejich praktické dopady. Na jednu stranu Společná rybářská politika nespadá podle Smlouvy o EHP do oblasti čtyř svobod. Proto Norsko nemusí automaticky

¹⁵⁹ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 116.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 118.

přejímat její legislativu a má lepší pozici pro vyjednávání, umocněnou silou jeho rybářského průmyslu. Na stranu druhou jsou jeho exportéři závislí na spotřebitelích z EU a norskou rybářskou politiku lze napadnout nepřímo - například přes politiku regionální.

3.4 Příklad č. 4: Regionální pomoc

Norsko tradičně finančně podporuje osídlení a hospodářskou činnost v početných odlehlých, zejména pobřežních oblastech, a striktně dodržuje princip solidarity, často na úkor liberalizace trhu. Není divu, že regionální politika EU přispěla velkou měrou k odmítnutí vstupu do EU v referendu v roce 1994.

Smlouva o EHP taxativně vymezuje přípustné formy státní pomoci a její dodržování podléhá dohledu Kontrolního úřadu EFTA, kterému asistuje Evropská komise.¹⁶¹ Vymezeným formám se přičítá zejména snížená výše plateb sociálního zabezpečení zaměstnanců v odlehlých regionech Norska. Od roku 1995 vedla norská vláda v této věci spor s ESA. Kauza se dostala až k Soudnímu dvoru EFTA, jenž rozhodl 20. května 1999.¹⁶²

Judikát znamenal pro Norsko tvrdou ránu, když souhlasil s ESA, že Norsko porušuje Článek 61 Smlouvy o EHP. Vláda byla nucena poprvé od roku 1975 pozměnit systém regionální podpory. Reforma se týkala odstranění státní podpory některým hospodářským sektorům a změny regionálních tarifů na daňové úlevy.¹⁶³

Tento příklad jen potvrzuje nepřímou dominanci legislativy EU (EHP) v oblastech politiky, které jsou pro Norsko významné nejen po ekonomické, ale i sociální stránce. Přestože fiskální politika státu není explicitně ve Smlouvě o EHP obsažena, instituce EHP a EU do ní mohou zasahovat, pokud její provádění odporuje pravidlům jednotného trhu.

Navíc se v plné síle ukázala autorita Kontrolního úřadu a Soudního dvora EFTA. Podle většiny autorů není pochyb, že aktivita ESA měla nezanedbatelný vliv na norské vystupování v rámci EHP a na norskou politiku vůbec. Někteří

¹⁶¹ Články 61 a 62 Smlouvy o EHP.

¹⁶² Rozsudek Soudu EFTA E-6/98 z 20.5.1999.

¹⁶³ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 127.

dokonce tvrdí, že tento orgán donutil Norsko být „*papežštější než papež*“.¹⁶⁴ Dlouhodobě totiž udává tempo zbylým dvěma státům EFTA, co se týče rychlosti implementace legislativy EHP, a jako jediné z nich splňuje střednědobý cíl EU.¹⁶⁵

Dalšími oblastmi, ve kterých Norsko svedlo tvrdý politický souboj v rámci EHP (nakonec ale vždy s nevýhodným výsledkem), byl obchod se zpracovanými zemědělskými produkty¹⁶⁶, veterinářství¹⁶⁷ a otázka vlastnictví norské půdy a zdrojů¹⁶⁸.

3.5 Shrnutí příkladů

Uvedené příklady se týkají oblastí tradičních národních zájmů Norska, ať už ekonomických nebo kulturních. Jejich ochrana měla svůj podíl na záporném výsledku referend o vstupu do ES (EU). Výše analyzované problémy však ukazují na paradox, kdy setrvávání v EHP oslabuje vliv norských aktérů v těchto oblastech více, než kdyby Norsko bylo členem EU.

V rámci zachování EHP Norsko ani jednou nepoužilo právo vetovat transpozici práva EHP. Je to důkazem toho, že přístupu k jednotnému trhu si Norsko cení více než postupného omezování své suverenity, a to i v oblastech vitálních zájmů.

¹⁶⁴ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 135.

¹⁶⁵ V roce 2007 udrželo Norsko implementační deficit pod hranicí 1,5 %. (viz kapitola 2.2 části I.)

¹⁶⁶ Problémem bylo obtížné odlišení toho, co je ještě výrobkem zemědělským a co už průmyslovým.

¹⁶⁷ Norsko, s tradičně vysokými veterinárními standardy, se dlouho bránilo přijmout měkčí evropské předpisy. Veterinární právo EU bylo nakonec přijato v roce 1996 na nátlak norských exportérů ryb.

¹⁶⁸ Na tuto oblast se vztahovalo výsostní právo norského státu. V roce 1992 byl však Storting nucen kvůli zavedení pravidel jednotného trhu pozměnit regulaci vlastnického a finančního práva. Po roce 1994 musel Kontrolní úřad EFTA několikrát upozorňovat norskou vládu na kroky poškozující zejména zahraniční investory v Norsku. Žádný případ však nedošel až k Soudu EFTA.

4. Spolupráce mimo Smlouvu o EHP

Norsko se snaží držet krok s prohlubující se evropskou integrací mimo jednotný trh. Zatímco členské státy EU, jež se nepodílejí na některých společných politikách, využívají tzv. „opt-outs“, Norsko se dostává do obrácené pozice. Jako nečlenská země participací na unijních programech, které nejsou upraveny Smlouvou o EHP, realizuje tzv. „buy-ins“. Za finanční či jiné kompenzace si zajišťuje alespoň nepřímý přístup k iniciativám EU.¹⁶⁹ Ani buy-ins však nedokáží pokrýt rozšiřující se agendu EU.

4.1 Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Zahraniční agenda představuje tradičně významné téma jak pro politické elity, tak pro norskou veřejnost. Díky roztržičnosti této politiky uvnitř EU a nezávaznosti jejích rozhodnutí pro Norsko však nepředstavuje předmět centrálního zájmu mé diplomové práce. Přesto je vhodné pro dokreslení obrazu o norském vztahu s EU tuto problematiku stručně popsat.

Po skončení Studené války vyvstaly obavy o marginalizaci norského zahraničně-politického a bezpečnostního postavení a odvrácení pozornosti jak USA tak EU do jiných problémových oblastí.¹⁷⁰ Někteří norští politici tak usilovali o předejití mezinárodní izolaci žádostí o vstup do EU, která v té době formovala koncept vlastní zahraniční a bezpečnostní politiky.¹⁷¹ Tím měl být zajištěn přístup k jednáním o geografickém a politickém uspořádání Evropy po Studené válce.

Tuto rétoriku převzala ve své kampani před evropským referendem v roce 1994 i premiérka Brundtlandová, když varovala před upadnutím Norska mezi země druhého řádu z hlediska bezpečnostní politiky.¹⁷² V případě oslabení atlantické vazby ji mělo nahradit zapojení do Západoevropské unie, zamýšleného bezpečnostního pilíře EU. O výsledku referenda však nakonec rozhodla jiná témata, která veřejnost považovala za významnější než bezpečnostní politiku (viz kapitola 1.4).

¹⁶⁹ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 132.

¹⁷⁰ Zejména na Balkán, Kypr a do Gruzie.

¹⁷¹ V tomto smyslu se vyjádřil například v říjnu 1991 ministr obrany Norska, Johan Jørgen Holst.

¹⁷² Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 139.

Po odmítnutí EU nastolily norské vlády politiku „*diplomaté za vliv*“ – Norsko uskutečňuje aktivní zahraniční politiku na čtyřech kontinentech; a politiku „*jednotky za vliv*“ – norské vlády se snažily účastnit se různých zahraničních misí s různými partnery.¹⁷³

Vlastní Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie, již založila Smlouva o EU, zůstala prakticky výhradně na mezivládní úrovni s koordinací evropskými institucemi, což dovolovalo norské vládě pomýšlet na participaci. Evropský hospodářský prostor se ukázal být vhodným nástrojem pro napojení Norska na SZBP. Představuje platformu pro konzultace Norska a EU ohledně společných zahraničních zájmů, přestože jejich intenzita je nižší, než kdyby bylo Norsko členským státem.¹⁷⁴ Norsko se často připojuje k zahraničně-politickým prohlášením EU.¹⁷⁵

Rovněž záležitosti Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP) smí Norsko konzultovat s EU na všech úrovních. Nadále však preferuje participaci na akcích NATO, o kterých může spolurozhodovat. Norské členství v NATO, na rozdíl od případného vstupu do EU, není chápáno veřejností jako *bianco šek*. Pozitivně je hodnocen mezivládní přístup, na kterém je Severoatlantická aliance založena. Norsko může kdykoliv v jejích strukturách prosazovat své zájmy. SBOP by se pro zemi stala prioritou, pokud by EU začala v obranných a bezpečnostních otázkách jednat nezávisle na NATO. Vzhledem k zahraničně-politické nejednotě zemí EU to však není v dohledné době pravděpodobné.

4.2 Spolupráce v třetím pilíři EU

Norsko je státem s právní kulturou odlišnou od kontinentální Evropy. Nemá ani takové problémy s imigranty či s národnostními menšinami na svém území. Nebylo nuceno čelit ani teroristickým útokům. Je tradičním propagátorem lidských práv a signatářem mezinárodních dohod.

Do devadesátých let spolupracovalo na mezinárodní úrovni v záležitostech práva pouze v rámci severské spolupráce, Rady Evropy nebo OSN. Prohloubení integrace této oblasti v EU a vstup dalších severských zemí do této organizace způsobilo Norsku potíže, kterým bylo nuceno čelit. Buď mohlo vypovědět

¹⁷³ S EU spolupracovalo Norsko například při policejní misi v Bosně.

¹⁷⁴ Vede s EU dialog například o oblasti Středního východu.

¹⁷⁵ Jejich seznam je možno nalézt na

<http://www.eu-norway.org/policyareas/foreign+policy/CFSP+statements/>.

dohody, které mělo s ostatními severskými zeměmi a vrátit se k unilaterálnímu postupu a autonomii, nebo muselo najít modus vivendi s Evropskou unií.

V posledních letech však prohloubilo spolupráci s EU v otázkách třetího pilíře Maastrichtského chrámu.¹⁷⁶

4.2.1 Norsko a Schengenský systém

Severské země vytvořily již v roce 1954 společný pracovní trh a od roku 1958 mezi nimi funguje pasová unie. Ani počáteční neúčast Dánska na Schengenském projektu severskou spolupráci nepřekazila. Situace se však změnila se vstupem Švédska a Finska do EU v roce 1995. Tři severské státy (Švédsko, Dánsko a Finsko) se staly součástí Schengenského prostoru. Norsko a Island přirozeně nechtěly uměle vytvářet hranice se sousedy, které již několik desetiletí neexistovaly. Proto podepsaly smlouvu se členy projektu v roce 1996 (tzv. Schengen I). Po podepsání Amsterdamské smlouvy ji byly nuceny renegotiovat s účinností od 25. března 2001 (tzv. Schengen II).

Jednání přinesla dostatek možností pro norské politické síly agitovat jak pro tak proti EU. Uzavřená dohoda totiž opět dávala Norsku možnost podílet se na přípravě agendy pouze v přípravné fázi, bez práva hlasovat. Přistoupení k projektu Schengenské spolupráce bylo pečlivě zváženo. Ke kladnému výsledku nakonec přispěl fakt, že v rámci této spolupráce se rozhodovalo jednomyslně, za účasti tří zemí severské spolupráce. Předpokládalo se, že nebudou chtít, aby Norsko v případě ohrožení jeho národních zájmů z projektu vystoupilo, což by znamenalo nutnost obnovit hraniční kontroly. Proto se norští politici spoléhali na to, že norské zájmy budou v Schengenském výkonném výboru hájit Dánsko, Finsko a Švédsko. Zájmy Norska jsou tedy lépe hájeny v rámci Schengenské spolupráce, než je tomu v rámci Evropského hospodářského prostoru.

Problémy však působí stále méně zřetelná hranice mezi tím, co je Schengen, a tím, co už je agenda EU. Zvyšující se vzájemná závislost oblastí imigrace, azylu, víz, mezinárodní kriminality či terorismu výrazně znesnadňuje zacházet s každým tématem odděleně. Zvláště markantní je to v souvislosti

¹⁷⁶ V roce 1999 podepsalo Norsko Schengenskou úmluvu, o dva roky později přistoupeno k Dublinské úmluvě a Smlouvě o Europolu. Od roku 2003 se podílí na vzájemné spolupráci v trestních záležitostech a v roce 2005 podepsalo Smlouvu o Eurojust.

s naplňováním plánu EU na vytvoření oblasti „svobody, bezpečnosti a práva“¹⁷⁷, kdy se pokračuje v trendu supranacionalizace agendy. Přesouvání politik ze třetího do prvního pilíře pak rozšiřuje hlasování kvalifikovanou většinou, při kterém se již Norsko nemůže plně spoléhat na hlasování svých skandinávských sousedů. V souvislosti s bojem proti terorismu navíc dochází k překrývání otázek justice a vnitra s bezpečnostní a obrannou politikou EU, což vnáší do situace okolo norského postavení v systému jeho vztahů s EU další zmatek.¹⁷⁸

Rovněž Schengenský projekt evokuje otázku, do jaké míry musí Norsko obětovat svou suverenitu výhodné mezinárodní spolupráci. Otázky justice a vnitra či imigrace a azylu se dnes staly natolik globálními problémy, že samostatný postup je téměř nemyslitelný. Norsku nezbývá než spolupracovat s EU, a opět bez možnosti spolurozhodovat.

4.3 Další politiky EU

Přestože se euro během několika let zařadilo mezi dvě nejvýznamnější měny světa, Norsko si může dovolit díky dvěma skutečnostem stát mimo Hospodářskou a měnovou unii. Jednak jeho blízcí a významní sousedé, Velká Británie, Irsko a Švédsko neparticipují na tomto projektu, jednak je jeho ekonomika kvůli těžbě ropy a zemního plynu závislá spíše na dolaru. Proto se mohlo Norsko v roce 2001 rozhodnout k uvolnění své koruny z vázanosti k euru.¹⁷⁹ Přesto je však z dlouhodobého hlediska pro Norsko důležité udržovat úzké kontakty s Radou ECOFIN, Evropskou komisí i Evropskou centrální bankou.

Lisabonská strategie pro roky 2000 až 2010, která usiluje o konkurenceschopnější, sociálně soudržnější a ekonomicky udržitelnou Evropskou unii, patří mezi politiky jdoucí napříč sektory, které nejsou upraveny Smlouvou o EHP. Proto Norsko a ostatní státy EFTA musí pečlivě zvažovat, které části Strategie jsou pro ně relevantní.

Nicméně, proces, který Lisabonská strategie nastartovala, přinesl pro Norsko pozitivní prvky. Zavedení *otevřené metody koordinace, benchmarkingu* či *best practice* předpokládají spíše mezivládní spolupráci na dobrovolné bázi, čímž

¹⁷⁷ Článek 61 Smlouvy o ES.

¹⁷⁸ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 167.

¹⁷⁹ Claes, D. H. – Fossum, J. E.: *Norway, the EEA and Neo-liberal globalism*, s. 10.

Norsko může do značné míry obcházet mechanismy EHP, mnohdy založené na přehnané regulaci trhu.

5. Dvojitý demokratický deficit

Norsko, podobně jako členské státy EU, čelí demokratickému deficitu. Hroží rozšiřování propasti mezi evropeizovanou státní správou, politiky a zájmovými skupinami na jedné straně a běžnými občany na straně druhé.

V případě Norska však vyvstává problém ne jednoho, ale rovnou dvojího demokratického deficitu. Kromě slabé vazby občan-evropská úroveň zde neexistuje ani možnost pro lidmi zvolené zástupce rozhodovat o dění na evropské úrovni.¹⁸⁰ Pokud je demokratický deficit Evropské unie spojen s podužíváním práva veta členských států v Radě či s omezenou rolí volených zástupců v Evropském či národním parlamentu, v případě států EFTA jsou tyto problémy až vedlejší. Jejich národní parlamenty disponují ve skutečnosti nepatrnými pravomocemi (Pokud pomineme možnost veta, ke kterému se však z praktických důvodů neuchylují). Politické strany (sociální demokracie a konzervativci) jsou členy evropských stranických federací, avšak bez zastoupení v Evropském parlamentu.

V dlouhodobé perspektivě pak má Norsko pouze velmi omezený vliv na to, jak se bude vyvíjet ústavní uspořádání na úrovni EU. Smlouva o EHP, která byla zamýšlena jako nástroj zachování suverenity, se ukazuje jako její detonátor. Podle Eliassena přineslo Norsku kvazi-členství také kvazi-suverenitu.¹⁸¹

Norská média dokonce zavedla nový pojem, tzv. „*faxové demokracie*“¹⁸². Ten vyjadřuje povahu přijímání legislativy EU (EHP). Brusel podle tohoto označení jednoduše pošle nové předpisy do Osla. Ty pak musí Norové bez dalšího dodržovat.

Asi nejvýstižněji pojmenovává situaci Norska Geir Olav Løken¹⁸³ přirovnáním ke sloganu amerických kolonistů v sedmnáctém století „*No taxation without representation*“, kteří tímto heslem bojovali za autonomii. Norsko paradoxně snahou dosáhnout co největší míry samostatnosti realizací Smlouvy o EHP dosáhlo opačného stavu, tedy „*Taxation without representation*“.

¹⁸⁰ Na rozdíl od přímo volených zástupců členských zemí, kteří hlasují v Radě EU a v Evropském parlamentu.

¹⁸¹ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 141.

¹⁸² Ekman, I.: *In Norway, EU pros and cons (the cons still win)*.

¹⁸³ Løken, G. O.: *"Taxation without representation?" Mapping public contention on EU/EEA matters in the Norwegian Public Sphere*.

Nejhlasitěji pak na nedostatek možností prosazovat norské zájmy na půdě EU upozorňuje Evropské hnutí v Norsku, které se dlouhodobě snaží o vstup vlastní země do EU.¹⁸⁴

S rostoucím počtem nařízení v oblasti jednotného trhu regulujících stále větší počet oblastí akceleruje dynamika EHP a problém dvojího demokratického deficitu se stává palčivějším problémem. Nepostihuje přitom jen EHP, ale všechny typy spolupráce, které Norsko s EU realizuje – nikdy totiž nedisponuje právem spolurozhodovat.

Označení dvojí demokratický deficit v sobě obsahuje stěžejní problém norského vztahu s EU a zároveň hlavní argument pro verifikaci hypotézy mé práce, jíž se budu podrobněji věnovat v závěru.

¹⁸⁴ www.jasiden.no; Jako další důvody proč vstoupit do EU uvádí Evropské hnutí spolupráci, mír, ochranu životního prostředí a solidaritu.

6. Současný vývoj a bilance alternativ k EHP

První roky nového tisíciletí byly pro Norsko z hlediska úbytku suverenity ve prospěch Bruselu mírné. Švédské odmítnutí HMU a neschopnost britské vlády prosadit tento projekt na ostrovech umožnily Norsku nebýt v této významné politice EU pouze outsiderem. Zájmy mu totiž nepřímo hájily obě nezúčastněné země. Vítané zbrzdění integrace představovalo i francouzské a nizozemské odmítnutí Smlouvy o ústavě pro Evropu v roce 2005. Norsko přivítalo rovněž nové, méně komunitární a nadnárodní mechanismy, zejména pak Otevřenou metodu koordinace¹⁸⁵.

Úspěšná aktualizace Smlouvy o EHP v souvislosti s východním rozšířením pomohla přesvědčit Evropskou unii a zejména pak státy EFTA samotné, že stávající systém je udržitelný i při větším počtu států.

Norsku se tak podařilo z institucionálního hlediska relativně efektivně přizpůsobit procesům a změnám integrace. Každá adaptace však stojí tuto zemi další porci státní suverenity. Zároveň východní rozšíření EU dále zmenšilo vliv nečlenských států na unijní záležitosti. Počet asociovaných zemí se výrazně zmenšil a rozmnožili se aktéři uvnitř Unie.

Dosavadní vývoj vztahu Norska a EU ilustruje Tabulka č. 5.

¹⁸⁵ Jedná se o nový, mezivládní způsob tvorby politiky EU, který využívá prostředky měkkého práva bez možnosti sankcionovat. Metoda byla zavedena ke konci 90. let v souvislosti tvorbou společné politiky zaměstnanosti.

Tabulka č. 5: Milníky vztahu Norska a EU (ES)

1960	Vstup do EFTA
1962	1. žádost o vstup do ES
1967	2. žádost o vstup do ES
1972 (Led)	Podepsána Smlouva o vstupu do ES
1972 (Zář)	První referendum o vstupu do ES se zamítavým výsledkem
1973	Smlouva o volném obchodu s ES
1992 (Kvě)	Podepsána Smlouva o EHP
1994 (Led)	Smlouva o EHP vstupuje v platnost
1994 (Bře)	Podepsána Smlouva o vstupu do EU
1994 (Lis)	Druhé referendum o vstupu do ES se zamítavým výsledkem
1996 (Pro)	Podepsána Schengenská úmluva
2001 (Bře)	Schengenská úmluva vstupuje v platnost
2003 (Pro)	Podepsána Smlouva o vzájemné asistenci ve věcech trestních
2004 (Kvě)	Smlouva o rozšíření EHP vstupuje v platnost
2005 (Dub)	Podepsána Smlouva o Eurojust

Zdroj: Delegation Evropské komise pro Norsko a Island (Facts about Norway and EU relations).

V současnosti se Norsku nabízí tři možnosti jak pokračovat: (1) zachovat status quo; (2) pokusit se změnit vazbu na EU do jiné podoby než EHP avšak bez plného členství; nebo (3) požádat o vstup do EU.

6.1 Zachování EHP

Tato možnost se nabízí, pokud většina klíčových aktérů v politickém a veřejném systému Norska zůstane přesvědčena, že současný stav je pro zemi výhodný a funguje efektivně v její prospěch. Pro většinu stran, jejichž voliči v roce 1994 hlasovali proti EU, splňuje EHP očekávání, která na něj původně kladly (viz Tabulka č. 5).

Tabulka č. 6: Smlouva o EHP – očekávání a zkušenost politických stran
(otázka: Dle Vašeho názoru funguje Smlouva o EHP vzhledem k Vaším očekáváním...)*

Politická strana	podle očekávání	hůře	lépe	Celkem
Sociální demokracie	5	2	1	8
Konzervativci	11	1	1	13
Strana pokroku	5	3	1	9
Soc. levicová strana	6	6	-	12
Křesťanská dem.	5	2	-	7
Strana středu	-	2	-	2
Liberálové	-	-	-	-
Celkem	32	16	-	51

*Průzkum z roku 2003. Dotazováni byli poslanci Stortingu.

Zdroj: Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 195.

Podle Archera je v Oslu nedostatek chuti po změně statusu quo. Většina norských politických stran se shoduje na tom, že Smlouva o EHP je tím nejlepším, co Norsko může za „současných okolností“ mít.¹⁸⁶ Soudím, že pojem současné okolnosti znamená jedno jediné – neochotu jak vládnoucích tak opozičních sil otevírat otázku reformy vztahu s EU. Tento postoj determinuje jednak složitě a zdlouhavě vytvořený systém EHP, který vznikl za velkých porodních bolestí, jednak pak obava z opakování politického fiaska při dalším neúspěšném referendu.

Zachování statusu quo je kompromisem mezi stažením se z EHP a plným členstvím. Vztah Norska a Evropské unie je natolik specifický, že někteří autoři začali hovořit o tzv. „Norské metodě“ integrace.¹⁸⁷ Popisují ho jako kvazi-

¹⁸⁶ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 177.

¹⁸⁷ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 125.

členství nebo adaptivní nečlenství¹⁸⁸, kdy Norsko spolupracuje s EU i za hranicí rámce EHP. Norská metoda tedy kombinuje přístup k jednotnému trhu se snahou participovat i v jiných oblastech a adaptovat se na měnící se politiky, legislativu a smlouvy EU. Je determinována dvěma těsnými referendy odmítajícími EU na straně jedné a dlouhodobou proevropskou většinou ve Stortingu na straně druhé. Představuje pro Norsko velice náročný úkol. Staví ho doslova do pozice „*střelce na běžící terč*“¹⁸⁹.

6.2 Bilaterální smlouva

Zastánci uzavření dvoustranné dohody s EU nemusí pro inspiraci chodit daleko – partnerská země z EFTA, Švýcarsko, vyřešila svůj vztah s EU smlouvou, rozdělenou na sedm regulovaných sektorů.¹⁹⁰ Tato smlouva nezavazuje Švýcarsko k přijímání *acquis communautaire*. Relevantní předpisy může kopírovat do svého právního rámce na dobrovolné bázi. Zároveň však nemá tak široký přístup k přípravě evropské legislativy jako norské instituce.

Hnutí Ne Evropské unii nabízí jako alternativu k EHP, jenž podle něj příliš omezuje norskou suverenitu, navázání na Smlouvu o volném obchodu z roku 1973. Ta by měla být podepřena pravidly Světové obchodní organizace.¹⁹¹ Norsko by pak nemuselo podléhat kontrole ESA nebo jurisdikci Soudního dvora EFTA a mělo by prostor pro prosazení vlastních zájmů, zejména regionálních, zdravotnických, environmentálních.

Zřejmá nevýhoda této varianty by spočívala v nutnosti vystoupit z EHP a veškerou, již stabilizovanou agendu vyjednat s EU znovu. Jen těžko si lze představit, že by se vláda k takovému drastickému kroku v dohledné době uchýlila, už kvůli tomu, že klima pro takové negociace je v současnosti jednoznačně nepříznivější než v období švýcarských jednání. Norsko by mělo navíc po vypovězení Smlouvy o EHP pouhý rok na uzavření nové dohody. Švýcarsku to trvalo téměř deset let.

¹⁸⁸ Hanf, K. – Soetendorp, B.: *Adapting to European integration. Small states and the European Union*.

¹⁸⁹ Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, s. 137.

¹⁹⁰ Tato smlouva (složena z několika sektorových dohod) byla vyjednána po neúspěšném referendu o vstupu Švýcarska do EU, podepsána v červnu 1999 a vstoupila v platnost v červnu 2002. (<http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/rep/eur/vgbr/ukemlo/ecofin/chou.html>).

¹⁹¹ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 177.

Tato varianta vztahu s EU má ze všech tří nejmenší podporu jak veřejnosti tak politiků. Jedinou stranou, jež se za ni staví, je Strana středu.

6.3 Vstup do EU

Tuto, asi jedinou možnou funkční alternativu současnému vztahu Norska s EU rozeberu podle postojů jednotlivých relevantních aktérů.

6.3.1 Veřejné mínění

Názor norských občanů je zřejmě rozhodujícím faktorem pro případné odblokování situace. Je však zřejmé, že by průzkumy musely vykazovat opravdu dlouhodobou, nikoliv jen jednorázovou či dočasnou podporu vstupu země do EU. A ani takové průzkumy zřejmě nemusí dostatečně přesvědčit politiky k opětovnému otevření problému. Nicméně, jakékoliv průzkumy veřejného mínění jsou bezcenné, pokud se nenajde politická síla, která by otázku otevřela a rozhýbala situaci.

Od roku 2000 sílily řady zastánců vstupu do EU, což způsobilo zejména blížící se východní rozšíření Unie a možná částečné uvědomění si nedostatků a omezení vyplývajících pro zemi ze Smlouvy o EHP.¹⁹² Po francouzském a nizozemském odmítnutí Smlouvy o ústavě pro Evropu v první polovině roku 2005 se však opět většina Norů v průzkumech veřejného mínění vyslovila proti vstupu do Unie.¹⁹³ Ani současné tápání Evropské unie ohledně její budoucnosti, reformy institucí či nákladných společných politik, norskému veřejnému mínění nepřidává.

Navíc z ekonomického hlediska neexistuje pro Nory motivace do EU vstupovat. Jeho hospodářský růst je vyšší než ten unijní a pro případ zakolísání je země dobře jištěna výnosy z ropy a zemního plynu.

6.3.2 Změna postoje zájmových skupin

Zájmové skupiny a zástupci občanské společnosti mají na EHP podobně strukturované názory jako politické strany, když podle většiny splnil projekt EHP původní očekávání (viz Tabulka č. 6).

¹⁹² Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 181.

¹⁹³ Ekman, I.: *In Norway, EU pros and cons (the cons still win)*.

Některé významné zájmové skupiny se po roce 2000 dokonce přiklonily k podpoře členství. Například hlavní rybářský svaz, FHL¹⁹⁴, a hlavní zaměstnavatelský svaz, NHO¹⁹⁵, vytvořily v roce 2004 hnutí „*Pobřeží pro EU*“. Národní asociace zpracovatelského průmyslu zastává názor, že EHP už není dostačující pro norský průmysl.¹⁹⁶ V případě kladného postoje Norské konfederace odborových svazů, která je v současnosti podobně jako v roce 1994 rozštěpená, by sociální demokracie získala pevnější půdu pod nohama pro vedení proevropské kampaně.

Je pravděpodobné, že prohlubující se evropeizace norské politiky, práva a společnosti, bude mít výrazný vliv na rovnováhu postojů pro a proti Evropské unii. Vědomí toho, že nemohou ovlivnit podobu práva EHP, tedy i norského práva, může přimět některé zájmové skupiny, aby přeformulovaly svůj antievropský postoj. Stejně tak však mohou převládnout nacionalistické názory a u některých aktérů lze očekávat zavrnutí jak EU, tak členství v EHP. U zájmových skupin proto nelze prognózovat vývoj postojů k otázce členství v EU, tím obtížněji pak u postojů veřejnosti.

¹⁹⁴ Norská federace potravin z mořských živočichů. (<http://www.fhl.no>).

¹⁹⁵ Norská konfederace zaměstnavatelů. (<http://www.nho.no>).

¹⁹⁶ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 182.

Tabulka č. 7: Smlouva o EHP – očekávání a zkušenost skupin občanů
(otázka: Dle Vašeho názoru funguje Smlouva o EHP vzhledem k Vaším očekáváním...)*

Skupina	podle očekávání	hůře	lépe	Celkem
Média	8	3	2	13
Zaměstnavatelské svazy	9	1	1	11
Odborové svazy	7	3	-	10
Pol. organizace mládeže	2	2	1	5
Zemědělci a rybáři	-	1	-	1
Celkem	26	10	4	40

*Průzkum z roku 2003. Dotazováni byli editoři novin a přední představitelé zmíněných zájmových skupin a organizací.

Zdroj: Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 198.

6.3.3 Politické strany

Určité změny byly zaznamenány rovněž v postoji politických stran. Konzervativní strana zůstala věrna názoru, že Norsko by mělo vstoupit do EU, co nejdříve to bude možné. Tradiční odpůrci – Strana středu a Socialistická levicová strana stojí i nadále v opozici vstupu.

Posun nastal zejména v rámci čtyř stran, které nejsou v názoru krajně vyhraněné, tj. Křesťanská strana lidová (Kristelig Folkeparti, dále také křesťanská demokracie), liberálové (Venstre), sociální demokraté a Strana pokroku (Fremskrittspartiet). Křesťanská demokracie sice dlouhodobě kritizuje EU, nicméně navrhuje ve věci dvojí referendum – před a po ukončení jednání. Pak by norské členství bylo přípustné.¹⁹⁷ Podobný postoj zastává i liberálové. Strana pokroku se diskuzím na téma EU spíše vyhýbá, neboť ji vnitřně rozděluje.

V souvislosti s rozšířením EU změnilo několik poslanců sociální demokracie, kteří byli proti, svůj názor a zdá se, že je tato strana v současnosti ohledně

¹⁹⁷ Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, s. 183.

vstupu do EU jednoznačně pro. Její volební podpora však dlouhodobě klesá na úkor zejména extrémní levice, která EU odmítá.

Všechny strany se přímo nebo nepřímo odvolávají na vůli občanů a lze předpokládat, že v zájmu zachování vnitřní integrity Norska stejně jako jeho zahraniční prestiže bude o případném obnovení norské přihlášky nejprve hlasovat lid. Tato strategie by bezesporu nahrávala kladnému výsledku.¹⁹⁸

Clive Archer ve své publikaci z roku 2005 odhaduje, že klíčový pro další vývoj bude výsledek parlamentních voleb ze září 2005. Vyjadřuje však domněnku, že by Norsko mohlo vstoupit do EU spolu s Rumunskem a Bulharskem. Tato hypotéza se však nepotvrdila. Volby do Stortingu z 12. září 2005 vynesly k moci koalici sociální demokracie, Socialistické levicové strany a Strany středu. Přes vstřícný postoj sociálních demokratů a premiéra Jense Stoltenberga byl premiér nucen připustit, že kvůli zarytému antievropanství koaličních partnerů nebude možné ani v novém volebním cyklu podat přihlášku do EU.¹⁹⁹

Pokud by se tak v budoucnu přece stalo, odmítavý výsledek třetího referenda by vyjadřoval nejen norskou touhu po suverenitě, ale reflektoval by i stav Evropské unie.²⁰⁰ Naopak, kladné vyjádření občanů by spíše než přehnaný entuziasmus ohledně evropské integrace znamenalo volbu nejlepšího možného vztahu Norska s EU, kdy lze dosáhnout největšího možného vlivu na evropské záležitosti.

Kdyby se Norsko opravdu stalo členem EU, zařadilo by se pravděpodobně po bok Velké Británie a dalších států, které tradičně lpí na co největším prosazení vlastních zájmů na úkor transferu kompetencí na evropskou úroveň. Současný norský vztah k EU přirovnal Jens Stoltenberg k postoji Velké Británie a Švédska k jednotné měně.²⁰¹

¹⁹⁸ Euroskeptici (nikoliv odpůrci) by zřejmě souhlasili s otevřením negociací s tím, že mohou poté odmítnout jejich případný nepříznivý výsledek. Druhé souhlasné hlasování by pak již nebylo tolik bolestné. Navíc by dvojí referendum poskytlo oběma stranám stejně dlouhý čas pro vedení kampaně.

¹⁹⁹ V současné vládě mají Sociální demokraté 10 křesel, zatímco antievropské strany (Socialistická levice a Strana středu) 5, respektive 4 ministerské posty.

²⁰⁰ Norové by pravděpodobně raději vstoupili do Evropy vícerychlostní než do supranacionální.

²⁰¹ Ekman, I.: *In Norway, EU pros and cons (the cons still win)*.

Dílčí závěr

V druhé části diplomové práce jsem se pokusil přiblížit konkrétní dopady účasti v projektu Evropského hospodářského prostoru pro nejvýznamnější stát EFTA, Norsko. Snažil jsem se držet vytyčené hypotézy a sledovat konsekvence zejména z konstitucionálního hlediska.

První část hypotézy operuje s formulací *kompromis za současných podmínek*. Jež vyjadřuje vnitropolitickou i mezinárodněpolitickou (především evropskou) situaci, v níž se dnes Norsko nachází a na základě níž je nuceno definovat svůj vztah s Evropskou unií.

Na základě analýzy se podařilo prokázat, že za současných podmínek není pro Norsko přijatelná žádná lepší varianta této relace než asociace v rámci EHP. Vnitropolitická skutečnost, kdy se vláda obnovením přihlášky do EU ve stávajícím volebním období zabývat nebude a EU nemá přesvědčivou podporu ani veřejného mínění ani organizovaných zájmů, nedovoluje pomýšlet na norské členství v Unii v dohledné době. Na druhou stranu, hospodářská a politická provázanost země se sedmadvacátkou je natolik silná, že fakticky není proveditelné oslabení stávajícího vztahu či dokonce vystoupení z EHP.

Právě tato skutečnost, kdy Norsko nemá na výběr jinou reálnou alternativu, přidává na vážnosti druhé části hypotézy. Ta vyjadřuje myšlenku, že členství v EHP představuje *z dlouhodobého hlediska konstitucionální riziko*. Jinými slovy, to, co se zdálo v roce 1994 jako kompromisní řešení vztahu s EU, se v současnosti stalo pro norskou státní suverenitu spíše slepou uličkou. Rovněž tato část hypotézy se potvrdila. Na následujících řádcích budou zrekapitulovány aspekty konstitucionálního rizika, jež pro Norsko vyplývají z členství v EHP.

Od roku 1994 se Evropská unie bezprecedentně rozšířila a prohloubila stupeň integrace členských států. Lze se proto logicky domnívat, že jakékoliv speciální dohody s nečlenskými zeměmi budou v budoucnu tolerovány čím dál méně. Pro státy EFTA to znamená, že kvůli udržení jejich vztahu s EU budou nuceny i nadále bezproblémově transponovat a dodržovat novou legislativu EU tak, aby nezatěžovaly její struktury.

Přestože revizi Smlouvy o EHP by si zřejmě přály obě strany, nedá se předpokládat, že by se shodly na jejím obsahu. Pokud Norsko není členem EU,

není ani v zájmu evropských politiků zapojovat ho do vlastních rozhodovacích mechanismů. Při nepřetržitém prohlubování integrace se tak dále zvětšuje problém dvojího demokratického deficitu. Ve vztahu Norsko – Evropská unie je vždy Evropská unie policy-maker a Norsko policy-taker. Reálná možnost provést modifikaci či dokonce iniciovat legislativu ze strany Norska se tak neustále zmenšuje a dochází k omezování jeho přímého i nepřímého vlivu v EU. Projekt EHP navíc nedokáže pokrýt všechny požadované aspekty vztahů Norska a EU. Výsledkem je snaha Norska předejít své izolaci nebo marginalizaci a participovat na integračním procesu do té míry, do jaké je to pro nečlenský stát myslitelné. Při absenci práva spolurozhodovat je však tento stav z hlediska suverenity nežádoucí a výrazně oslabuje akceschopnost norských státních institucí, zejména pak autoritu Stortingu, když mu nechává prostor pouze pro dvě možnosti: přijmout a nebo zamítnout.

V praxi to znamená, že právo veta parlament ještě nikdy nevyužil, a to i přesto, že žádnému z norských politiků ztráta suverenity jistě lhostejná není. Nikdo z nich však nechce ohrozit pracně vybudovaný systém EHP, a tak norští zákonodárci raději nad oslabováním vlastních kompetencí přivírají oči. Použitím veta vůči novým předpisům by země riskovala zavedení recipročních opatření nebo dokonce pozastavení platnosti částí Smlouvy ze strany EU. Možnost odmítnout legislativu EHP tak zůstává pouze prázdou hrozbou.

Pokud spolurozhoduje o politice EU její členská země, dá se předpokládat, že následná implementace bude snazší než v případě státu, který ji musí zavést bez možnosti podílet se na jejím schvalování. Paradoxem Norska však je, že ačkoliv stojí mimo decision-making EU, udržuje si implementační deficit poměrně nízko. Na straně jedné je tak sice umožněno norským ekonomickým aktérům efektivně udržovat krok s vývojem jednotného trhu, na straně druhé je nekonfliktnost Stortingu varovným signálem.

Během antievropské kampaně hnutí Nei til EU v roce 1994 hrálo centrální roli téma obrany demokracie a státní suverenity. V současnosti je však stále větší část norské politiky uskutečňována ve stínu EU. Přestože formální suverenitu si Norsko ponechává, disponuje omezenou reálnou mocí ve srovnání se zeměmi EU.

Smlouva o EHP je co do formy mezinárodněprávní. Co do účinků se však ukázala jako supranacionální. Jak demonstrují konkrétní příklady, v zájmu

dodržování pravidel jednotného trhu odčerpává norskou suverenitu dokonce i v oblastech, na něž se přímo nevztahuje (např. zemědělství, rybářství nebo regionální politika).

Na základě výše uvedených skutečností si dovoluji konstatovat, že se mi podařilo verifikovat i druhou hypotézu mé práce. *Setrvání v rámci Evropského hospodářského prostoru je za současných podmínek pro Norsko přijatelným kompromisem, avšak z dlouhodobého hlediska konstitucionálním rizikem.*

Závěr práce

Diplomová práce představila podrobnou analýzu problematiky nerovného vztahu zemí EFTA s Evropskou unií skrze projekt Evropského hospodářského prostoru. V první části, věnované projektu EHP jako takovému, se podařilo verifikovat hypotézu: *„Institucionální struktura a mechanismy EHP fungují efektivně a členským státům se vyplatí setrvávat v této organizaci, přestože je do značné míry paralelní a zároveň závislá na Evropské unii.“*

Bylo zjištěno, že státům EFTA se dlouhodobě daří dodržovat závazky, které jim plynou ze Smlouvy o EHP – Relativně bezproblémově a včas transponují legislativu prvního pilíře do svých právních řádů, přispívají na kohezní politiku EU a participují jako asociovaní členové i na dalších společných evropských politikách.

Problémem však zůstává nedostatečná participace na tvorbě legislativy a rozhodovacích mechanismech EU, přestože právo jednotného trhu musí následně dodržovat i samy země EFTA. Na jedné straně tedy více než desetileté fungování projektu EHP dokázalo jeho životnost a institucionální efektivitu. Na straně druhé však za účast na jednotném trhu platí Norsko, Island a Lichtenštejnsko vysokou cenu v podobě trvalého omezování jejich národní suverenity.

V druhé části práce byly představeny konkrétní dopady EHP na Norsko jako nejvýznamnější zemi EFTA. Potvrdil se předpoklad, že *„setrvání v rámci EHP za současných podmínek je pro Norsko přijatelným kompromisem, avšak z dlouhodobého hlediska konstitucionálním rizikem.“*

Je přitom nutné vycházet z norské reality, kdy jak obnovení přihlášky do EU tak vystoupení z jednotného evropského trhu jsou v současnosti nereálné alternativy. Proto představuje Evropský hospodářský prostor onen akceptovatelný kompromis - zvláště vzhledem k tomu, že se EHP podařilo konsolidovat v relativně efektivně fungující systém z institucionálního hlediska. Jak se však ukazuje, tento mechanismus není dlouhodobým řešením. Podkopává autoritu norských národních institucí (zejména parlamentu), způsobuje dvojitý demokratický deficit a staví Norsko do pozice podřízeného Evropské komise. A přestože se zatím všechny vlády spokojily se statutem quo a nad odčerpáváním

vlastní suverenity stylem „o nás bez nás“²⁰² spíše přivíraly oči, do budoucna znamená setrvávání v EHP za stávajících podmínek pro Norsko opravdovou ústavní hrozbu.

Diplomová práce poskytla podrobnou analýzu fungování Evropského hospodářského projektu a postavení států EFTA vůči Evropské unii. Pokud byl v úvodu vysloven záměr zjistit, zda tato forma asociace představuje vhodný způsob řešení vztahů s EU pro země, které se nemohou stát jejími plnými členy, je nutné konstatovat, že tomu tak není. Evropský hospodářský prostor sice lze vnímat jako ad hoc kompromisní řešení (pro země EFTA), nikoliv však jako dlouhodobě výhodnou alternativu členství v Evropské unii. Nedá se proto předpokládat, že by se některá další země vydala stejnou cestou jako Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Lze proto předpokládat, že význam EHP bude v budoucnu klesat, výrazně pak, pokud Norsko někdy vstoupí do Evropské unie.

²⁰² Dalšími užívanými příklady postavení Norska vůči EU jsou např.: *You pays your money and you takes your choice*; *Taxation without representation*; *Faxová demokracie*; *Ani demokracie ani diplomacie*; *Kvazi-členství v EU přináší kvazi-suverenitu*.

Prameny a literatura

Dokumenty

46th Annual Report of the European Free Trade Association, EFTA Secretariat, Ženeva 2007.

Bilaterální smlouvy mezi Švýcarskem a Evropskou unií, on-line text, (<http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/repr/eur/vgbr/ukemlo/ecofin/chou.html>), ověřeno k 10.4.2008.

Kontrolní úřad EFTA: *Internal Market Scoreboard EEA EFTA States*, on-line text, (<http://www.eftasurv.int/information/internalmarket/dbaFile13338.pdf>), ověřeno k 21.3.2008.

Smlouva o EHP, on-line text, (<http://secretariat.efta.int/library/legal/EEA/>), ověřeno k 21.3.2008.

Smlouva o ES, on-line text, (<http://www.euroskop.cz/files/10/4E1686FA-9878-450C-AA50-6AD435E86594.pdf>), ověřeno k 21.3.2008.

Soud EFTA: *Rozsudek E-9/00 z 15.3.2002*, on-line text, (http://www.eftacourt.int/images/uploads/E-9-00_Judgment.pdf), ověřeno k 21.3.2008.

Soud EFTA: *Rozsudek E-6/98 z 20.5.1999*, on-line text, (http://www.eftacourt.int/images/uploads/E-6-98_Judgment.pdf), ověřeno k 21.3.2008.

Odborné publikace a články

Andersen, S. S.: *Norway: Insider and Outsider*, ARENA Working Papers, Oslo 2000.

Angell, V.: *Norway facing a changing Europe. Perspectives and opinions*, FNI, Oslo 1992.

Archer, C.: *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*, Routledge, London – New York 2005.

Archer, C. – Sogner, I.: *Norway, European Integration and Atlantic Security*, International Peace Research Institute, Oslo 1998.

Baudenbacher, C.: *The contribution of the EFTA Court to the establishment of a homogeneous and dynamic European Economic Area*, EFTA Court, Luxembourg 2007.

Brandtner, B.: *The 'Drama' of the EEA Comments on Opinions 1/91 and 1/92*, in: *European journal of international law*, Vol. 3/1992: s. 300-328.

Bull, E. M.: *Norway and the EU: Being close to the EU – the Case of Norway*, Conference on Ukraine and the EU, Kiev 2005.

Claes, D. H.: *Demokrati eller diplomati?*, ARENA Working Papers, Oslo 2001.

Claes, D. H.: *The process of Europeanization - the case of Norway and the Internal Energy Market*, ARENA Working Papers, Oslo 2002.

Claes, D. H. – Fossum, J. E.: *Norway, the EEA and Neo-liberal globalism*, ARENA Working Papers, Oslo 2002.

Cowles, M. G. – Caporaso, J. – Risse, T.: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, Ithaca, London 2001.

Dinan, D.: *Encyclopedia of the European Union*, Macmillan, Basingstoke 2000.

Dupont, C.: *The Failure of the Nest-Best Solution: EC-EFTA Institutional Relationships and the European Economic Area*, in: Aggarwal, V. K.: *Institutional Designs for a Complex World: Bargaining, Linkages, and Nesting*, Cornell University Press, Cornell 1998.

Egeberg, M.: *The Nordic Countries and the EU: How European Integration Integrates and Disintegrates States Domestically*, ARENA Working Papers, Oslo 2003.

Egeberg, M. – Trondal, J.: *Differentiated Integration in Europe: The Case of EEA Country, Norway*, in: *Journal of Common Market Studies*, Vol. 37, No. 1, s. 133-142.

Ekman, I.: *In Norway, EU pros and cons (the cons still win)*, on line text, *International Herald Tribune*, 27.10.2005, (<http://www.iht.com/articles/2005/10/26/news/norway.php>).

Eliassen, K. A. – Sitter, N.: *Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration*, in: *Scandinavian political studies*, Vol. 26, No. 2, 2003, s. 125-144.

Emerson, M. – Vahl, M. – Woolcock, S.: *Norway, the European Economic Area and the European Union*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2002.

Fiala, P. – Pitrová, M.: *Evropská Unie*, CDK, Brno 2003.

Frøland, H. O.: *Ambiguous Interests. Norway and the West-European Market Formations 1959-62*, ARENA Working Papers, Oslo 1998.

Gstöhl, S.: *EFTA and the European Economic Area or the Politics of Frustration*, in: *Cooperation and Conflict*, Vol. 29/1994, s. 333-366.

Gstöhl, S.: *Reluctant Europeans. Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*, Lynne Rienner Publishers, London 2002.

Gstöhl, S.: *Scandinavia and Switzerland: small, successful and stubborn towards the EU*, in: *Journal of European Public Policy*, Vol. 9:4 August 2002, s. 529-549.

Hafsteinsdóttir, H.: *EFTA, the EEA Agreement, and the role of the EFTA Secretariat*, EFTA Secretariat, 2007.

Hanf, K. – Soetendorp, B.: *Adapting to European integration. Small states and the European Union*, Longmann, London – New York, 1998.

Ingebritsen, C.: *The Nordic States and European Unity*, Ithaca, New York and London 1998.

Kaniok, P.: *Čtvrté rozšíření: Rakousko, Finsko, Švédsko*, in: Fiala, P. – Pitrová, M. (eds.): *Rozšiřování ES/EU*, IIPS MU, Brno 2003, s. 111-134.

Kux, S. – Sverdrup, U.: *Fuzzy Borders and Adaptive Outsiders: Norway, Switzerland and the EU*, *Advanced Research on the Europeanization of the Nation State*, Zürich 2001.

Laursen, F.: *EFTA Countries as Actors in European Integration: The Emergence of the European Economic Area (EEA)*, in: *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 57/1991, s. 543-555.

Løken, G. O.: *"Taxation without representation?" Mapping public contention on EU/EEA matters in the Norwegian Public Sphere*, Department of Comparative Politics of University of Bergen, Bergen 2007.

Magnusdóttir, A. – Selvik, G.: *Policy-shaping and EEA EFTA influence*, EFTA Secretariat, Brussels 2007.

Moen, K. L. – Øyangen, I. – Jenssen, A. – T.: *The Norwegian 1994 EU Referendum Study*, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim 1996.

Saglie, J.: *Values, perceptions and European integration. The case of the Norwegian 1994 referendum*, in: *European Union Politics*, 1(2000)2, s. 227-249.

Sychra, Z.: *První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko*, in: Fiala, P. – Pitrová, M. (eds.): *Rozšiřování ES/EU*, IIPS MU, Brno 2003, s. 27-59.

Tichý, L.: *Evropské právo*, C. H. Beck, Praha 2004.

Tovias, A.: *Exploring the 'Pros' and 'Cons' of Swiss and Norwegian Models of Relations with the European Union - What Can Israel Learn from the Experiences of These Two Countries?*, in: *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, Vol. 41(2): s. 203–222.

Internetové odkazy

ARENA – center for European Studies: <http://arena.uio.no>.

Delegace Evropské komise pro Norsko a Island:

<http://www.europakommisjonen.no>.

Deník Aftenposten: <http://www.aftenposten.no>.

Deník Dagbladet: <http://www.dagbladet.no>.

Evropská unie: <http://europa.eu>.

Evropské hnutí v Norsku: <http://www.jasiden.no>.

Evropské sdružení volného obchodu: <http://www.efta.int>.

Finanční mechanismy EHP/Norska: <http://www.eeagrants.org>.

Hnutí Ne Evropské unii: <http://www.neitileu.no>.

Kontrolní úřad EFTA: <http://www.eftasurv.int>.

Norská mise v Evropské unii: <http://www.eu-norway.org>.

Norská vláda: <http://www.regjeringen.no>.

Sekretariát EFTA: <http://secretariat.efta.int>.

Severská spolupráce: <http://norden.org>.

Soud EFTA: <http://www.eftacourt.lu>.

Storting: <http://www.stortinget.no>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Evropská integrace států EFTA.....	19
Tabulka č. 2: Problémy negociací o projektu EHP.....	21
Tabulka č. 3: Institucionální struktura Evropského hospodářského prostoru....	34
Tabulka č. 4: Způsoby norské adaptace v oblasti energetiky.....	64
Tabulka č. 5: Milníky vztahu Norska a EU (ES).....	76
Tabulka č. 6: Smlouva o EHP – očekávání a zkušenost politických stran.....	77
Tabulka č. 7: Smlouva o EHP – očekávání a zkušenost skupin občanů.....	81

Seznam schémat

Schéma č. 1: Účast států EFTA na přípravě nové legislativy.....	32
Schéma č. 2: Rozhodovací procedura EHP.....	32
Schéma č. 3: Rozhodování o přijetí nové legislativy v rámci EHP.....	33

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj implementačního deficitu – porovnání EU se státy EFTA (1997-2007).....	36
Graf č. 2: Žebříček států EHP podle implementačního deficitu (tzv. žebříček Vnitřního trhu).....	37
Graf č. 3: Počet přestupkových řízení kvůli nesprávně přejetým nebo aplikovaným předpisům – státy EHP.....	38
Graf č. 4: Rychlost řešení přestupkových řízení Kontrolním úřadem EFTA podle států (v měsících).....	40

Seznam zkratek

AIDA – Acquis Implementation Database (Databáze implementace acquis)

EFTA – European Free Trade Association (Evropské sdružení volného obchodu)

EHP – Evropský hospodářský prostor

ESA – EFTA Surveillance Authority (Kontrolní úřad EFTA)

EU – Evropská unie

GENDA – General Case Handling Database (Databázi projednávaných případů)

OEEC – Organisation for European Economic Co-operation (Organizace pro ekonomickou spolupráci v Evropě)

SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika

SVE – střední a východní Evropa

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

WEU – Western European Union (Západoevropská unie)